GLASUL BUCOVINEI

*

THE VOICE OF BUKOVINA

The Romanian Cultural Institute

THE VOICE OF BUKOVINA

QUARTERLY REVIEW OF HISTORY AND CULTURE

CHERNIVTSI – BUCHAREST

2018, No.1
Year XXV. No. 97

Editor-in-chief: ALEXANDRINA CERNOV
Honorary Member of the Romanian Academy

EDITORIAL COMMITTEE: Univ. Prof. PhD. Mircea Anghelescu (Bucharest), Assist. Prof. PhD. Harieta Mareci (Suceava), PhD. Marian Olaru (Rădăuţi), Assoc. Prof. PhD. Florin Pintescu (Suceava), Univ. Prof. PhD. Ion Popescu-Sireteanu (Jassy), Univ. Prof. PhD. Ştefan Purici (Suceava), Univ. Prof. PhD. Adrian Dinu Rachieru (Timişoara), Arcadie Suceveanu (Chişinău), Vasile Tărâţeanu, Honorary Member of the Romanian Academy (Chernivtsi), PhD. Constantin Ungureanu (Chişinău), Dimitrie Vatamaniuc, Honorary Member of the Romanian Academy (Bucharest), PhD. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava).

EDITORIAL OFFICE: PhD. Marin Gherman (Assist. Chief Editor)
PhD. Cristina Paladian

Institutul Cultural Român

GLASUL BUCOVINEI

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE ISTORIE ŞI CULTURĂ

CERNĂUŢI – BUCUREŞTI

2018, Nr. 1
Anul XXV. Nr. 97

Redactor-şef: ALEXANDRINA CERNOV
Membru de onoare al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACŢIE: prof. univ. dr. Mircea Anghelescu (Bucureşti), lector univ. dr. Harieta Mareci (Suceava), dr. Marian Olaru (Rădăuţi), conf. univ. dr. Florin Pintescu (Suceava), prof. univ. dr. Ion Popescu-Sireteanu (Iaşi), prof. univ. dr. Ştefan Purici (Suceava), prof. univ. dr. Adrian Dinu Rachieru (Timişoara), Arcadie Suceveanu (Chişinău), Vasile Tărâţeanu, membru de onoare al Academiei Române (Cernăuţi), dr. Constantin Ungureanu (Chişinău), Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române (Bucureşti), dr. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava).

REDACŢIA: dr. Marin Gherman (redactor-şef adjunct)
dr. Cristina Paladian

TABLE OF CONTENTS

BUKOVINA – HISTORICAL AND SOCIAL PROCESSES

Alexandrina Cernov, *The Fight for the Romanian Language Goes On (II)*.....*7*
Emilian Dranca, *The Emigration of the Ethnic Germans from the North of Bukovina* *17*

LINGUISTIC PROBLEMS

The Place of the Romanian Languages Among Romance Languages – Fragments from the Opening Discourse at the Romanian Academy by Sextil Puşcariu...*30*

IN MEMORIAM

Alexandrina Cernov, *Michael the 1st - the King of Romania* *47*
Maria Toacă, *Dumitru Covalciuc – Between Several Births and a Sudden Death* *58*

THEORY. LITERARY HISTORY AND CRITICS

Catinca Agachi, *Mihai Eminescu and the National Ideal for Unity* *65*

THE BUKOVINIAN ARCHIVE

Filip Ţopa, *The Fairytale of Bukovina,* Vol. III, fragm. III (a typed manuscript) *83*
Iuliana Luceac, *A Letter from a Soulmate of the Past* *89*

BOOKS. JOURNALS. CONFERENCES

Marin Gherman, *Scientific Conferences and Cultural Projects of the Romanian Community of Ukraine* *92*
Cristina Paladian, *An Intellectual with European Wit or a „Personality of High Quality”* *99*

Table of Contents „The Voice of Bukovina”, nr. 1-4, 2017 .....*104*

TO COLLABORATORS *108*

S U M A R

BUCOVINA – PROCESE ISTORICE ŞI SOCIALE

Alexandrina Cernov, *Lupta pentru limba română continuă (II)* *7*
Emilian Dranca, *Emigrarea etnicilor germani din nordul Bucovinei* *17*

PROBLEME DE LINGVISTICĂ

Locul limbii române între limbile romanice – fragmente din discursul de recepţie în Academia Română al lui Sextil Puşcariu *30*

IN MEMORIAM

Alexandrina Cernov, *Regele Mihai I al României* *47*
Maria Toacă, *Dumitru Covalciuc – între mai multe naşteri şi o fulgerătoare moarte* *58*

TEORIE. CRITICĂ ŞI ISTORIE LITERARĂ

Catinca Agachi*, Mihai Eminescu și idealul național de unire* *65*

ARHIVA BUCOVINEI

Filip Ţopa, *Povestea Bucovinei,* Vol. III, fragment III (manuscris dactilografiat) *83*
Iuliana Luceac, *O scrisoare de suflet din epoca apusă* *89*

CĂRŢI. REVISTE. CONFERINȚE

Marin Gherman, *Conferințe științifice și proiecte culturale ale comunității româneşti din Ucraina* *92*
Cristina Paladian, *Intelectual cu o erudiție europeană sau „personalitate de calitate înaltă”* *99*

Sumar „Glasul Bucovinei”, nr. 1-4, 2017 .....*104*

CĂTRE COLABORATORI.....*109*

Legendă:

Foto coperta I: *Magnolie înflorită în curtea fostei Reședințe Mitropolitane din Cernăuți (astăzi Universitatea Națională din Cernăuți)*

Foto coperta IV: *Imagini din Cernăuțiul de altădată*

LUPTA PENTRU LIMBA ROMÂNĂ CONTINUĂ (II)

Alexandrina Cernov*
Cernăuți

De când este suflet de român pe faţa pământului, românul a fost mândru de a fi român, şi chiar atunci, când lumea îl privea cu dispreţ, el îşi cânta doina şi privea mândru împrejurul său.
Mihai Eminescu

Lovitura de graţie

Declarațiile controversate ale autorităților de la Kiev ne pun pe gânduri. Inevitabil, apar întrebări. Cine şi când spune adevărul? Care, în final, este adevărata poziţie a Ministerului Învățământului şi Ştiinţei şi în ce constă ipocrizia declaraţiilor doamnei ministru, a susţinătorilor ei din diferite funcţii şi a Radei Supreme de la Kiev? Când vom avea o informaţie exhaustivă despre *Ordonanţa nr. 95* din 8 februarie 2016 prin care se impune unor şcoli ale minorităților naţionale din Ucraina un experiment cu tema: „Formarea deprinderilor polilingve copiilor şi elevilor: idei europene progresive în context ucrainean”. În baza acestui experiment se vor realiza cercetări privind activități pedagogice inovatoare şi forme interactive de învățare a limbii de stat şi a limbilor minorităților naționale. Aplicarea aşa numitelor experimente se recomandă în baza instituțiilor preşcolare şi a claselor primare, fapt care contravine *Legii Ucrainei pentru învăţământ* din 5 septembrie 2017 şi a asigurărilor doamnei ministru Lilia Grinevici că legea se va aplica doar pentru elevii din clasele a V-a – a XI-a. Mecanismul este însă pornit din 2016 şi nu mai poate fi oprit.

Ordonanţa nr. 95 a Ministerului Învățământului şi Ştiinţei din 8 februarie 2016 anunţă implementarea experimentului de predare în două limbi în aşa numitele şcoli

*__Alexandrina Cernov__ s-a născut la 24 noiembrie 1943 în oraşul Hotin. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității Naționale „Iuri Fedkovyci” din Cernăuți (1966). A susținut teza de doctorat în 1989 la Chişinău. Conf. univ. dr. la Catedra de Filologie Română şi Clasică a Universității Naționale din Cernăuți (1971–2002). A publicat studii şi articole în domeniul teoriei traducerii, lingvostilisticii şi poeticii comparate (română, rusă, ucraineană). Este autor de manuale şcolare de limba şi literatura română pentru şcolile româneşti din Ucraina. Este redactor-şef la revista trimestrială de istorie şi cultură „Glasul Bucovinei”. Membru de onoare al Academiei Române (1991), membru fondator şi director executiv al Editurii Alexandru cel Bun din Cernăuți (1995), membru fondator al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, vicepreşedinte (1989) şi preşedinte al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți (1990 – 1994). A obținut premiul Fundației Culturale Române (București), 1994; Medalia jubiliară „Mihai Eminescu” a Ministerului Culturii din România, 2000; Ordinul Serviciul Credincios în grad de ofiţer, pentru contribuția deosebită pentru propagarea literaturii române în lume, 2004; Ordinul Serviciul Credincios în grad de comandor ş.a.

bilingve, în baza instituţiilor preşcolare şi a claselor primare. Sunt desemnate pentru implementarea experimentului regiunile Transcarpatică, Odesa şi Cernăuţi: instituţia de învăţământ preşcolar nr. 42 (de dezvoltare generală) a Consiliului orăşenesc Ujgorod din regiunea Transcarpetică; şcoala generală specializată de gradul II-III nr. 4 din Ujgorod, regiunea Transcarpatică cu studierea aprofundată a limbii slovace; instituţia de învăţământ preşcolar „Izvoraşul" a Consiliului sătesc Vinogradov, raionul Bolgrad, regiunea Odesa; şcoala generală de gradul II-III din Utkonosovka, raionul Izmail, regiunea Odesa; instituţia comunală preşcolară, (creşă-grădiniţă) nr. 2 din raionul Sărata, regiunea Odesa; instituţia de învăţământ preşcolar „Teremok" din Velikodoşinsk, regiunea Odesa; şcoala generală de gradul I, nr. 29 (clasele primare) a Consiliului Regional din Cernăuţi, Gimnaziul nr. 6 a Consiliului orăşenesc Cernăuţi; Complexul instructiv-educativ „Gimnaziul din Boian" (şcoala generală de gradul II-III şi grădiniţă) a Consiliului sătesc din Boian, raionul Noua Suliţă, regiunea Cernăuţi.

În acelaşi document, la punctul 3, se menţionează faptul că aceste şcoli capătă *statut de şcoli experimentale de stat* (atenţie, nu şcoli cu predare în limba română) şi se recomandă tuturor administraţiilor ca acestor instituţii de învăţământ să li se

acorde un sprijin material pentru crearea unor condiţii optime în implementarea experimentului respectiv care stă nemijlocit sub controlul ministrului (pe atunci Serhii Kvit). Profesorii şi învăţătorii care vor aplica acest experiment vor avea o majorare la salariu cu 30%. Menționăm că acest document nu a fost difuzat publicului, nu s-a discutat în școlile respective cu colectivul didactic și cu părinții (aceștia ar fi trebuit să cunoască condițiile în care copiii lor vor fi supuși unui experiment, aidoma unor animale necuvântătoare). Despre faptul că școala lor (nr. 29 din orașul Cernăuți) nu mai este o școală cu predare în limba română, ci „școală experimentală", părinții și majoritatea cadrelor didactice au aflat de abia în data de 13 februarie 2018 la ședința sindicatului școlii la care s-a discutat despre situația, cam stranie, creată în școală. A urmat, desigur, o scrisoare de contestare adresată directorului Ion Ignat, semnată de 17 profesori. Părinții adună și ei semnături. Unii părinți afirmă că nu

doresc să-şi supună copiii unor experimente dubioase, de aceea vor transfera copiii la şcoli monolingve, chiar ucrainene, deoarece doresc, în primul rând, ca elevii să capete cunoştinţe adecvate şi nu să fie transformaţi în traducători de terminologie. Or, fiecărui intelectual îi este clar că acest experiment (aplicat în timpul unei singure lecţii) va decurge în detrimentul predării/învăţării temei respective. Este clar că acest experiment va distruge şcoala cu predare în limbile minorităţilor şi generaţii de absolvenţi vor fi sacrificaţi în numele unor „patrioţi", ambiţioşi şi agresivi, în dorinţa lor de a obţine o naţiune cu o singură identitate – ucraineană. De fapt, în discursurile lor demagogice nici nu ascund acest lucru.

În document se concretizează faptul că „vor fi cercetate problemele şi rezultatele obținute, precum și tendințele de modernizare a spațiului educativ, idei elaborate în cercetările savanților mai multor țări...". Nu sunt numite aceste ţări europene în care a fost efectuat şi aplicat experimentul. Reiese că elevii minorităților din Ucraina vor deveni obiectul unor cercetări care vor confirma postulatele acestui experiment. Au fost alcătuite deja mai multe programe care prevăd „folosirea pentru predarea/învățarea conținutului disciplinei în mai mult decât o singură limbă, ceea ce va contribui, după părerea autorilor şi consultanţilor, la formarea capacității de a căpăta cunoștințe profunde și a le expune liber în mai multe limbi". Se presupune că procesul de învățământ „va decurge în două limbi, fiecare schimbându-se și completându-se reciproc, fiind egal folosite în procesul de însușire a cunoștințelor, ceea ce nu înseamnă, însă, că ele se vor amesteca liber. Învățătorul va trebui să delimiteze clar perioada folosirii limbilor respective la lecție". Și în continuare se concretizează că „în crearea contextului instructiv-educativ al tuturor limbilor predate va avea loc integrarea lor". În contextul unei școli „acest proces constă în unirea tuturor disciplinelor lingvistice într-un singur obiectiv și adoptarea unei structuri unice a conținutului programei". E clar că înainte de implementarea *Ordonanței nr. 95* acest document trebuia să fie publicat și discutat public, atât de către profesori, specialiști, metodiști și cercetători, cât și de părinți.

Ordonanţa nr. 95 a fost elaborată din inițiativa Departamentului pentru Învățământul Școlar și Preșcolar al Ministerului Învățământului și Științei de la Kiev, conducător științific PERŞUKOVA Olena, doctor în științe pedagogice, colaborator științific superior al secției pentru limbile minorităților naționale și a Institutului Pedagogic al Academiei Naționale de Științe Pedagogice. Din partea regiunii Cernăuți coordonează prof. univ. BABICI Nadia, profesor la Catedra de Istorie și Cultură a Limbii Ucrainene a Universității Naționale „Iuri Fedkovyci" din Cernăuți, doctor în științe filologice, coautor la manualele de limba ucraineană pentru instituțiile de învățământ cu predare în limba română. Consultanți ai acestei cercetări și a implementării inițiativei în școlile sus numite din Cernăuţi sunt: IGNAT Ion, directorul Gimnaziului nr. 6 din Cernăuți (care fără a-i informa pe părinți a implementat în clasele primare recomandările din *Ordonanţa nr. 95*), executori – OSTAFI Olga, specialist principal al Secției pentru activități instructiv-educative al instituțiilor preșcolare și școlare din învățământul specializat și al ocrotirii sociale al Departamentului Învățământului și Științei al Administrației de Stat din Cernăuți, dar și învățătorii școlii respective: SIDOR Valeria, director-adjunct, responsabil pentru munca instructiv-educativă; învățătoarele GRIŞCO Valentina, ISTRATI Margareta, ISTRATI Valentina, VERBOVYI Andrei, profesor de limba engleză și TCACIUC Adriana, profesoară de geografie.

Primele concluzii ale acestei „cercetări” au fost deja prezentate de domnul director Ignat Ion în comunicarea *Implementarea metodelor contemporane de învăţământ: proiecte, programe şi tehnologii pentru modernizarea şi eficienţa procesului instructiv-educativ*, în cadrul celei de-a noua expoziţii *Evenimentele principale în domeniul învăţământului: Instituţiile contemporane de învăţământ din 2018* şi *expoziţia internaţională „World Edu”* de la Kiev care s-a desfăşurat în Palatul Copiilor şi Tineretului în martie 2018. Ion Ignat a luat marele premiu al autorităților centrale la această expoziție pentru implementarea bilingvismului în școala pe care o conduce.

Sperăm că domnul director ne va prezenta discursul său şi evenimentul respectiv, precum şi concluziile pe care deja le-a făcut în urma aplicării experimentului în clasele primare, dovedindu-ne succesele copiilor din aceste clase, fără a-i blama pe intelectualii români din Cernăuţi, care, cică, vor să-l discrediteze.

Bănuim că aceste documente, precizăm că au fost vizate doar școlile minorităților naționale, nu au fost ataşate Comisiei de la Veneția. Rezultă, de asemenea, că am luptat cu „morile de vânt”, fără a cunoaşte realitățile, care erau mult mai grave decât le ştiam. Ne punem întrebarea firească, de ce inițiativa respectivă nu este implementată în şcolile cu predare în limba ucraineană din localitățile Colincăuți, raionul Hotin; Molodia, raionul Hliboca; Ceahor, raionul Hliboca etc., unde populația este majoritar românească sau moldovenească, cum s-au declarat în Colincăuți. Ar trebui şi ei să învețe limba maternă (măcar ca disciplină), cu acelaşi scop. Este evident, însă, scopul final al acestei *Ordonanțe* – deznaționalizarea forțată a copiilor prin instruire şcolară.

În al doilea document, ataşat *Ordonanţei nr. 95*, se concretizează detaliat recomandările, se argumentează cercetarea problemei şi actualitatea ei, toate obiectivele fiind expuse într-o formă stilistică foarte stufoasă şi demagogică. Totodată, se face trimitere la procesele actuale impuse de globalizare şi de integrare în Europa şi în lume, este invocată necesitatea schimbului de informaţii şi înţelegere reciprocă între reprezentanţii diferitor popoare, şi în acelaşi timp, necesitatea păstrării patrimoniului lingvistic şi cultural al diferitor popoare, ceea ce va contribui la păstrarea şi dezvoltarea populației polilingve. Aceste împrejurări, după părerea specialiştilor ucraineni, au impus introducerea competenţei multilingve a elevilor şi studenţilor care a devenit prioritară în majoritatea ţărilor europene. Ce-i drept, alcătuitorii opusului respectiv în formula propusă nu au numit nici o ţară care ar fi folosit astfel de priorităţi polilingve în învăţământ. Amintim faptul că în Ucraina astfel de experimente vor fi aplicate doar în şcolile cu limba de predare a minorităţilor, în special, limbile română şi ungară, adică în regiunile Cernăuţi, Odesa şi Transcarpatia, ceea ce a şi condiţionat revolta vehementă şi suspiciunile referitoare la sinceritatea intenţiilor care, de fapt, urmăresc deznaţionalizarea ungurilor şi românilor din regiunile respective. Nu este vizată nici o şcoală cu predare în limba ucraineană, ca şi cum aceşti elevi nu au nevoie de o comunicare polilingvă cu semenii lor din ţările europene. Nu au fost incluse nici şcolile din satele cu populaţie majoritară română/moldovenească din raioanele Secureni şi Hotin, care învaţă în momentul de faţă în limba ucraineană.

În *Ordonanţa nr. 95* sunt expuse şi date statistice, pe care le prezentăm în continuare:

„**În regiunea Cernăuţi** funcţionează 338 de şcoli cu predare în limba ucraineană, 66 de şcoli cu predare în limba română, o şcoală cu limba rusă de predare şi 18 şcoli

cu mai multe limbi de predare (dintre care 17 cu limbile română şi ucraineană şi o şcoală cu limbile rusă şi ucraineană)[1].

Gimnaziul „Alexandru cel Bun" din Cernăuți

În regiunea Odesa sunt create mai multe şcoli cu limba de predare a minorităţilor naţionale (rusă, moldovenească, bulgară, găgăuză şi ivrit). Din 884 de şcoli generale din regiune, în limbile minorităţilor se învaţă în 122 de şcoli. Dintre acestea: cu predare în limba rusă – 116 şcoli; în limba moldovenească – 7; în 145 de instituţii de învăţământ general se studiază în mai multe limbi (rusă şi ucraineană – 132 de şcoli; moldovenească şi ucraineană – 7; moldovenească şi rusă – 3; moldovenească, rusă şi ucraineană – 2; ucraineană rusă şi bulgară – 1 şcoală).

Ca obiect limba rusă este învăţată de către 140.201 de elevi; limba moldovenească– de 2266; limba bulgară – de 9466, limba găgăuză – de 1418, limba poloneză – de 647. Învaţă facultativ: limba rusă – 347 de elevi; limba moldovenească – 275; limba bulgară – 154. Din 837 de instituţii de învăţământ preşcolar: în 14 educaţia se face în limba rusă, în 16 – în limba moldovenească, în 50 – în limba bulgară şi în alte limbi.

În regiunea Transcarpatică sunt create toate condiţiile pentru prestarea serviciilor educaționale tuturor minorităţilor naţionale care locuiesc în acest teritoriu, de exemplu, dreptul de a obţine studii în limba maternă este realizat în 118 şcoli din 669, din care 63 – în limba ungară, 12 – în limba română, 1 – în limba rusă. În 36 de şcoli se învaţă în mai multe limbi. În grădiniţe educaţia se efectuează în limbile maghiară, rusă, slovacă, germană şi română; în 98 din 570 de instituţii preşcolare, procesul educativ se desfăşoară în limbile minorităţilor[2]. Însăşi această statistică ne permite să constatăm un proces de deznaţionalizare lentă.

Astfel, constată „experţii", necesită atenţie şi multă grijă păstrarea şi dezvoltarea polilingvismului regional: a limbii ucrainene şi a limbilor minorităţilor naţionale care locuiesc în Ucraina şi, de asemenea, se cere reorganizarea şi conştientizarea teoretică a inovării şi modernizării procesului de învăţământ. Inevitabil apare întrebarea: doar pentru şcolile cu predare în limba minorităţilor? Reiese că în celelalte şcoli totul este în regulă cu polilingvismul şi modernizarea (europenizarea!) procesului de învăţământ.

Constatăm că *Legea Ucrainei pentru Învăţământ* din septembrie 2017 a dat doar „lovitura de grație" într-un proces început încă în anul 2016 despre care nimeni nu știa nimic, în primul rând părinții.

Am crezut până acum, că afirmațiile doamnei ministru Lilia Grinevici sunt interpretările ei personale ale *Legii pentru Învățământ* menite să „bage mințile în cap"

reprezentanților minorităților naționale, spunându-le „verzi și uscate” despre o lege ce nu corespunde normelor constituționale și legislațiilor internaționale etc. Avem impresia că autoritățile ucrainene, inclusiv președintele țării, garantul Constituției, Prim-ministrul, ministrul de Externe și cel al Educației, nu cunosc *Constituția Ucrainei*, ceea ce duce la diferite interpretări defectuoase, care dezinformează comunitatea internațională. Banii cheltuiți în acest scop pe călătorii de către domniile lor, ar fi putut să fie investiți în elaborarea de manuale calitative de limba ucraineană pentru școlile minorităților, căci cele existente astăzi sunt incorecte, scrise, în unele cazuri, de nespecialiști și nu suportă nici o critică.

Părerile minorităților, însă, nu sunt auzite[3]. Monologurile ministrului de externe și a doamnei ministru al educației în fața reprezentanților minorităților naționale, precum și comentariile inadecvate referitoare la Concluziile și recomandările Comisiei de la Veneția, stârnesc doar indignări, dar ce este mai grav, ele generează conflicte interetnice și atacuri asupra organizațiilor și liderilor minorităților naționale, precum au fost cele din Cernăuți și Ujgorod[4], care au trecut neobservate de organele de resort. Încotro ne îndreptăm și până unde vom ajunge? Întrebări sunt multe. Răspunsurile rămân în suspans.

Aici trebuie să menționăm și activitățile instituțiilor regionale și orășenești din Cernăuți, care pentru a le fi pe plac șefilor de la Kiev, au început deja să încalce prevederile noii *Legi pentru Învățământ*. Se fac presiuni asupra directorilor de școli, a profesorilor și părinților cu scopul de a introduce predarea în două limbi sau doar în ucraineană chiar din grădiniță.

Pe data de 1 ianuarie 2018 (tocmai din prima zi a anului!) este trimisă în raioanele respective *Scrisoarea referitoare la stimularea cadrelor didactice – participante la cercetările experimentale* în care se informează, printre altele, că *Ordonanţa nr. 95* a Ministerului Învăţământului şi Ştiinţei din 08.02.2016 *Despre implementarea activităţii de cercetare şi experimentare în baza grădiniţelor şi a claselor primare din regiunile Transcarpatia, Odesa şi Cernăuţi,* cu modificările anunțate prin *Ordonanţa nr. 422* din 13.04.2016 *Despre introducerea unor modificări* în *Anunțul despre implementarea cercetărilor experimentale cu tema: Formarea deprinderilor polilingve copiilor şi elevilor: idei europene progresive în context ucrainean” în baza grădiniţelor şi instituţiilor de învăţământ general din regiunile Transcarpatia, Odesa şi Cernăuţi* este reglementată de un alt document nr. 522 *Recomandările referitoare la ordinea realizării activităţii inovatoare în învăţământ*, adoptat de Ministerul Învăţământului şi Ştiinţei în 07.11.2000, înregistrat de Ministerul Justiţiei din Ucraina în 26 decembrie 2000, nr. 946/5167.

Prin această scrisoare se confirmă majorarea salariilor cu 30% cadrelor didactice participante la experiment de la Gimnaziul nr. 6 „Alexandru cel Bun” din Cernăuți (Ignat Ivan Aurelovici, director; Sidor Valeria Ivanivna, director adjunct; Verbovyi Andryi Victorovyci, profesor de limba engleză; Istrati Vaentina Porfirivna, învățătoare; Istrati Margareta Luchianivna, învățătoare; Tcaciuc Adriana Vasylivna, profesoară de geografie) și Complexul instructiv-educativ „Gimnaziul din Boian”, raionul Noua Suliță (Havca Svetlana Dmytrivna, director; Nicoriuc Alla Semenivna, director adjunct; Moldovan Olesea Vasylivna, profesoară de chimie și biologie; Buliga Paraschiva Vasylivna, învățătoare; Morar Maria Ivanivna, învățătoare; Dârda-Nescoromna Dora Vasylivna, educatoare). Scrisoarea este semnată de către

directoarea Departamentului pentru învățământ al Administrației de Stat Cernăuți, Paliiciuk Oxana.

Doamnă Grinevici, ce să facem cu cei ce vă încalcă legea? Reiese că minciunile, emise la nivel de minister și alte instituții responsabile pentru învățământ, sunt hrana de bază și prin urmare trebuie respectate.

Unii directori de școli, de exemplu, adună părinții ca să-i convingă că e necesar să transforme școala în instituție cu predare în limba ucraineană, pentru că ei, de fapt, nu sunt români, ci ucraineni. Să explicăm, în acest context, ce înseamnă democrație și prin ce se deosebește de dictatură sau anarhie.

Democrație, anarhie sau dictatură?

Democrația este o formă de organizare și de conducere politică a societății, bazată pe principiul exercitării puterii de către popor, o concepție politică potrivit căreia puterea trebuie să fie exercitată de către popor.

Prin dictatură se înțelege un regim politic în care societatea nu mai dispune de mecanisme capabile să controleze puterea politică și, prin urmare, un popor este condus forțat de către o persoană, un partid, sau un grup de oameni.

Dictaturile de regulă, nu țin cont de drepturile omului, scopul lor fiind menținerea puterii. Spre deosebire de democrație, în dictaturi nu există alegeri libere, nici opoziție recunoscută de către putere.

Anarhia este o stare de dezvoltare, de haos într-o țară, instituție etc., indisciplină, nesupunere a individului față de o colectivitate organizată. Haos, într-o țară, instituție, dezordine, dezorganizare, lipsă a oricărei organizări și conduceri, haos; indisciplină, nesupunere a individului față de o colectivitate organizată.

Ce alegem? Ce fel de stat este Ucraina dacă impune prin forță anumite forme stricte pentru învățământul în limbile minorităților? Sperăm că nu suntem un hibrid între dictatură și anarhie.

Nu este respectată Constituția țării

Analiza acestei afirmații poate fi citită amănunțit în articolul analistului Vlad Cubreacov publicată integral în revista „Glasul Bucovinei" nr. 4 din 2017 (poate fi citită și online).

Constituția Ucrainei, articolul 10 al Constituției Ucrainei stabilește că „Limba de stat în Ucraina este ucraineana. Statul asigură dezvoltarea și funcționarea multilaterală a limbii ucrainene în toate sferele vieții publice pe întreg teritoriul Ucrainei. În Ucraina este garantată libera dezvoltare, utilizare și protecție a limbii ruse și a altor limbi ale minorităților naționale din Ucraina", „Utilizarea limbilor în Ucraina este garantată de Constituție și stabilită prin lege".

În articolul 11 al Constituției se menționează că „Statul contribuie la consolidarea și dezvoltarea națiunii ucrainene, a tradițiilor, culturii și conștiinței ei istorice, precum și la dezvoltarea specificului etnic, cultural, lingvistic și religios al tuturor popoarelor autohtone și al minorităților naționale din Ucraina".

Articolul 53 le garantează „persoanelor aparținând minorităților naționale" dreptul „la instruire în limba maternă sau la studierea limbii materne în instituțiile de învățământ de stat și comunale sau prin intermediul asociațiilor culturale naționale". Articolul se referă la învățământul gratuit în instituțiile de învățământ preșcolar, mediu general complet, profesional-tehnic și superior organizat de stat.

Articolul 92 statuează că sunt stabilite exclusiv prin legile Ucrainei „drepturile

popoarelor autohtone și ale minorităților naționale” (p. 3) și „modul de utilizare a limbilor”.

Articolul 119 stabilește că „organele administrației locale de stat asigură în respectivele teritorii… „aplicarea programelor regionale și de stat în domeniul dezvoltării social-economice și culturale, a programelor de protecție a mediului, precum și, în locurile de viețuire compactă a popoarelor autohtone și a minorităților naționale.

Legea Ucrainei pentru Învăţământ este împotriva minorităților și nu numai atât, ea este și antiucraineană. Este îndeajuns să analizăm atât reacțiile minorităților, cât și provocările diferitor grupări și partide pan-ucrainene care au organizat manifestări, periculoase în esența lor, împotriva românilor din Cernăuți, și nu numai din zonă. Sunt pe deplin justificate reacțiile României, a președintelui ei Klaus Iohannis, a Ungariei, a Poloniei. Imaginea Ucrainei în lume s-a deteriorat semnificativ. Păcat! „Exponenții politici ai majorității ucrainene sunt incapabili să gândească un model de

afirmare a propriei națiuni decât numai prin suprimarea drepturilor națiunilor autohtone conlocuitoare și loiale și, astfel, prin pierderea susținerii internaționale a unor state vecine prietene, înrudite cu aceste minorități”[6], afirmă Vlad Cubreacov.

Constatăm că *Ordonanţa nr. 95* contravine Legii din 2017. Pretextul integrării copiilor români în mediul lingvistic și cultural ucrainean urmărește, de fapt, dezintegrarea lingvistică și culturală a acestora. Legiuitorii de la Kiev nu au acordat o atenție mai mare studiului limbii ucrainene ca materie în școlile naționale, ci au creat o lege în detrimentul limbilor minoritare. Articolul 7 contravine reglementărilor și exigențelor Consiliului Europei în materie de minorități tradiționale/ istorice/ autohtone.

Ministrul Lilia Grinevici a inițiat recent o serie de consultări cu reprezentanții minorităților. Pe data de 15 februarie la Kiev a avut loc întâlnirea cu reprezentanții comunității românești din Cernăuți referitoare la procedura de implementare a recomandărilor Comisiei de la Veneția. Au participat Vasile Tărâțeanu, președintele Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, membru de onoare al Academiei

Române şi Aurica Bojescu, secretar responsabil al Uniunii Interregionale „Comunitatea Românească din Ucraina”, care au înmânat ministrului adjunct al Ministerului Învăţământului şi Ştiinţei, Pavlo Hozbei, un *Apel* semnat de societăţile pentru cultura românească şi organele de presă româneşti din regiunile Transcarpatia, Odesa şi Cernăuţi, în care s-au exprimat împotriva articolului 7. Delegaţia din Cernăuţi a susţinut că *Legea Ucrainei pentru Învăţământ* trebuie să se bazeze doar pe *Constituţie*, care prevede garantarea dreptului la învăţământ în limba maternă a minorităţilor naţionale.

În *Apel* se precizează că experţii Comisiei de la Veneţia au invocat necesitatea sesizării Curţii Constituţionale. Până atunci comunitatea românească din Ucraina va respinge orice discuţii şi se va pronunţa împotriva implementării articolului 7. Reprezentanţii comunităţii româneşti, potrivit informaţiilor Agenţiei BucPress din Cernăuți, au refuzat să discute prevederile articolului 7, care restricţionează obţinerea studiilor în limba română, considerând că Legea nu respectă prevederile *Constituţiei*. Reacţia ministrului adjunct a fost nepermis de agresivă. El i-a învinuit pe reprezentanţii comunităţii româneşti de faptul că aceştia nu înţeleg beneficiile acestei legi şi încearcă să păstreze „ghetoul românesc”, ceea ce nu le va permite elevilor români să-şi continue studiile în Ucraina.

Delegaţia de la Cernăuţi a subliniat că poziţia autorităţilor de la Kiev susţine o lege prin care deja s-a început asimilarea lingvistică şi naţională.

Demnitarii de la Kiev au respins această acuzaţie[7].

În timpul întâlnirii a fost discutat şi experimentul bilingv implementat în grădiniţe şi clasele primare. Şi aceste critici au fost respinse. Ce-i drept domnul Pavlo Hozbei a declarat că nu se ştie încă care va fi rezultatul experimentului. Date concrete vor fi obţinute de abia după absolvirea şcolii, adică după 8-10 ani. Cât cinism! Domnia sa acceptă că vor fi sacrificate generaţii de elevi pentru a justifica sau nu, experienţele unor persoane „savante”.

Reprezentanții Ministerului Învăţământului şi Ştiinţei au declarat că articolul 7 este parte integrantă a unei legi în vigoare, care nu poate fi ignorată.

Şi totuşi nu este clar care este statutul limbii române ca limbă regională în Ucraina şi când nu va mai fi folosită sintagma „limba moldovenească”. Clar este doar un singur lucru. S-a început un proces dictatorial de asimilare agresivă prin învăţământ a etnicilor români. Deocamdată are loc un dialog al „surzilor cu muţii”.

NOTE

1. Alexandrina Cernov, *Lupta pentru limba română continuă*, „Glasul Bucovinei” An. XIV, nr. 4 (96), 2017, p. 9-10.
2. Ion Popescu, *Partea românofonă a regiunii Cernăuţi şi zonele ei sociolingvisice*, „Glasul Bucovinei”, An. 1, nr. 1, 1994, p. 21-27, Idem, *De ce românii sunt trataţi în conformitate cu legea lui Murphi: adevărul învinge întotdeauna în trei din şapte cazuri*, An. I, nr. 2, 1944, p. 15-18.
3. Marin Gherman, *Dialogul surzilor cu muţii*, „Glasul Bucovinei”, An. XIV, nr. 4 (96), 2017, p. 9-10.
4. Vezi: Agenţia BucPress din Cernăuți – *Dialogul surzilor cu muţii: ministrul ucrainean al Educaţiei s-a întâlnit cu românii din Cernăuți*, http://bucpress.eu/politica/dialogul-surzilor-cu-mu%C5%A3ii-ministrul-5172.
5. Vlad Cubreacov, *Statutul, rolul şi funcţiile limbii române în Ucraina, legislaţiie şi*

practici, „Glasul Bucovinei", An. XIV, nr. 4 (96), 2017, p. 17-35.

6. Idem.
7. Vezi: Agenția BucPress din Cernăuți – *Românii din Ucraina au spus „Nu" articolului lingvistic al Legii Învățământului în timpul consultărilor de la Ministerul Educației*, http://bucpress.eu/politica/romanii-din-ucraina-au-spus-6110.

SUMMARY

The controversial declarations of the Kiev authorities give us food for thought. Inevitably, questions appear. Who says the truth and when? Finally, what is the real position of the Ministry of Education and Science and what does the hypocritical remarks of the Minister stand for, as well as her sustainers' from the different positions and the Supreme Council of Kiev's?

The Decree no. 95 of the Ministry of Education and Science from the 8th of August 2016 announces the implementation of the bilingual teaching experiment, at so-called bilingual schools, as well as preschool educational and primary school institutions. It is evident that, this experiment is to destroy the schools teaching in minority languages and generations of graduates are to be sacrificed in the name of some "patriots", ambitious and aggressive, fancying to obtain a nation with a single identity.

When are we to have an exhaustive information about the Decree nr 95 from the 8th of August 2016, imposing an experiment, called „Establishment of bilingual institutions for children and students: European ideas with the European context" on some of the schools of the national minorities in Ukraine? This experiment is going to cause investigations. These so-called experiments are recommended to be implemented within the preschool educational and primary school institutions, a fact, which contravenes the Education Law of Ukraine from September 5, 2017 and the hypocritical promises of the Minister, Mrs. Lilia Grinevich that, the law is to be applied from the 5th grade. The mechanism has been, however, set into motion since 2016 and can't be stopped now.

EMIGRAREA ETNICILOR GERMANI DIN NORDUL BUCOVINEI

Emilian Dranca*
Vatra Dornei

În 1933, în Germania, a ajuns la putere un partid al cărui medie de vârstă era 35 de ani, iar guvernul nou format avea media de vârstă de 45 de ani. Astfel se poate spune că Germania era condusă de un grup de oameni mai degrabă tineri, fără experiență politică sau profesională. În 1933 Goebbels avea 35 de ani, Reinhard Heydrich – 28, Albert Speer – 27, Adolf Eichmann – 26, Josef Mengele – 21, Hans Frank – 32, Hermann Göring – 40, iar Adolf Hitler – 44[1]. Practic acești oameni aveau să decidă asupra destinelor a milioane de germani. Șapte ani mai târziu, în decembrie 1940, Hitler susținea într-un discurs necesitatea formării unui stat social al poporului (*Aufbau des sozialen Volksstaats*)[2]. Însă statul pe care ei l-au construit în loc să deservească nevoile și interesele cetățenilor, i-a aservit pe aceștia în totalitate. Acest fenomen de aservire al germanilor în slujba unei ideologii este vizibil și în privința procesului *Heim ins Reich*, implicit mutarea populației de etnie germană din estul Europei în Germania sau / și în teritoriile cucerite de germani după 1 septembrie 1939[3].

Din punct de vedere al surselor istorice, pot fi menționate Arhivele Naționale Germane cu fondul special destinat celui de al III-lea Reich (Bundesarchiven, Abteilung Dritte Reich, Berlin Lichtenfelde). În privința arhivelor trebuie menționat faptul că în cadrul Arhivelor Naționale Germane (Bundesarchiv) există un fond special destinat instituției care s-a ocupat de procesul de emigrare – Volksdeutsche Mittelstelle (Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, Abteilung Dritte Reich, R 59, Volksdeutsche Mittelstelle), în cadrul căruia am găsit mai multe referințe pentru Bucovina, mai exact listele cu persoanele care eu emigrat – Umsiedlungslisten – Buchenland/Bukowina R 59/547, R 59/552, R 59/553, R 59/556, R 59/561, R 59/562, R 59/563, R 59/571, R 59/572, R 59/573 precum și zeci de rapoarte ale SS despre desfășurarea procesului de emigrare[4]. Este interesat faptul că din 1992 aceste documente, având cota indicată mai sus, nu mai sunt disponibile. Deși ele figurează ca fiind prezente în Bundesarchiv Berlin Lichtenfeld, ele nu pot fi puse la dispoziția cercetătorilor. Supozițiile pot fi multiple. Există o ipoteză că ele să fi fost rătăcite atunci când arhiva a fost mutată de la Köblenz la Berlin, posibil că acestea sunt înregistrate sub o nouă cotă, iar vechea cotă este totuși păstrată. Documentele ar fi fost transferate în alte fonduri, însă nimeni nu are certitudinea că ele se află într-un anumit loc și pot fi găsite. La o viitoare reorganizare a fondului de documente din departamentul dedicat perioadei 1933-1945, acestea ar putea fi din nou găsite. De asemenea la Bundesarchiv Berlin Lichtenfel, Abteilung Dritte Reich se mai află și fondurile Volkdeutsche Mittelstelle R 59/1525, R/8128/2625, NS/47/49. Utile și de mare interes au fost fondurile R 57/7226[5] despre situația școlii germane din Cernăuți. R 57/1689[6] conține materiale redactate de etnicii germani care au emigrat din Bucovina, Basarabia și Dobrogea în Germania în 1940,

* **Emilian Dranca** este președinte al Asociației Culturale „Eric Voegelin" din Vatra Dornei, doctorand la Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, organizator al „Festivalului de film istoric".

dar și rapoarte ale ofițerilor și membrilor aparatului administrativ german care au participat la acțiunea *Heim ins Reich*. De asemenea este importantă Politisches Archiv, Auswärtiges Amt, Berlin, fondurile R 901/61203 (Politische Beziehungen zwischen Rumänien und Ungarn)[7].

De asemenea, sunt inconturabile memoriile participanților la această acțiune din nordul Bucovinei, presa din perioada 1940-1945, dar și presa comunităților etnicilor germani din România stabiliți după 1945 în Germania și, nu în ultimul rând, lucrările deja existente care abordează măcar parțial acest subiect. Astfel, un aspect important al reconstituirii istorice al întregului proces de transfer de populație îl constituie amintirile celor care au participat direct la acțiunea *Heim ins Reich*.

Trebuie precizat un anumit aspect. Există o mare diferență între ceea ce există ca informație istorică, pe de o parte, în telegramele trimise de Ambasada Germaniei la București, respectiv Consulatul Germaniei de la Cernăuți, și, pe de altă parte, relatările ulterioare ale etnicilor germani. Se poate considera că instituțiile și persoanele oficiale abilitate de Germania în România prezintă un punct de vedere oficial, însă nu lipsit de subiectivitate. De partea cealaltă, etnicii germani direct implicați prezintă un punct de vedere personal, la fel de subiectiv sau poate chiar mai mult. Cert este faptul că ambele perspective sunt formate într-un spațiu aflat în imediata vecinătate a desfășurării celui de al Doilea Război Mondial (Polonia, stat care are graniță comună cu România este ocupată de germani și sovietici, iar un număr de cetățeni români de etnie germană, aflați în vizită în Polonia, sunt dați dispariției[8]), un spațiu al violenței[9] definit prin excelență de exercitarea forței coercitive brute a statelor împotriva propriilor populații sau/și împotriva populațiilor altor state. După Jörg Baberowski, aceste spații ale violenței schimbă mentalități, atitudini, societăți deoarece oamenii se află dintr-o dată puși într-o situație total diferită în care trebuie să acționeze total diferit decât până atunci[10].

Persoanele care și-au scris memoriile sau au scris articole redau astfel o sursă în plus de informație. Desigur această sursă trebuie analizată cu spirit critic, deoarece ea este eminamente subiectivă. Este imposibil ca un martor ocular al acestui fapt istoric al transferului de populații să redea în scris ceea ce a văzut într-un mod obiectiv, din punct de vedere științific. Este discutabil faptul dacă autorul memoriilor este sincer, își dorește să-și justifice faptele față de alte persoane sau doar dorește să reconstruiască propria biografie. La fel este discutabil dacă memoriile au un anumit public, sau ele sunt scrise pentru publicul larg, din interes pentru istorie și pentru păstrarea identității colective a comunității din care autorul face parte. Emigrarea etnicilor germani din Europa de est în Germania în timpului celui de al Doilea Război Mondial trebuie cercetată în contextul expulzării și exterminării a milioane de evrei, polonezi și alte populații slave. Aceste transferuri de populație și ulterior colonizarea lor în noi teritorii nu poate fi descrisă fără menționarea crimelor comise și a genocidului populației evreiești și poloneze în vederea evacuării caselor, satelor și orașelor unde trebuiau așezați etnici germani, astfel fiind demarată o politică de germanizare a teritoriilor ocupate[11]. Un fragment din memoriile scrise de Didymus Hasenkopf cu titlu de autobiografie este edificator în această privință. Didymus Hasenkopf, născut lângă Cernăuți, în Augustendorf, își amintește cum după *Heim ins Reich*, nu a ajuns tocmai în patria germană, ci într-una dintre provinciile ocupate de armata germană și îndelung disputată de germani și polonezi – Oberschlesien[12]. A fost colonizat practic în Oberschlesien[13], în satul Wadowice[14], în apropiere de Auschwitz. În 1943,

la vârsta de 10 ani, la apropierea iernii, Didymus Hasenkopf, conform propriilor relatări, încă nu avea un palton de iarnă. Prin Winterhilfswerk (ajutorul de iarnă) părinții săi i-au procurat paltonul necesar. Copilul Hesenkopf descoperă urma cusăturii stelei lui David pe umărul stâng… La momentul scrierii memoriilor, după zeci de ani, Hasenkopf relatează acest scurt episod din istoria unei familii care în realitate redă istoria unui continent. Hainele acestea proveneau de la Auschwitz, de la copiii evrei care tocmai fuseseră exterminați[15]. Despre crimele comise împotriva evreilor din Bucovina și Holocaustul din teritoriile care au aparținut de URSS în intervalul 1945-1989 au scris pentru prima dată istoricii sovietici[16]. Despre Bucovina și această temă încă insuficient cercetată a scris, de exemplu, istoricul rus Ilya Altman[17].

Gregor von Rezzori

În spațiul german există o anumită cultură a memoriei colective[18], iar aceasta este cu atât mai pregnantă cu cât ea poartă amintirea unui lucru pierdut[19]. De aici și o întreagă mitologie care apare în jurul unor persoane a unor locuri a unor momente. Un asemenea proces este prezent și în cultura poporului român, nu doar a celui german[20]. În cazul de față, despre plecarea etnicilor germani din nordul Bucovinei, există mai multe memorii apărute fie în volume colective sau individuale, fie articole sau eseuri. Astfel, memorialistica se dovedește a fi bogată și diversificată. Ea ne oferă o scurtă, dar utilă introducere în contextul istoric. Asemenea sunt și ziarele redactate ulterior de refugiații germani în Occident[21]. Însă arhivele și lucrările cu caracter științific rămân materialul esențial.

În 1930, din totalul populației de 112.427 de locuitori ai orașului Cernăuți, doar 16.359 sunt etnici germani, dintre care o parte de religie mozaică[22]. Însă, în ce măsură evreii din Cernăuți se considerau a fi și germani este destul de discutabil. Gregor von Rezzori[23] și Rose Ausländer[24] probabil nu se considerau a fi tocmai germani[25], asemenea și alți scriitori de limbă germană, dar de etnie ebraică[26]. Cel mai cunoscut caz este cel al poetului Paul Celan, care a supraviețuit Holocaustului și celui de al II-lea Război Mondial[27]. Din aceste considerente, dislocarea grupului de etnici germani din Bucovina și colonizarea lor ulterioară în alt teritoriu din Europa nu poate fi prezentată independent față de distrugerea comunității ebraice, implicit Holocaustul. Deoarece în timp ce germanii sunt transportați către o nouă adresă, temporară, însă, fie chiar și într-un lagăr de primire, evreii din Europa erau transportați în lagărele de exterminare și muncă forțată. Astfel, dominația germană în Europa se baza pe dezintegrarea societății, distrugere, haos și dezordine[28]. În cazul Bucovinei nici nu

ar fi fost posibil altfel, dat fiind aportul esențial al comunității ebraice la dezvoltarea culturală, economică și socială a provinciei[29]. Diferențierea dintre etnicii germani și resortisanții comunității ebraice, deși vorbitori de limbă germană sau membri ai unor familii mixte, a fost cu atât mai evidentă cu cât pentru proiectul *Heim ins Reich* nu au fost acceptate persoanele cu origini ebraice[30].

În mod evident, eterogeneitatea Bucovinei din punct de vedere etnic, dar și eterogeneitatea comunității germane nu se identifica și nu se potrivea deloc cu ceea ce propaganda național-socialistă a dezvoltat ulterior privind unitatea poporului german din punct de vedere cultural, religios, confesional, etc. *Deutschtums*, în Bucovina, însemna atât evrei cât și germani, dar și germani proveniți din familii mixte de slavi și germani, germani și maghiari, de unde și diversitatea numelor și prenumelor din sânul comunității germane. În 1940 I.G.Farbeindustrie Aktiengesellschaft, prin Wirtschaftliche Abteilung publică o lucrare *Ländenachrichten - Ländegerichte Kriegausgabe*. României îi sunt alocate câteva pagini în care este descrisă situația din nordul Bucovinei și Basarabia la 15 iulie 1940, deci după aproximativ trei săptămâni de când aceste teritorii au fost ocupate de sovietici. Conform informației din publicația I.G.Farbeindustrie Aktiengesellschaft, Bucovina de nord avea o suprafață de 6000 km. pătrați și o populație de 600.000 de locuitori[31]. Cernăuți, conform unei statistici din 1937 ar fi avut o populație de 110.000 de locuitori[32]. Populația ar fi fost alcătuită din ruteni 45%, români 29%, evrei 14%, germani 6% și ruși 1%. Celelalte 5% ar fi polonezi, huțuli, maghiari și alte etnii. 60% din populație este creștin-ortodoxă, ceilalți fiind greco-catolici, romano-catolici, evanghelici, dar și de alte religii și confesiuni. Principala activitate în Bucovina de nord este indicată a fi industria forestieră, dat fiind faptul că din totalul suprafeței acestui teritoriu 175 000 – 200 000 de hectare sunt acoperite de pădure. Lemnul lua drumul exportului, în special spre Austria. Industrii secundare sunt industria textilă și industria agroalimentară. În revistă este menționat faptul că nordul Bucovinei, din punct de vedere industrial, nu a avut un rol economic semnificativ pentru România. Importanța sa economică este determinată în special de industria forestieră și de comerț[33].

Situația Poloniei în 1939 nu i-a lăsat indiferenți pe germani. La Cernăuți soseau din septembrie 1939 refugiați din Polonia, granița dintre România și Polonia fiind doar la câțiva kilometri distanță de oraș. Inițial polonezii au fost ajutați. Însă, după 1940-1941, când etnicii germani au plecat din Bucovina, iar o parte din aceștia au fost colonizați în locul polonezilor în Generalgouvernement sau Warthegau, raporturile dintre etnicii germani și polonezi s-au schimbat în mod radical. Germanii au devenit ocupanții caselor polonezilor, iar în satele din Warthegau, familiile poloneze care n-au fost exterminate sau deportate de armata germană au susținut ,,Armata Țării'' (*Armia Krajowa*)[34,] luptând astfel împotriva ocupantului german.

În Cernăuți exista un Consiliu al germanilor (*Volksrat*), condus de profesorul Franz Lohmer[35]. Acest Consiliu al germanilor înființat la finele Primului Război Mondial avea să recunoască și în 1939-1940, precum în 1918, ,,semnele timpului'' și evoluția politică a țării lor[36]. În același timp funcționa și un Consulat German, consul fiind Dr. Schellhorn[37]. Corespondența dintre Consulatul German din Cernăuți și centrala Ministerului Afacerilor Externe de la Berlin reprezintă o altă sursă de informație pentru desfășurarea acțiunii *Heim ins Reich*. Însă și această sursă este una discutabilă, deoarece ea oferă o perspectivă relativ oficială a autorităților germane asupra situației etnicilor germani din România. Pentru germanii care se aflau în

contact direct și permanent cu consulatul și consiliul, vestea ultimatului dat de URSS României a sosit încă din ziua de 27 iunie 1940[38]. Încă din noaptea dinspre 27 spre 28 iunie o parte din administrația română a fugit cu trenul în direcția București[39].

După semnarea Tratatului de la 5 septembrie 1940 dintre Germania și URSS[40] cu privire la schimbul de populație[41], la 9 septembrie este formată la Berlin comisia pentru emigrarea etnicilor germani din Bucovina care trimite un comandor la Cernăuți pentru organizarea acestei emigrări. Emigrarea a fost organizată la Cernăuți în colaborare cu un grup format din ofițeri sovietici ai NKVD[42]. Organizarea transportului etnicilor germani din Bucovina s-a făcut pe fundalul unei degringolade totale[43]. Armata română era aproape inexistentă. Asemenea multor români, armata a fost nevoită să se retragă din multiple motive. Imposibilitatea de a face față potențialului militar sovietic, lipsa echipamentului, lipsa pregătirii militare, lipsa dorinței de a lupta, determinată, printre altele, și de o soldă a soldaților foarte redusă (din care nu puteau fi cumpărate nici măcar cinci pachete de țigări de cea mai joasă calitate[44]) – toate acestea erau caracteristicile situației create. Desigur, în acest context, se ridică întrebarea dacă ideologia i-a determinat pe germani să emigreze sau situația lor materială, socială și incertitudinea asupra propriei vieți? Însă, probabil, prezența ocupantului sovietic și amintirea vie a experiențelor rezultate din timpul Primului Război Mondial, când orașul Cernăuți a fost ocupat de trupele țariste, i-a determinat pe etnicii germani să ia repede o decizie[45]. De altfel, prezența trupelor sovietice au făcut un mare serviciu Centralei de Emigrare (*Einwanderungzentralle*), scutind-o de un efort în plus privind propaganda pro-emigrare în Germania[46].

Etnicii germani trebuiau să dea dovada apartenenței la comunitatea germană. Însă, acolo unde aceasta nu se putea demonstra[47] printr-un certificat de naștere sau de botez, atunci s-au falsificat multe documente necesare care asigurau plecarea din Bucovina în Germania[48].

În decembrie 1940, SS-Obersturmbannführer Dr. Fähndrich declara într-un discurs că etnicii germani (*die Volksdeutschen*) trebuie să construiască o nouă ordine în Europa, drept pentru care este necesar să plece din statele în care se află și să vină în Germania[49]. Cât de relevantă era această „nouă ordine" pentru etnicii germani? Cât conta pentru aceștia o nouă ordine în Europa comparativ cu propria liniște și securitate? De asemenea, ar fi de observat cât de mult contau în ochii național-socialiștilor opiniile și motivele pentru care aceste persoane au emigrat[50]. Evident, răspunsurile pot varia, însă suma acestora poate oferi o perspectivă amplă asupra efectelor ideologiei atât asupra societății, cât și asupra administrației, care a antrenat și a organizat aceste mase de oameni în cadrul acțiunii *Heim ins Reich*.

Primul transport cu etnici germani a plecat la 07.10.1940 din Cernăuți, iar ultimul la 10.11.1940[51]. Călătoria cu trenul dura aproximativ 2-3 zile în funcție de destinație. Fiecare persoană avea dreptul la un bagaj mare de 50 de kg și încă unul mic de 25 de kg[52]. O comisie formată dintr-un ofițer german și unul sovietic evaluau bunurile imobile ale fiecărui etnic german sau ale fiecărei gospodării și notau valoarea acestora. Teoretic, în Germania emigranții ar fi primit bunuri conform valorilor lăsate în Bucovina[53]. Teoretic, URSS ar fi trebuit să plătească în perioada dintre 1940-1950 contravaloarea tuturor acestor bunuri rămase pe teritoriul său, conform cursului valutar stabilit la 1 iulie 1940 (1 rublă = 40 Lei)[54].

Unul dintre trenurile care i-au dus pe etnicii germani din Bucovina în cel de al III-lea Reich a avut drept destinație mănăstirea din Speinshart an der Waldnaab[55], aflată

azi în Bayern, aproape de frontiera cu Cehia[56], alt transport a avut drept destinație mănăstirea catolică din Sießen, aflată azi în landul german Baden-Württemberg[57]. Astfel, paradisul idilic al unei patrii germane care-i aştepta pe toți etnicii germani cu

Gara din Cernăuți

câte o casă pentru fiecare s-a dovedit a fi o utopie. Însă, cei care au avut parte de o primire în interiorul mănăstirilor au fost mai cu noroc. O altă parte semnificativă a fost găzduită în lagăre de muncă construite special pentru etnicii germani.

Cei care au ajuns în Baden-Württemberg au fost mai norocoşi decât germanii colonizați în Oberschlessien, vechea provincie a Imperiului Austro-Ungar[58]. Germanii colonizați în 1941 în Oberschlessien s-au văzut nevoiți ca în ianuarie 1945 să fugă din calea trupelor sovietice. Retragerea și transportul etnicilor germani din Polonia a fost realizată tot cu trenuri (femeile și copiii) și cu căruțe sau chiar pe jos (bărbații). Aceştia au fost retrași din calea trupelor sovietice cu ajutorul armatei germane. Însă, după 1945, URSS a cerut aliaților ca toți cetățenii sovietici aflați în teritoriile ocupate de armatele învingătoare în cel de al Doilea Război Mondial, deci inclusiv cei care au plecat în Germania în 1940, să-i fie retrimişi, „repatriați". Astfel, aliații (SUA, Marea Britanie și Franța) au trimis etnicii germani din Bucovina și Basarabia înapoi în locurile lor de baştină aflate acum sub administrație sovietică. Însă, de data aceasta etnicii germani repatriați înapoi în Bucovina, respectiv Basarabia, au fost trimişi în Siberia în lagăre de muncă forțată. Doar intervenția lui Konrad Adenauer la Moscova în 1955 a adus eliberarea acestora și trimiterea lor înapoi în Bucovina și Basarabia. Această „pendulare" între est și vest este doar un aspect al istoriei comunității germane din România, implicit din Bucovina. Ar trebui menționată pierderea familiilor, rudelor, a proprietăților şi tuturor bunurilor mobile și imobile, precum și pierderea anilor de viață, mai ales în cazul celor care au fost în lagăre între 1945-1955. Evident, acest portret al etnicilor germani din Europa de Est după 1945 este un portret al victimelor celui de al Doilea Război Mondial. Totuși, el trebuie analizat prin comparație cu ceea ce a fost Holocaustul și, implicit, distrugerea Europei Centrale[59].

După cum se știe, germanii au fost colonizați în Bucovina începând cu 1775.

Practic această colonizare a durat până în 1826[60], iar ea s-a realizat în paralel cu emigrarea germanilor în Rusia din perioada Ecaterinei cea Mare și până la Alexandru I. Plecarea inițială a acestora din spațiul german fiind datorată în special neajunsurilor economice[61]. Între anii 1775-1918, germanii colonizați în Bucovina au dezvoltat un sistem de învățământ specific Imperiului Habsburgic, cu școli în limba germană după modelul școlilor austriece[62], a fost deschisă o universitate la Cernăuți și au creat o cultură proprie[63]. Astfel se poate vorbi de o identitate a germanilor bucovineni. Această nouă identitate creată în rândurile comunității germane din Bucovina determină și păstrarea amintirii Bucovinei mai mult decât drept locul natal la nivelul mentalității colective[64]. Bucovina este locul natal dar și patria – *Heimat* – pentru acești germani. Acest fapt este vizibil în memorialistică și în literatura de limbă germană scrisă după plecarea germanilor din Bucovina[65] și, respectiv, după distrugerea comunității ebraice[66].

NOTE

1. Götz Aly, *Hitlers Volksstaat. Raub, Rassenkrieg und nationaler Sozialismus*, Fischer Verlag, Frankfurt am Main, 2005, p. 12.
2. Rede Hitlers vor der Arbeitern der Rheinmetall-Borsig-Werke in Berlin, 10.12.1940, VB, 11.10.1940; Hitler, Rede am 10.12.1949, S. 361; in Götz Aly, *op. cit.,* p. 11.
3. După capitularea Poloniei în cel de al II-lea Război Mondial în Guvernământul General înființat de armata germană pe teritoriul polonez, respectiv, în regiunea Watherland a avut loc o colonizare masivă cu etnici germani proveniți din URSS, România și statele baltice. Din punct de vedere ideologic această colonizare cu etnici germani a noilor provincii limitrofe ale statului german reprezenta o centură de siguranță din punct de vedere etnic, social și economic pentru național-socialiști. Daniel Hrenciuc, *Polonia între Est și Vest 1918-2016*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017, p. 124-125.
4. Aceste rapoarte necesită mare atenție din multiple puncte de vedere. Este discutabil în ce măsură ele sunt subiective și au fost scrise astfel pentru a fi pe placul celor care trebuiau să le citească sau au fost scrise cu obiectivitate. A se vedea spre exemplu următoarea relatare : „Sagten sie, dass es für sie sehr schwer wäre, in der Kistenfabrik zu arbeiten, wenn die Feldbestellung vor sich geht, aber es macht nichts, der Führer weiss schon, was er tut, zuerst der Sieg, dann erst werden wir eingesetzt werden. Dieser starke und unerschütterliche Glaube an den Führer ist wohltuend" Abschrift aus dem Lagerleben der Südbuchenländer, Dr. Ludwig Hecktor, 04.04.1941, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 57/1633, document citit la 29.11.2017.
5. Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde, R 57/7226 citit la 22.01.2018.
6. Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde, R 57/1689 citit la 22.01.2018.
7. Acest fond este mult mai cunoscut decât precedentele, el fiind parcurs de cititori, cercetători, începând cu anul 1966. Printre aceștia s-a numărat și istoricul Otmar Trașcă, în 2005.
8. An die Deutsche Botschaft in Moskau, Berlin, den 31 Oktober 1939, zu Pol. V 9762, Betr. Nachforschungen nach Personen die in den von Sowjettrupen besetzten Gebieten des ehem. Polen leben. R/901/73736 Bundesarchiv Berlin Lichterfeld, document citit la 02.11.2017.
9. „Gewalt verändert alles, und wer ihr ausgesetzt ist, wird ein Anderer sein. Das Erleben der Gewalt ist wie eine Reise in eine neue Welt, in der andere Regelen gelten und andere Menschen leben". Jorg Baberowski, *Räume der Gewalt*, Fischer, Frankfurt am Main, 2017, p. 17.

10. *Ibidem*, p. 17-23.
11. A se vedea Daniel Hrenciuc, *Polonia între Est și Vest: 1918 - 2016*, Mega, Cluj-Napoca, 2017.
12. Eva Palenga-Möllenbeck, *Pendelmigration aus Oberschlesien. Lebensgeschichten in einer transnationalen Region Europas*, Transcript Verlag, 2014, Bielefeld; Walter Kuhn, *Siedlungsgeschichte Oberschlesiens*, Oberschlesischer Heimatverlag GMBH, Würzburg, 1954.
13. În 1941 o parte din etnicii germani din Bucovina au fost colonizați în vechea provincie a Imperiului Austro-Ungar, Oberschlersien. În ianuarie 1945 au fost evacuați cu trenuri sau alte mijloace de transport de către armata germană odată cu apropierea frontului și a trupelor sovietice. A se vedea Wolfgang Schwarz, *Die Flucht und Vetraibung Oberschlesien 1945-1946*, Podzun Verlag, Bad Nauheim, 1965.
14. Wadowice, cunoscut în perioada Evului Mediu drept Frauenstadt, iar între1939-1945 redenumit Wadowiz, este un sat polonez în Oberschlesien, aflat între Cracovia și Bielsko. Aici s-a născut Karol Josef Wojtyla, la data de 18 mai 1920, devenit Papa Ioan Paul al II-lea la 16 octombrie 1978.
15. „Er meinte damit das Winterhilfswerk der NSV, das im Reich Sammlungen veranstaltete, in die jeder bereits getragene, noch gut erhalte Bekleidung geben sollte, statt sie achtlos wegzuwerfen. […] Wir hatten Glück: Ich bekam einen ganz wunderbaren warmen Wintermantel. Mama befühlte den Stoff, nickte anerkennend, ein gutes Stück. Damit zogen wir nach Hause, wo ich mich stolz wie ein Pfau drehte: Ich habe einen neuen Mantel! Auf einmal stutzte Mama und kratzte in Brusthöhe aus dem linken Revers an meinen neuen Wintermantel herum, bis ich es selbst sah: Es war der Schatten eines abgetrennten Judensterns. Schliesslich zuckte sie hilflos die Achseln, der Abdruck blieb. An Auschwitz hat keener von uns gedacht. Wenn ich heute daran denke, gibt es mir einen unsäglichen Stich im Herz; den ich frage mich natürlich: Was mag dem Kind nur geschehen sein, dessen Mantel ich trug, diesen wunderbaren Mantel, der mich wärmte, während es selber vieleicht …". Didymus Hasenkopf, *Autobiographie*. *Und jetzt erst recht. Mein Lebensmotto*, Erdl Druck Medien, Trostberg, 2005, p. 60.
16. Kurt Scharr, *Die Landschaft Bukowina. Das Werden einer Region an der Peripherie 1774-1918*, Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar, 2010, p. 74.
17. În traducere germană, Ilya Altman, *Opfer des Hasses. Der Holocaust in der USSR 1941-1945*, Moskau, 2002.
18. A se vedea Rainer Hillenbrand (Herausgeber), *Erinnerungskultur Poetische, kulturelle und politische Erinnerungsphänomene in der deutschen Literatur*, Praesens Verlag, Wien, 2015.
19. A se vedea Joseph Nadler, *Deutscher Geist, Deutscher Osten, Zehn Reden*, Oldenbourg, München, Berlin, Verlag der Corona Zurich, 1937.
20. A se vedea Victor Kernbach, *Universul mitic al românilor*, Editura Științifică, București, 1994. În ceea ce privește mitologia și imagologia formată în jurul unor persoane, a se vedea spre exemplu lucrările lui Andrei Oișteanu, cea mai edificatoare fiind Andrei Oișteanu, *Konstruktion des Judenbildes Rumänische und ostmitteleuropäische Stereotypen des Antisemitismus*, Fank&Timee, Berlin, 2010.
21. A se vedea *Der Südostdeutsche Buchenlanddeutsche*. Zeitung mit ständigen Berichten über die Suddeutschen, über und aus Südost – sowie Osteuropa und über die Deutschen in aller Welt, publicat la Augsburg începând din 1959.

22. Rudolf Wagner, *Die Umsiedlung der Deutschen aus der Bukowina*, în Franz Lang, *Buchenland Hundertfünfzig Jahre Deutschtum in der Bukowina, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerks*, München, 1961, p. 509.
23. Gregor von Rezzori (1914, Cernăuți, Bucovina – 1998, Donnini, Toscana) aduce o mărturie în plus privind diversitatea etnică a Bucovinei: „Etnisch schon überhaupt nicht, weil ich selber aus viel zu vielen ethnishen Gruppen zusammengesetzt bin. Vieleicht als etwas ganz Abstraktes, nämlich als typischer Kakanier. Meine Familie väterlicherseits war fast immer mit Italienerinnen oder Ungarinnen verheiratet, mein Vater allerdings schon Sohn von einer bayerischen Mutter. Von meiner mütterlicher Seite her aus Fribourg, also aus der Schweiz stammend zum Teil und auch nach Österreich übersiedelt. Es gibt da auch ein Tropfen irisches Blut und ein Tropfen rumänisches Blut. Also all das ist in mir. Ich kann mich nicht mit einer Volksgruppe identifizieren". Gregor von Rezzori, „Ausschnitte aus dem Gespräch mit Gregor von Rezzori", în Katarzyna Jastal, *Erzählte Zeiträume. Kindheitserinnerungen aus den Randgebieten der Habsburgermonarchie von Manes Sperber, Elias Canetti, Gregor von Rezzori*, Aureus, 1998, Printed in Poland, p. 211-216.
24. Rose Ausländer (1901, Cernăuți, Bucovina – 1988, Düsseldorf, Germania) a scris atât în limba germană, cât și în limba engleză; în 1940 a fost arestată de trupele NKVD sub pretextul că ar fi fost spion american. După patru luni de închisoare este eliberată, însă în 1941 este internată în lagărul din Cernăuți organizat de trupele române și germane și unde-l cunoaște pe Paul Celan. În 1944 după reîntoarcerea trupelor sovietice în Cernăuți reușește să supraviețuiască. Între 1944-1964 a locuit în SUA la New York, iar apoi în Germania, la Düsseldorf. Edith Silbermann, „Erinnerungen an Rose Ausländer" în Cecile Cordon, Helmut Kusdat (Hg.), *An der Zeiten Ränder Czernowitz und die Bukowina. Geschichte, Literatur*, Verfolgung, Exil, Theodor Kramer Gesselschaft, Wien, 2002, p. 301-311.
25. În Germania, în aprilie 2017, s-a iscat o dezbatere în jurul conceptului de „Leitkultur" (cultură diriguitoare, cultură canalizatoare), întrebarea vizând în realitate același fundal precum la Neil McGregor în cartea sa *Erinnerungen einer Nation* sau/și Dieter Borchmeyer în cartea sa *Was ist Deutsch*, întrebarea centrală fiind ce este de fapt german, ce este caracteristic pentru un cetățean german? A se vedea și discuția determinată de Bundesinnenminister Dr. Thomas de Maiziere în aprilie 2017.
26. „Diese Zahl ist natürlich übertrieben, den zum Beispiel Gregor von Rezzori und Rose Ausländer als *Deutsche* zu zählen, ist einfach absurd". Zvi Yavetz, *Erinerungen an Czernowitz. Wo Menschen und Bücher lebten*, C.H. Beck, München, 2007, p. 25.
27. Heinrich Stiehler, *Der junge Celan und die Sprachen der Bukowina und Rumäniens* în Cecile Cordon, Helmut Kusdat (Hg.), *An der Zeiten Ränder Czernowitz und die Bukowina. Geschichte, Literatur*, Verfolgung, Exil, Theodor Kramer Gesselschaft, Wien, 2002, p. 115-129.
28. A se vedea Werner Röhr (Hg.), *Europa unterm Hakenkreuz. Analysen Quellen Register*, Hüthing Verlag Heidelberg, Heidelberg, 1996.
29. A se vedea Ortfried Kotzian, *Die Umsiedler. Die Deutschen aus West-Wolhynien, Galizien, der Bukowina, Besarabien, der Dobrudscha und in der Karpatenukraine*, Studienbuchreihe der Stiftung Ostdeutscher Kulturrat, Band 11, Langen Müller, München, 2005, p. 163-165.
30. A se vedea cazurile povestite ulterior în memoriile sale de Didymus Hasenkopf unde relatează cum un unchi de al său a fost respins deoarece avea origini ebraice. „Mein

Onkel, Franz Eisner, ein absoluter Hitler-Anhänger und im Dorf allgemein als grosser Nazi bekannt, hatte den arischen Nachweis nicht erbringen können. Er war Halbjude. Er beschwor seine Frau und die Tochter, unbedingt auszureisen, auch ohen ihn. Er würde nachkommen, er würde es allein schaffen, über die Grenze zu gehen. Lange winkte er dem Zug nach. Ins Dorf zurückgekehrt, wurde er bei den Russen denunziert, nach Storojinetz abtransportiert. Er soll dabei angeblich versucht habenzu fliehen und wurde erschossen". Didymus Hasenkopf, *Autobiographie. Und jetzt erst recht. Mein Lebensmotto*, Erdl Druck Medien, Trostberg, 2005, p. 40.

31. Die wirtschaftlichen Kräfte Bessarabiens und der nördlichen Bukowina und ihre Bedeutung für Rumänien, în I.G.Farbeindustrie Aktiengesellschaft, Ländernachrichten – Kriegsausage, 1940 în Bundesarchiv Berlin Lichterfeld R/8128/2625.
32. Idem.
33. Idem. Interesant este faptul că revista prezintă strict situația acestor două provincii ocupate de sovietici nu și situația nord-vestului Transilvaniei, ocupate de maghiari sau a Cadrilaterului, ocupat de bulgari. Se poate presupune că din punct de vedere propagandistic era pregătită deja necesitatea ofensivei împotriva Uniunii Sovietice.
34. Didymus Hasenkopf, *op. cit.,* p. 65-70.
35. Franz Kopecki, *Meine Erineungen an den Einmarsch der Truppen der UDSSR in Czernowitz im Juni 1940*, în Irma Bornemann, Rudolf Wagner (Herausgeber), *Mit Fluchtgepack die Heimat Verlassen… 50 Jahre seit der Umsiedlung der Buchenlanddeutschen*, Stuttgart, München, 1990, p. 45.
36. „Vor allem die deutschen Volksgruppen und hier vor allem die Deutschen der Bukowina hatten die <<Zeichen der Zeit>> erkannt". Ortfried Kotzian, *Die Umsiedler. Die Deutschen aus West-Wolhynien, Galizien, der Bukowina, Besarabien, der Dobrudscha und in der Karpatenukraine*, Studienbuchreihe der Stiftung Ostdeutscher Kulturrat, Band 11, Langen Müller, München, 2005, p. 166.
37. Franz Kopecki, *op.cit.,* p. 46.
38. „Das Ultimatum der UdSSR an die rumanische Regierung wurde mir vom deutschen Konsul Dr. Schellhorn, soweit ich mich erinnere, telephonisch am Abend des 27. Juni 1949 mitgeteilt". *Ibidem*, p. 46.
39. Idem.
40. Din Germania a plecat în luna iunie 1949 o comisie la Moscova formată din W. Lorenz, reprezentând Volkdeutsche Mittelstelle, Peter Kleist reprezentant al Ausenpolitische Amt și W. Markert reprezentant al revistei *Osteuropa*. Desigur acestei comisii i-a fost alăturat un corp de translatori, secretari și adjutanți. Erich Franz Sommer, *Geboren in Moskau. Erinerungen eines Baltendeutschen Diplomaten 1912-1955*, Langen Müller, Müller, 1997.
41. *Deutsch-Sowjetrussische Vereinbarung über die Umsiedlung der Deutschstämigen Bevölkerung aus den Gebieten von Besarabien und der Nördlichen Bukowina in das deutsche Reich*, 5 September 1940. A se vedea Helmuth Hecker, *Die Umsiedlungsverträge des Deutschen Reiches während des weiten Weltkrieges*, Hamburg 1971, p. 121-138.
42. Franz Kopecki, *op.cit*., p. 49.
43. „Die ganze Stadt war wie im Fieber, alle suchten die Moeglichkeit, nach Rumaenien zu enkommen. Larm von Autos, Wagen – die Zuge waren uberfullt, sogar auf die Dachter der Waggons kletterten viele, um mitzukommen". Bohdan Fedorowytsch, *Von den Grauen Tagen September 1939-1940*, în Irma Bornemann, Rudolf Wagner

(Herausgeber), *Mit Fluchtgepack die Heimat Verlassen… 50 Jahre seit der Umsiedlung der Buchenlanddeutschen*, Stuttgart, München, 1990, p. 59.

44. Martin Gerber, *Erinerungen an die Zeit der Besetzung der Bukowina durch die Sowjets im Juni 1940*, în Irma Bornemann, Rudolf Wagner (Herausgeber), *Mit Fluchtgepack die Heimat Verlassen… 50 Jahre seit der Umsiedlung der Buchenlanddeutschen*, Stuttgart, München, 1990, p. 55.
45. „Sie kannten es bereits aus dem Ersten Weltkrieg, was es heist, russisch besetzt zu sein. Manche Schäden waren noch nicht einmal repariert. Doch nun sollte es schlimmer kommen, nämlich kommunistisch. Privateigentum? - abgeschafft! Die Zäune als Grenze zwischen den Grundstücken – niedergerissen. Alles gehört allen. Kirche – wozu? Die Sowjets machten aus der Kirche ihren Holzlagerplatz. Gottesdienste? – Es gibt keinen Gott. Ich sah meine geliebte Oma nur noch mit der Bibel in der Hand. Wenn ich zu ihr kam, las sie darin". Didymus Hasenkopf, *Autobiographie. Und jetzt erst recht. Mein Lebensmotto*, Erdl Druck Medien, Trostberg, 2005, p. 35.
46. „Unter der sowjetischer Herrschaft wollte keiner leben. Mehr noch: Im Verlauf der Aktion <<Heim ins Reich! – Umsiedlung nach Deutschland>> versuchten ethnisch gemischte Familien, aber auch Ukrainer, Rumänen und Juden auf diesem Weg das Land zu verlassen". Ortfried Kotzian, *Die Umsiedler. Die Deutschen aus West-Wolhynien, Galizien, der Bukowina, Besarabien, der Dobrudscha und in der Karpatenukraine*, Studienbuchreihe der Stiftung Ostdeutscher Kulturrat, Band 11, Langen Müller, München, 2005, p. 172
47. Tratatele dintre Germania și Uniunea Sovietică, respectiv dintre Germania și România, nu precizează modul în care va fi atestată originea etnicilor germani. Se menționează doar „nach Möglichkeit", după posibilitate.
48. „Da nützten die überall in der Nordbukowina wie Pilze aus dem Boden geschossenen <<Taufscheinzentralen>> oder schnell geschlossene Ehen mit irgendjemandem, der noch eine deutsche Grossmutter hatte, kaum etwas". Didymus Hasenkopf, *Autobiographie. Und jetzt erst recht. Mein Lebensmotto*, Erdl Druck Medien, Trostberg, 2005, p. 37.
49. Rudolf Wagner, *Die Umsiedlung der Deutschen aus der Bukowina*, în Franz Lang, *Buchenland Hundertfünfzig Jahre Deutschtum in der Bukowina, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerks*, München, 1961, p. 511.
50. În opinia membrilor comisiei de emigrare referitoare la etnicii germani din nordul Bucovinei, principalele motive erau strict materiale („stark materialistischeingestellt" Ludwig Amberger, an der RuSHA, Litzmannstadt, Bericht, 21.12.1940, citat în Isabel Heinemann, *Rasse, Siedlung, deutsches Blut, Das Rasse- und Siedlungshauptamt der SS und die rassenpolitische Neuordnung Europas*, Wallstein Verlag, Göttingen, 2003, p. 246.
51. „Es war der 10. November 1940. Der erste Transport war bereits am 7. Oktober 1940, der zweite am 28. Oktober gefahren. Als ich auf dem Transportzug saß, der uns <<Heim ins Reich>> bringen sollte, war ich wie auch meine Geschwister aufgeregt und voll neugieriger Spannung, wie jeder kleine Junge, der seiner ersten großen sollte, war ich wie auch meine Geschwister aufgeregt und voll neugieriger Spannung, wie jeder kleine Junge, der seiner ersten grossen Reise fiebernd entgegensieht". Didymus Hasenkopf, *Autobiographie. Und jetzt erst recht. Mein Lebensmotto*, Erdl Druck Medien, Trostberg, 2005, p. 38.
52. *Ibidem*, p. 39.

53. „Das nannten sie: Naturalrestitution". *Ibidem*, p. 37.
54. „Art. 10. Die Wertsumme der von den Umsiedlern zurückgelassenen Vermögenswerte, die der Aufnahme in die Listen und der Abschätzug nach den Preisen vom 1. Juli 1940 in Lei mit der Umrechnung in Rubel zum Kurse von 1 Rubel = 40 Leiunterliegen, wird in die gegenseitige Verreichnung zwischen der UdSSR. und dem Deutschen Reich gemäß dem Abkommen über den Waren und Zahlungsverkehr vom 31. Dezember 1939 aufgenommen und in zehn Jahresraten transferiert". *Deutsch-Sowjetrussische Vereinbarung über die Umsiedlung der Deutschstämmigen Bevölkerung aus den Gebieten von Bessarabien und der nördlichen Bukowina in das deutsche Reich* în Hellmuth Hecker, *Die Umsiedlungsverträge des Deutschen Reiches wärend des Zweiten Weltkrieges*, Hamburg, 1971, p. 121-138.
55. Toate aceste mănăstiri au fost transformate efectiv în lagăre tranzit, organizate de Volsdeutsche Mittelstelle.
56. Katrin Fischer, *Umsiedlung 1940, Der weg des Buchenlanddeustchen Herbert Tomaschek*, în Irma Bornemann, Rudolf Wagner (Herausgeber), *Mit Fluchtgepack die Heimat Verlassen… 50 Jahre seit der Umsiedlung der Buchenlanddeutschen*, Stuttgart, München, 1990. p. 55.
57. A se vedea Martin Grasmannsdorf, *Die Umsiedlungslager der Volksdeutschen Mittelstelle im Gau Württemberg-Hohenzollern*, Frank&Time, Berlin, 2013.
58. Didymus Hasenkopf, *Autobiographie. Und jetzt erst recht. Mein Lebensmotto*, Erdl Druck Medien, Trostberg, 2005, p. 50-54.
59. Timothy Snyder, *Bloodlands. Europa zwischen Hitler und Stalin*, München, Beck, 2011.
60. Kurt Scharr, *Die Landschaft Bukowina. Das Werden einer Region an der Peripherie 1774-1918*, Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar, 2010, p. 183-194.
61. A se vedea Karl Stumpp, *Die Auswanderung aus Deutschland nach Rusland in den Jahren 1763 bis 1862*, Selbstverlag Dr. Karl Stumpp, Tübingen, p. 27.
62. Rudolf Wagner, *Das multinationale oesterreichische Schulwesen in der Bukowina. Band I. Volksschulen, Lehrer – und Lehrerinnen-Bildungsanstalt nebst einer Beschreibung der Bukowina von Balthasar Hacquet*, Verlag „Der Südostdeutsche", München, 1985, *Band II Mittel – Berufs – und Hochschulwesen, Verlag „Der Südostdeutsche",* München, 1986.
63. Rudolf Wagner, *Deutsches Kulturleben in der Bukowina*, Eckart-Schriften, Heft 77, Wien, 1981.
64. Turczynski E., *Geschichte der Bukowina in der Neuzeit. Zur Sozial und Kulturgeshichte einer mitteleuropäisch geprägten Landschaft*, Studien der Forschungsstelle Ostmiteleuropa an der Universität Dortmunt 14, Wiesbaden.
65. Cecile Cordon, Helmut Kusdat (Hg.), *op. cit*.
66. Bert Hoppe, Hildrun Glass (Bearbeitern), *Die Verfolgung und Ermordung der europeischen Juden durch das nationalsozialistische Deutschland 1933-1945, Band 7 Sowjetunion mit annektierten Gebieten I, Besetzte sowjetische Gebiete unter deutscher Militärverwaltung, Baltikum und Transnistrien*, *Teil 3 – Transnistrien, Bessarabien und die Bukowina unter rumänische Zivilverwaltung*, Akten 284 bis 332, Oldenbourg Verlag, München, 2011.

SUMMARY

In December 1940, the SS-Obersturmbannführer Dr. Fähndrich had declared in a speech that, the ethnic Germans of Europe (die Volksdeutschen) were to build a new order in Europe, which required them to leave the states they had been based in and come to Germany. Thus, within the operation *heim ins Reich*, and after signing the Treaty from the 5th of September 1940 between Germany and the USSR, regarding the change of the population, Cernăuți faced the process of emigration in collaboration with a group of Soviet officers from NKVD (The People's Commissariat for Internal Affairs).

The first transportation of ethnic Germans left Cernăuți on 7th of October 1940, the last one concluding on 10th of November 1940. The train journey had taken approximately 2-3 days depending on the final destination. A committee formed out of a German and a Soviet officers was evaluating the real estates or the households of every ethnic German and noting down the value. Theoretically, the German emigrants would have received the equal value goods to those left back in Bukovina, and the USSR was to pay, between the years 1940-1950, the value difference of all those goods left behind, according to the currency rate from the 1st of July 1940 (1 rouble = 40 Lei).

However, after 1945, the USSR asked the allies that all Soviet citizens based on the territories, occupied by the winning armies of the WWII, including those who left to Germany in 1940 were to be sent back, „repatriated". Therefore, the allies (the USA, the UK and France) had sent the ethnic Germans from the north of Bukovina and Bessarabia back to their native places, found under Soviet administration then. Upon return, however, the repatriated ethnic group of German population had been sent to Siberian labour fortified camps. Not until the interference of Konrad Adenauer in Moscow in 1955, had they been liberated and sent back to the north of Bukovina and Bessarabia, the land they were born into.

This „pendulation" between the east and the west is just a historical aspect of the German community in Romania, implying Bukovina. It is worth mentioning the loss of families, siblings, real estate and other goods, as well as life disruption, especially to those who were in the camps during the years of 1945-1955. This image of the ethnic Germans from the Eastern Europe after the year of 1945 is a reflection of victims of the WWII. The German reality beholds a certain collective memory theory and, it is especially more striking by the way it beholds the memory of a loss.

LOCUL LIMBII ROMÂNE ÎNTRE LIMBILE ROMANICE – FRAGMENTE DIN DISCURSUL DE RECEPŢIE ÎN ACADEMIA ROMÂNĂ AL LUI SEXTIL PUŞCARIU

În discursul său de recomandare la Academia Română, din 19 mai 1941, Ioan Bianu vorbea despre Sextil Puşcariu ca despre un savant care „prin munca şi talentul său, a cucerit o poziţiune de mare însemnătate pentru cultura noastră naţională".

Viitorul lingvist şi filolog şi-a făcut studiile liceale la Braşov, cele universitare la Leipzig (1895–1899), unde a devenit şi colaborator al Institutului de Limba Română, organizat pe lângă Universitate. Şi-a continuat apoi pregătirea la Viena (1899–1901) şi la Paris (1902–1904). În 1899, şi-a susţinut, la Leipzig, teza de doctorat „Die Rumänische Diminutivsuffixe", iar în 1904, docenţa la Viena, cu o lucrare de romanistică.

După pensionarea profesorului Ioan Gh. Sbiera, continuatorul şi discipolul lui Aron Pumnul, fondator şi membru al Academiei Române, Sextil Puşcariu este numit profesor de limba şi literatura română al Facultăţii de Litere la Universitatea din Cernăuţi (1906–1919). Este perioada celor mai mari realizări în domeniul filologiei romanice, devine întemeietor de şcoală, numărându-se printre filologii consacraţi ai vremii. Activitatea lui ştiinţifică este întreruptă, însă, de vitregiile războiului la care, stăpânit de sentimentul datoriei, a participat. Nota în *Memoriile* sale: „Nimic nu mă atrăgea să merg la război cu austriecii, eventual contra României. Războiul în sine mi se pare o monstruozitate".

În 22 octombrie 1918, la Cernăuţi apare ziarul „Glasul Bucovinei" condus de ardeleanul Sextil Puşcariu.

La 11 iunie 1920, în cadrul discursului de recepţie, a fixat „pe cât este de putinţă în stadiul actual al ştiinţei, locul ce se cuvine limbii noastre între limbile surori şi, prin urmare, importanţa ei pentru studiul filologiei române".

Reproducem în continuare fragmente din discursul de recepţie al lui Sextil Puşcariu (*Academia Română. Discursuri de recepţiune.* Discurs rostit la 11 iunie 1920, în şedinţa solemnă, de Sextil Puşcariu, cu răspuns de Ioan Bianu, Bucureşti, Tipografia „Urbana", 1920).

Locul limbii române între limbile romanice

Domnilor colegi,

Câteva săptămâni după ce am avut cinstea să fiu ales membru al Academiei Române a izbucnit războiul. Vârtejul cel mare m-a luat cu sine din întâia zi, încât abia azi, după şase ani, am fericirea să-mi ţin discursul de recepţiune.

Luptele crâncene, la care o parte din noi am asistat, dar mai ales luptele sufleteşti, pe care toţi le-am îndurat, au făcut ca, în aceşti şase ani, să trăim o viaţă întreagă. Ca eroii din basme, care în trei zile creşteau cât într-un an, astfel ne-am îmbogăţit sufleteşte în zilele şi nopţile lungi ale războiului cumplit, trecând prin chinuri grozave şi prin momente de nespusă fericire. Moartea, cu care ne-am găsit de atâtea ori faţă în faţă, la o vârstă când nu eşti deprins să te gândeşti la ea, ne-a făcut să revizuim concepţiile

noastre despre viaţă şi rostul nostru lumesc, iar în inima noastră şi-au săpat, pentru veci, amintirea luminoasă atâţi eroi căzuţi pentru înfăptuirea visului secular.

Ei nu ne pot face, însă, să uităm pe cei vrednici, care ne-au părăsit mai de mult, după o viaţă laborioasă şi după o muncă cinstită, depusă în serviciul neamului românesc, pe care n-au ajuns să-l vadă întregit (...)

Domnilor colegi,

Dacă romanitatea limbii noastre nu mai este astăzi contestată de nimeni, nu tot atât de unanime sunt părerile despre locul care ea îl ocupă între celelalte limbi romanice. Întâlnim şi astăzi, uneori, idei eronate despre însemnătatea limbii române pentru studiul romanisticii şi există romanişti care o ţin atât de năpădită de cuvinte şi construcţii străine, încât cred că o pot neglija în studiile lor.

Astăzi voiesc să arăt netemeinicia ăstor fel de păreri şi să caut a fixa, pe cât este cu putinţă, în stadiul actual al ştiinţei, locul ce se cuvine limbii noastre între limbile surori şi, prin urmare, importanţa ei pentru studiul filologiei romanice.

Li se va părea multora curios că o împărţire ştiinţifică a limbilor romanice încă nu a fost dată. În studiul său, intitulat *Limbile romanice*, apărut în marea lucrare *Grundriss der romanischen Philologie* (ed. 2, 1904–1906, p. 541), Gustav Gröber, după ce supune unei critici amănunţite părerile emise în privinţa aceasta, renunţă de a face o împărţire definitivă, iar Meyer-Lübke, în ediţia a doua din *Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft* (1909), împărţind limbile romanice în cele nouă grupe cunoscute: română, dalmată, retoromană, italiană, sardă, provensală, franceză, spaniolă şi portugheză, accentuează că această grupare „urmăreşte numai scopuri practice şi e lipsită de o bază ştiinţifică solidă” (p. 23).

Fără de a avea pretenţia să fac istoricul acestei chestiuni, cred, totuşi, util de a arăta pe scurt care au fost criteriile după care s-a încercat până acuma a se face împărţirea limbilor romanice[1].

Părintele filologiei romanice, Friedrich Diez, a recunoscut ca popoare romanice deosebite pe cele ce aveau o formaţiune de stat independentă sau o literatură proprie. Astfel se explică de ce, între popoarele romanice, el numără şi pe provensali, care, politiceşte, nu alcătuiesc un stat deosebit. Diez distinge şase limbi romanice, pe care

le împarte în trei subdiviziuni, introducând, în gruparea sa, şi elementul geografic.

Grupa estică: italiana şi româna.

Grupa sud-vestică: spaniola şi portugheza şi

Grupa nord-vestică: provensala şi franceza[2].

Vedem, dar, că în împărţirea lui Diez nu încăpeau trei dintre idioamele romanice pe care azi le recunoaştem ca limbi independente: limba dalmată (necunoscută pe atunci), cea retoromană, răsfirată în state diferite, şi cea vorbită în insula Sardinia, care, literaliceşte şi politiceşte, aparţine Italiei.

Cel ce a cucerit limbii retoromane sau iadine un loc de sine stătător în complexul limbilor romanice a fost Ascoli[3], care a aplicat în romanistică un criteriu întrebuinţat de filologii indoeuropeni în cercetările lor. Este criteriul lingvistic, care urmăreşte un număr oarecare de evoluţiuni de limbă şi, din rezultatele comune pe care le găseşte în diferite ramuri ale aceleiaşi familii, caută să stabilească înrudirea mai strânsă între ele.

Aceeaşi cale o urmează Bartoli, scrutătorul limbii vechi dalmate, voind să hotărască locul ce se cuvine acestei limbi între limbile surori, dar îi mai adaugă două criterii, cel geografic şi cel etnic. El crede că multele asemănări care se află între câteva limbi romanice nu se pot explica altfel decât admiţând între ele o legătură geografică mai strânsă sau un substrat etnic comun. De aceea, el împarte limbile romanice în două grupe:

Una *apenino-balcanică*, cuprinzând limba italiană, cea dalmată şi română, precum şi limbile latine păstrate în graiul albanezilor, neogrecilor şi slavilor balcanici, şi a doua, *pireneo-alpină*, cuprinzând toate celelalte limbi romanice[4].

Locul deosebit al limbii sarde a fost scos în evidenţă mai ales de G. Gröber, care a încercat să introducă, în împărţirea limbilor romanice, criteriul istoric[5]. Plecând de la principiul că popoarele romanice de azi vorbesc limba poporului roman din epoca când ţările pe care le locuiesc au devenit provincii romane, el a crezut că, din limbile de azi, va putea trage concluzii cronologice asupra limbii romane din diferite epoci ale dezvoltării sale. După Gröber, limba sardă ar trebui să reprezinte stadiul cel mai vechi al limbii latine, dat fiind că insula Sardinia a fost colonizată de romani în anul 238 î.d.Hr., apoi ar urma, în mod cronologic, Spania, Provensa, Gallia, Retia, Dacia şi, în sfârşit, Italia, unde nu a încetat niciodată continuitatea cu limba veche.

Am expus în cele precedente cele mai importante principii după care s-a încercat până acuma să se facă împărţirea limbilor romanice, fără să intru în amănunte şi nepomenind nimic de polemicile iscate în jurul acestor păreri. Au rămas neamintite atâtea nume celebre, ca G. Pais, H. Schuchardt şi alţii, care, în repetate rânduri, şi-au spus cuvântul în această chestiune. Scopul meu a fost numai să scot în evidenţă câteva momente caracteristice, crezând că este instructiv – şi nu numai pentru filologi – a arăta cât de variate pot fi mijloacele cu care ştiinţa atacă şi caută să rezolve o problemă.

Aproape toate aceste păreri sunt ademenitoare şi întărite printr-un aparat mare de argumentaţie; dacă nici una n-a putut fi ridicată la rangul de criteriu sigur, cauza este aceeaşi pe care o observăm de atâtea ori, în orice ramură a ştiinţei: problema însăşi e prea complexă, încât să poată fi dezlegată în mod unilateral, privită fiind dintr-un singur punct de vedere.

Deşi nici unul dintre învăţaţii amintiţi n-au izbutit să dea o dezlegare definitivă, atâta muncă intelectuală produsă de atâtea minţi luminate n-a fost zadarnică. (…)

***

Într-un studiu anterior[6] am arătat că patria primitivă a românilor nu trebuie s-o căutăm pe un teritoriu restrâns, în Peninsula Balcanică sau în Dacia Traiană, ci în toate acele regiuni, pe ambele maluri ale Dunărei de Jos, unde, în întâiele veacuri după Hristos, exista o viaţă romană. Pe acest teritoriu întins se vorbea o limbă cu multe nuanţe regionale. Cu toate acestea, cât timp diferitele grupe de români nu fură izolate complet unele de altele prin popoare de alt neam, limba strămânilor arată aceleaşi trăsuri mari de dezvoltare, pe care le regăsim astăzi în toate dialectele şi care o deosebesc de oricare altă limbă din lume[7].

Cauza care a păstrat unitatea relativă a strămânilor, nefiind, desigur, numai comunicaţia, care n-a putut fi nici uşoară, nici prea vie între strămoşii noştri răzleţiţi mai ales prin munţi, trebuie să fi fost tocmai lipsa de organizaţii politice mai complicate, care să-i divizeze în grupe cu centre impopulate şi cu o viaţă mai intensivă. Astfel, pe teritoriul întins stăpânit de Carpaţi şi de Balcani şi despărţit prin Dunăre, o populaţie răzleţită a putut păstra o limbă mai uniformă decât italienii, bunăoară, la care condiţiile geografice erau mai priincioase pentru menţinerea unei comunicaţii vii. Dar Italia era divizată politiceşte din vechime în grupuleţe unite prin interese comune, în jurul unor centre care rivalizau şi se duşmăneau.

Acelaşi lucru îl vedem repetându-se în timpuri istorice. Astăzi avem un dialect muntenesc şi unul moldovean, vorbite în cele două principate de odinioară. Dar nu avem un dialect ardelean, deşi Transilvania, prin şirul de munţi înalţi care o împrejmuieşte aproape din toate părţile, ar părea indicată să dezvolte un dialect unitar. Românii din Ardeal vorbesc, în părţile sudice, dialectul muntean, iar în părţile nordice, pe cel moldovean. Cele cinci sute şi mai bine de ani de când colonistii din Ardealul sudic au întemeiat statul muntean şi emigranţii din Maramureş şi din Ardealul de nord au pus bazele statului moldovean ar fi fost un timp destul de lung pentru ca limba celor rămaşi acasă să se dezvolte în altă direcţie decât a celor plecaţi. Dar, sub stăpânire străină, în Transilvania nu s-a putut înjgheba, pentru români, o unitate politică, care să-i strângă în aceeaşi grupă şi să-i deosebească de cei ce erau despărţiţi geograficeşte de ei. Dimpotrivă, conştiinţa etnică a ţinut mai departe legăturile de la fraţi la fraţi, graniţele politice n-au întrerupt comunicaţia şi, în tot cursul secolilor, românii au trecut munţii, nu numai din Ardeal în Principate, ci şi invers, după cum împrejurările de trai erau mai favorabile, în diferite timpuri, acolo sau aici. Subdialectele dacoromâne, numirile de localităţi şi de persoane ne vorbesc clar despre astfel de migraţiune.

***

După excursia ce am făcut-o, netezind căile pe care vom avea de mers, să ne întoarcem acum la chestiunea care ne preocupă şi să căutăm să facem împărţirea limbilor romanice, ţinând seama de asemănările şi deosebirile ce există între ele şi să le aducem în consonanţă cu ceea ce ştim despre istoria, răspândirea geografică, alcătuirea etnografică şi formaţiunea politică a popoarelor romanice şi despre comunicaţia ce există între ele.

Cât timp această comunicaţie era întreruptă între populaţiunea română, care avea, mai mult decât oricare alt popor, conştiinţa că aparţine unui singur stat glorios, cu o singură conducere, limba vorbită în acest imperiu unitar era – cu toate deosebirile regionale, locale şi aparţinătoare diferitelor clase sociale – aceeaşi. Până în sec. IV,

putem vorbi, dar, de o singură limbă, pe care am putea-o numi *preromanică*, fiindcă ea nu se divizase încă în limbile romanice de azi. Cele mai multe din inovaţiunile de limbă, care constituie deosebirea între limba latină „clasică" şi între ceea ce romaniştii numesc limba latină „vulgară", se regăsesc, de fapt, în toate limbile romanice de azi.

Fireşte, nu toate aceste evoluţiuni puteau să câştige terenul cu aceeaşi repeziciune şi cercul lor de răspândire nu era deopotrivă de mare. Unele din ele nu s-au generalizat, ci au rămas închise într-un teritoriu mai mărginit. Şi e iarăşi natural ca să le găsim mai ales la popoarele romanice de azi, care erau învecinate odinioară.

Astfel se explică asemănările mai mari ce există între limba română şi limba italiană, asemănări care au făcut încă pe Diez ca să distingă o grupă „estică" deosebită şi care l-au îndemnat pe Bartoli să le împreune – alăturându-le şi limba dalmată – în grupa „apenino-balcanică". (…)

…Dacă împrejurările istorice nu ar fi întrerupt continuitatea strămoşilor noştri cu Italia, probabil că, cu timpul, asemănările acestea s-ar fi adâncit şi mai mult şi nu s-ar fi ivit deosebirile cele mari, cari ne constrâng să alăturăm limba italiană la limbile romanice de vest.

Aceste împrejurări istorice fură date când, la sfârşitul veacului al IV-lea d. Hr., Imperiul Roman s-a divizat în două grupe, în Imperiul Roman de Vest şi cel de Est, pe care împăratul Teodosius, înainte de a muri, le lăsă moştenire fiilor săi, Arcadius şi Honorius. De astă dată, divizarea fu definitivă, ceea ce dovedeşte că ea corespundea unei deosebiri faptice între cele două regiuni.

Unitatea politică fiind de acum sfărâmată, au fost rupte şi condiţiile cari menţineau unitatea de limbă, încât, începând cu veacul al V-lea, nu mai poate fi vorba de o singură limbă preromană. Deşi tradiţia vechiului imperiu rămăsese aceeaşi şi la împăraţii care, în Bizanţ, puneau bazele unei împărăţii ce avea să dăinuiască o mie de ani şi care se complăceau în rolul de protectori ai Romei, în curând legăturile de fapt între cele două imperii romane încep să slăbească tot mai mult. Stările nouă produse prin migraţiunea popoarelor, întărirea elementului grecesc în conducerea afacerilor publice în Imperiul de Est, aşezarea longobarzilor în Italia de nord şi, mai ales, a slavilor în Pannonia şi în Peninsula Balcanică au ca urmare mai întâi periclitarea principalelor căi de comunicaţie pe uscat între Italia de nord şi provinciile estice, apoi ruperea contactului romanilor de est cu a celor de vest. Prin încetarea comunicaţiei continue de la popor la popor, limba preromană, mai mult sau mai puţin unitară, se desface şi ea în două grupe distincte, având, de aici înainte, fiecare din ele, o dezvoltare deosebită, în grupa cea mare de vest, din care s-a dezvoltat limba italiană, retoromană, sardă, provensală, franceză, spaniolă şi portugheză, şi grupa cea mică, de est, din care astăzi numai limba română mai dăinuieşte ca limbă romanică vie.

Odinioară mai exista o limbă romanică în Peninsula Balcanică, aşa-numita limbă veche dalmată, vorbită pe coasta Mării Adriatice, deosebită de celelalte limbi romanice. Copleşită, pe de o parte, de limba sârbo-croaţilor, care, în tendinţa lor de expansiune, au ajuns de timpuriu până la ţărmul mării, iar, pe de altă parte, de dialectul italian al veneţienilor, care au stăpânit mult timp politiceşte şi economiceşte coasta adriatică, limba aceasta romanică, despre care arhiva oraşului Raguza ne-a păstrat câteva urme interesante, s-a stins cu totul. Numai în insula Veglia ea a dăinuit până în secolul trecut. Ultimul vegliot, care cunoştea frânturi din limba strămoşilor săi, Antonio Udina Burbur, a murit în 10 iunie 1898, după ce, din fericire, materialul

de limbă vegliotă, de care-şi mai aducea aminte, a putut fi strâns pentru posteritate.

Geograficeşte, Dalmaţia aparţine Peninsulei Balcanice, cu care o leagă din vechime câteva căi importante de comunicaţie; politiceşte şi economiceşte, dalmaţii erau întorşi cu faţa spre Italia, cu care aveau şi legături pe apă şi pe uscat. La împărţirea Imperiului Roman, coasta dalmată aparţinea mai departe Romei, iar nu Constantinopolei; mai târziu, Bizanţul îşi întindea stăpânirea asupra ei, pentru ca s-o piardă din nou; au fost timpuri în care Dalmaţia, suspendată între Italia şi Bizanţ, se proclamă ţară independentă, cu un „rege al Dalmaţiei" în frunte (cf. Bartoli, *op. cit.*, § 15)[8].

Aceasta explică poziţia deosebită a limbii dalmate, care are puncte de dezvoltare comune cu noi; pe de altă parte însă, păstrând contactul cu Italia şi, prin ea, cu grupa de vest, se dezvoltă, în unele privinţe, ca aceasta.

Nelămurite îndeajuns sunt legăturile Bizanţului şi ale Dalmaţiei cu Italia de sud, întrucât nu ştim dacă stăpânirea bizantină în Sicilia şi legăturile politice cu partea de miazăzi a Italiei erau menţinute printr-o comunicaţie destul de intensivă, pentru ca ea să fi putut propaga inovaţiuni de limbă dintr-un ţinut într-altul. Coincidenţele de limbă sunt multe şi par a demonstra o înrudire mai strânsă a romanilor de est cu Italia de sud[9].

Elemente preţioase din limba romanică de est se întâlnesc la popoarele neromane din fostul Imperiu Roman. Înainte de toate, le găsim la albanezi, care au multe împrumuturi latine, apoi la neogreci şi, în măsură mai mică, la slavii din Peninsula Balcanică.

Căutând, dar, să caracterizăm limba română de est, vom avea ocazia, adesea, să citǎm şi forme păstrate în graiul acestor popoare neromane.

După încetarea continuităţii lingvistice între cele două grupe, în vest, graiul populaţiei romanice, deşi are, în diferite provincii, un caracter dialectal tot mai pronunţat, se poate considera încă un timp oarecare ca aceeaşi limbă, suferind aceleaşi schimbări mai importante. Atâta numai că Roma, capitala Imperiului, nu mai este unicul centru cultural, spre care gravitează întreaga provincie, ci, încetul cu încetul, se ivesc alte centre înfloritoare, ca Mediolanum, Augusta Trevirorum ş.a., din care se răspândesc şi inovaţii de limbă. Chiar după ce, din dialectele acestei limbi romanice de vest, se nasc pe nesimţite limbile romanice de azi, legăturile între ele nu încetează, ele se influenţează una pe alta, atât prin contactul zilnic între popoarele învecinate, cât şi prin literaturile lor. Religia catolică comună, cultura în limba latină a Evului Mediu, influenţa popoarelor germanice şi a poporului arab, împrejurări culturale, politice şi economice asemănătoare, toate acestea înrâuresc limbile popoarelor romanice de vest în mod analog şi le fac să se deosebească tot mai mult de limba romanică de est, care se dezvoltă în împrejurări cu totul deosebite.

Comparată, dar, cu limbile romanice de vest, limba română arată, pe lângă asemănările cari se explică prin substratul comun, deosebiri esenţiale.

Aceste deosebiri se împart în trei categorii mari. Pe de o parte, limba noastră apare mai conservativă decât celelalte limbi romanice, păstrând elemente care aiurea s-au pierdut şi au fost înlocuite cu altele. Pe de altă parte, inovaţiuni de limbă cari, la despărţirea celor două grupe, existau în germene, dar nu ajunsese să se dezvolte, se găsesc la noi şi la romanii de vest, dar evoluţia lor e diferită. Cele mai mari deosebiri se pot constata între limba română şi limbile romanice de vest în tezaurul lexical. O mulţime de cuvinte latine, dintre cele mai uzuale în limbile romanice de vest, lipsesc la noi, uneori fără ca poporul nostru să le fi înlocuit prin alt echivalent (…).

Pe de altă parte, avem foarte multe cuvinte latine sau formaţiuni latine vulgare, care, dintre toate limbile romanice, nu s-au păstrat decât la noi. Numai la noi s-au conservat cuvinte ca: ADJUTORIUM > *ajutor*, BLANDITIA > *blândeţe*, DEPREHENDERE > *deprinde*, LANGUIDUS > *lânced* (care a fost înlocuit mai târziu prin slavul „bolnav"), PLACENTA > *plăcintă* şi multe altele; chiar şi denumirea de ROMANUS a rămas numai la poporul nostru. În locul acestora s-au introdus în vest altele. Astfel, în loc de VENETUS> *vânăt*, pătrunde din limbile germanice *blao* (franc. *bleu*) sau, prin contactul cu Orientul, persanul *lazvard* (ital. *azzuro*). Când, pentru aceeaşi noţiune, există în latineşte doi termeni, vedem adesea că în vest rămâne unul, iar în est, celălalt. Astfel, la noi se păstrează LINGULA (*lingura*) ţăranului roman, pe când COCHILEAR(IUM), cu care avuţii mâncau melci şi ouă sau luau medicamente, trăieşte în franc. *cuiller*. Chiar cuvinte atât de obicinuite ca OVIS > *oaie*, nu s-au conservat în limbile romanice de

vest, în care sau întâlnim derivate (OVICULA > span. *oveja*, franc. *ouaille*, cu sens specializat) sau alte cuvinte (precum VERVEX, *berbece*, care a dat pe franc. *brebis* sau [OVIS] FETA *fătătoare*, care a dat pe provenţalul *defo* etc.). În unele cazuri, la noi se păstrează primitivele unor cuvinte, care, chiar şi în limba latină clasică, apar numai sub formă derivate. Astfel, cuvântul nostru dialectal *a băia* „a creşte copii" (din care derivă *băiat*), presupune o formă *BAJARE, primitivul lui BAJULARE, iar verbul *a feri*, care în limba veche avea încă înţelesul de „a serba", ne îndreptăţeşte să reconstruim tipul latin *FERIRE, din care FERIARE e un derivat[10]). (…)

Limba latină, care în curs de multe veacuri a stăpânit şi, în parte, stăpâneşte încă în Apus biserica şi şcoala, care era limba cancelariilor şi în care se scriau o vreme în mod exclusiv tratatele ştiinţifice şi adesea şi cele literare, a fost sursa nesecată din care s-a împrospătat tezaurul lexical al limbilor romanice de vest. Nu numai termenii tehnici, ci şi o mulţime de alte cuvinte au pătruns, ca neologisme, în graiul zilnic, devenind, cu timpul, bun comun chiar şi al păturilor sociale mai inferioare. Numărul latinismelor, al aşa-numitelor „cuvinte savante" şi „pe jumătate savante", e cu mult mai mare decât şi-ar închipui un nefilolog şi ele mai ales dau, pentru cel ce nu are

critica filologică a acestor limbi, aspectul „mai romanic" decât limbii româneşti, care abia în veacul al XVII-lea începe prin şcoala latinistă să introducă, în măsură mai mare, neologisme latineşti sau romanice în limbă, fără ca cele mai multe dintre ele să fi izbutit a pătrunde până astăzi în limba poporului. Nefilologul care ştie ceva latineşte va recunoaşte mai ales aceste neologisme, care n-au avut vreme să treacă prin schimbările fonetice şi semasiologice ale cuvintelor vechi. În franţuzescul *eau*, pronunţat *o*, cu greu recunoşti pe latinescul AQUA, sau în *dé* pe DIGITALE, pe când neologismul *nature* imediat îţi reaminteşte pe latinescul NATURA.

Chiar şi termenii creştini apar la noi sub o formă care arată originea lor străveche, exprimând noţiunile primordiale ale creştinismului (precum: *Dumnezeu*, *creştin*, *biserică*, *păgân*, *cruce*, *înger*, *drac*, *botez*, *Paşti*, *rugăciune*, *cumineca*, *preot*, *păcat*)[11] sau adaptând termeni vechi păgâneşti la cultul creştin (precum: *Rusalii*, *Florii*), pe când termenii speciali, care stau în legătură cu dezvoltarea cultului creştin, a instituţiunilor bisericeşti şi a literaturii religioase sunt de origine slavă (precum: *duh*, *arhanghel*, *iad*, *rai*, *mucenic*, *evanghelie*, *icoană* etc.). În privinţa aceasta ne deosebim de limba dalmată şi de cea albaneză. Cuvinte în legătură cu religia creştină, precum: *sekul* 'lume'> SÆCULUM, *k'isɛ* 'biserică'> ECCLESIA, *spirt* 'lume'> SPIRITUS, *bɛkonj* 'blagoslovesc'> BENEDICO, *ungil* 'evanghelie'> EVANGELIUM, sau în legătură cu instituţiunile de stat, ca REGEM> *reg*, în limba albaneză, dovedesc o influenţă apuseană mai târzie, pe care limba noastră n-a mai suferit-o[12].

Tot astfel, cuvintele de origine germană care pătrund sporadic foarte de timpuriu în limba poporului roman – cuvântul BURGUS e atestat în secolul III – şi se înmulţesc apoi atât de mult, lipsesc cu desăvârşire la noi, pe când ele se întâlnesc la dalmaţi şi chiar la albanezi şi serbo-croaţi. Astfel, cuvântul BRUTES (formă romanizată, corespunzând nemţescului *Braut*) e atestat pe o inscripţie veche (sec. III–VI) din părţile dalmate şi s-a păstrat în vegl. *bert-ain* 'noră', germanul RIHHI (nemţeşte *reich*) s-a păstrat în vegliotul *rek* (ital. *ricco*, fran. *riche*), SKINA în vegliotul *skaina*, în sârbo-croatul *skina* etc.[13]).

În limba română, deşi s-ar putea ca să găsim vreunul din cuvintele germanice pătrunse prin mercenarii germani în epoca preromană sau vreun împrumut din vremea când strămoşii noştri veneau în contact cu popoarele germanice năvălitoare, până astăzi nu s-a descoperit nici un singur element german sigur[14]. (…)

De ce creşte deodată atât de mult numărul cuvintelor de origine latină după felul acesta de numărare? Pentru că vorbele care exprimă idei elementare, cu care operăm la tot pasul, sunt, mai toate, moştenite de la romani, pe când cele luate de la străini sunt, în cea mai mare parte, termeni speciali, întrebuinţaţi numai în anumite regiuni sau de anumite clase sociale.

Starea culturală inferioară la care ajunsese poporul nostru, după decăderea vieţii romane în regiunile Dunării de jos, a avut de urmare restrângerea tezaurului lexical de care strămoşii noştri aveau nevoie spre a se înţelege. E un fapt cunoscut, îndeobşte, că omul, cu cât e mai puţin cult, cu atât are nevoie de mai puţine cuvinte; în schimb, cu atât mai figurat e felul lui de exprimare. Neavând să opereze cu noţiuni atât de precise ca omul cu o cultură superioară, când în vorbirea sa se depărtează din sfera noţiunilor obicinuite şi simte nevoia să exprime idei mai complicate, pentru care îi lipsesc cuvintele, împrumută vorbelor existente, prin împerecheri nouă, prin figuri stilistice sau prin simple lărgiri şi restricţiuni ale înţelesului, sensuri nouă. De

aceea, cu cât o limbă e mai săracă în cuvinte, la un popor cu o imaginaţie vie, cu atât mai amplă va fi dezvoltarea semantică a cuvintelor. Acesta a fost cazul la noi. Adevărat că o mare parte de îmbogăţire a limbii noastre s-a făcut prin împrumuturi din limbi străine, dar, în cea mai mare măsură, îmbogăţirea s-a creat din însuşi stocul de cuvinte existent, din care, prin acţiunea necurmată a minţii, bogată în imagini, s-au creat valori nouă, precum din stup roiesc albinele, cari vor da naştere la stupi noi.

Din cauza aceasta putem exprima fraze întregi fără să întrebuinţăm nici un cuvânt de obârşie străină, dar cu greu vom putea construi o propoziţie, cât de scurtă, care să fie compusă numai din vorbe neromane. Nu cred să existe, în toată literatura noastră, o singură strofă care să cuprindă numai cuvinte împrumutate din alte limbi, dar avem strofe întregi, şi dintre cele mai frumoase, care constau numai din cuvinte de origine romană:

Somnoroase păsărele / Pe la cuiburi se adună, / *Se ascund în rămurele – / Noapte bună!*

sau

Mai am un singur dor: / În liniştea serii / Să mă lăsaţi să mor / La marginea mării…

***

Rezultă dar, din acele constatări, că şi în privinţa tezaurului lexical, limba română nu e mai romanică, nici mai puţin romanică decât limba italiană, franceză sau oricare alta, ci, pur şi simplu romanică, fără comparativ, căci noţiunea „romanic" e absolută, ea nu suferă gradaţie. Românii de azi continuă a vorbi limba romană din estul Imperiului. În cursul veacurilor, ea s-a alterat printr-o dezvoltare firească şi prin adaosele ce i le-a adus convieţuirea cu alte popoare. Dar tocmai aceste elemente noi, care se adaog la elementul vechi, prin amestecul şi traiul la un loc cu alte neamuri, constituie nota esenţială care deosebeşte noţiunea exprimată prin cuvântul *romanic* de cea cuprinsă în cuvântul *roman*.

E adevărat că acest element nou în limba română e altul decât în limbile romanice de vest, explicându-se prin despărţirea timpurie a strămoşilor noştri de apusul romanic şi prin împrejurările istorice deosebite în care s-au dezvoltat. Din aceste motive am şi făcut împărţirea limbilor romanice în cele două grupuri mari, dintre cari una, cea de est, este astăzi reprezentată numai de limba română şi se deosebeşte în mod esenţial de toate celelalte limbi surori. (…)

Domnilor colegi,

În cursul multor veacuri, de când împăraţi ai Romei au cucerit şi au colonizat ţinuturile aşezate la Dunărea de Jos, strămoşii noştri, răzleţiţi de timpuriu de fraţii de acelaşi neam, lăsaţi în voia sorţii printre popoare străine, au dus o luptă necurmată de conservare naţională. Ei n-au fost în stare să întemeieze state mari, în hotare etnice, dar ne-au păstrat cu sfinţenie limba, cea mai vădită dovadă a originii noastre. Conştiinţa acestei origini strălucite ne-a dat tăria, acum o sută şi mai bine de ani, să ne naştem ca popor romanic, ne-a umplut cu mândria naţională şi cu puterea sufletească ca să fim pregătiţi pentru marea operă de dezrobire săvârşită în zilele noastre.

Astăzi stăm ca un popor de multe milioane, adunaţi într-un singur stat naţional, puternic şi binecuvântat. După lunga epocă de lupte pentru conservare, urmează de acum timpul pentru afirmare a puterii noastre productive.

Rolul nostru între popoarele lumii nu poate fi decât cel pe care ni-l indică însăşi

limba noastră: un popor romanic ce stă ca strajă civilizaţiei şi a sufletului latin în inima Europei răsăritene.

Răspunsul d-lui Ioan Bianu la discursul de recepţiune al d-lui S. Puşcariu

Domnule coleg,

S-au împlinit 15 ani de când, motivând propunerea făcută Academiei de Secţiunea noastră Literară şi Filologică ca să fiţi ales membru corespondent, ziceam că, prin lucrările d-tale făcute până atunci intraseşi „în rândul întâi al filologilor umanişti" şi că-ţi deschiseseşi porţile Universităţii din Viena. Mai adăogeam:

„Filologia românească a câştigat în d-l Puşcariu o nouă şi însemnată putere de muncă, de la care avem dreptul să aşteptăm multă lumină asupra dezvoltării istorice a vieţii organice a limbii noastre. Calităţile ştiinţifice ale scrierilor sale îl fac vrednic ca, fără întârziere, să fie chemat a lua de aproape parte la lucrările Academiei noastre, a cărei principală însărcinare este studierea şi cultivarea limbii".

Rar se întâmplă ca prevederile şi aşteptările în cele omeneşti să se îndeplinească mai îmbelşugat decât acestea făcute acum 15 ani pentru activitatea d-tale filologică.

Într-adevăr, pe când Academia vă alegea, la 1905, membru corespondent, d-voastră publicaţi, la Heidelberg, frumosul *Dicţionar etimologic al elementelor latine din limba română*, lucrare distinsă apoi, de această Academie, cu premiul „Eliade Rădulescu", din 1907.

Prin acea lucrare şi prin altele v-aţi ridicat de la docenţa universitară din Viena la catedra de profesor la Universitatea din Cernăuţi, ceea ce era o adevărată cucerire de mare preţ pentru cultura românească.

Academia noastră, urmând datoria şi dreptul ei de a atrage în cercul ei de activitate puterile nouă ale neamului, cari se ivesc prin talent şi pregătire, după alegerea d-tale ca membru corespondent şi după publicarea *Dicţionarului etimologic*, te-a chemat să iei parte la lucrarea cea mare a *Dicţionarului limbii*, care de mult era dorit şi aşteptat.

Se împlinise secolul de când neobositul călugăraş de la Blaj, Samoilă Clain, făcuse primele începuturi pentru această lucrare; trecuse 80 de ani de când a fost publicată, la Blaj, la 1825, lucrarea începută, după ce, „în cursul a treizeci şi mai multor ani, s-au lucrat" de „mai mulţi autori", cei mai de frunte învăţaţi de peste Carpaţi de la începutul secolului trecut (Samoilă Clain, Vasile Kolosy, Ioan Korneli, Petru Maior şi Ioan Teodorovici).

Vrednic de toată veneraţia neamului fusese *Dicţionarul de la Buda*, dar el era plin de scăderile şi de lipsurile inerente vremii în care a fost făcut, fiind conceput şi executat mult înainte de naşterea ştiinţei moderne despre viaţa limbilor.

Academia noastră – după o întâie încercare neizbutită – din îndemnul stăruitor al neuitatului rege Carol, acel mare îndrăgostit al limbii româneşti, organizase în două rânduri facerea *Dicţionarului limbii* naţionale. Dar nici aceste două organizări nu au fost destul de fericit îndrumate spre a înfăptui marea operă mult dorită. Adevărat este că lucrarea se înfăţişa cu greutăţi mari, pentru a căror învingere se cerea nu numai pregătire filologică la înălţimea ştiinţei, nu numai o hotărâre de muncă neobosită de o viaţă întreagă, dar se cerea, mai presus de toate, un devotament desăvârşit pentru interesele superioare culturale ale neamului, care să pună întreaga fiinţă a omului în serviciul acestor interese superioare.

Aceste trei lucruri mari şi grele vi le-a cerut Academia, la 1905, prin glasul aceluia care personifică acest devotament în toată fiinţa lui şi care a fost Dimitrie Sturdza, când v-a propus să luaţi o mare parte la reorganizarea noii redactări a *Dicţionarului limbii*. D-ta, în deplină cunoştinţă, ai primit asupră-ţi întreaga lucrare şi te-ai apucat de executarea ei cu tot focul tinereţii, cu toată lumina ştanţei adunată şi cu întreg devotamentul. Ai ştiut alege şi folosi îndrumări preţioase din sfaturile de bun simţ ale unor bărbaţi lipsiţi de pregătirea d-tale filologică, dar plini de dorul de a ajuta şi de a susţine lucrarea prin cultura lor generală şi prin prestigiul personalităţii lor. Prin acel simţ delicat în relaţiuni, care distinge caracterul d-tale, ai câştigat cea mai deplină bunăvoinţă a acelor fruntaşi ai neamului şi ai Academiei, cari înconjurau, cu toată dragostea, lucrarea d-tale pentru ducerea la bun sfârşit a grelei însărcinări. Tot prin acel simţământ de frăţească colegialitate v-aţi asociat în greaua lucrare mai mulţi învăţaţi, colegi şi confraţi de specialitate şi de pregătire.

După doi ani de lucrare pregătitoare, aţi început redactarea şi publicarea mult doritului *Dicţionar* şi aţi tipărit cuvintele începătoare cu A, B, F, G, aproape întreg H şi începutul lui C.

Din partea publicată se vede că este acest *Dicţionar* un măreţ monument înălţat celui mai scump tezaur al vieţii neamului nostru, limbii, prin care s-a ţinut viaţa şi conştiinţa de sine a acestui neam prin secolii şi mileniile de restrişte prin cari am trecut. Întâia oară se înscrie şi se grupează în el, în mod sistematic, bogăţia acestei limbi în varietatea vieţii ei de acum, în deosebite ţinuturi şi în dezvoltarea ei istorică în secolii trecuţi. Cunoscătorii români şi ştiinţa universală privesc această lucrare ca o lucrare monumentală, menită să fie o mândrie a neamului, a Academiei, a d-tale şi a colaboratorilor.

De-abia se publicase începutul şi marele război a oprit toată lucrarea în vara anului 1914. A dat Dumnezeu că ai scăpat viu, întreg şi sănătos, atât d-ta, cât şi colaboratorii, a scăpat şi Academia şi întreg materialul pregătit. Prin aceasta continuarea lucrării este asigurată. Marele rege, al cărui glas a răsunat între aceşti pereţi, între cari amintirea lui va fi veşnică, în dorul lui viu şi statornic să vadă *Dicţionarul limbii* ajuns la bun sfârşit cât mai curând, numai în sânul Academiei a rostit patru cuvântări de stăruitor îndemn şi de înţelepte îndrumări. Plecând dintre noi pe drumul fără întoarcere, pe Argeş în sus, a lăsat mijloace care să asigure împlinirea dorului lui, din a cărui înfiinţare văzuse numai începutul.

Astfel acuma, când furia furtunii, care a răscolit până în fundurile cele mai adânci oceanul omenirii, s-a domolit şi mai simţim numai mişcarea valurilor rămase în urma ei, d-ta ai putut şi te-ai grăbit să iei dar în mână marea lucrare, să înnozi ce fusese rupt şi să o porneşti din nou, cu şi mai multă putere decât înainte. Ţi-ai adunat lângă d-ta, cu multă chibzuială, o grupare de muncitori tineri, stăpâniţi de aceleaşi idei şi luminaţi de aceeaşi pregătire, pe care îi încălzeşte acelaşi zel pentru marea lucrare naţională care trebuieşte făcută. Ducerea ei la bun sfârşit va cere de la d-ta şi de la colaboratori o bună parte din marea d-tale şi a lor putere de muncă pentru mai mulţi ani de viaţă. Să fiţi, însă – precum şi sunteţi –, cu toţii încredinţaţi că nu aţi putea face de aceste puteri şi de aceşti ani o mai bună întrebuinţare decât închinându-i acestei mari lucrări naţionale, înălţând acel monument măreţ limbii noastre, prin care neamul întreg şi-a simţit unitatea în tot lungul secolelor de restrişte şi de prăpăd, prin cari a trăit în întunecime şi amar şi astfel s-a făcut cu putinţă renaşterea şi înălţarea

din zilele noastre.

Iubite coleg,

În lungul celor cinci ani, când valurile războiului te-au depărtat de la lucrarea *Dicţionarului* şi de la toată filologia d-tale, câte zguduiri ale lumii, ale întregului nostru neam! N-a rămas celulă în nervii noştri cari să nu fi trecut prin frigurile tuturor emoţiilor, de îngrijiri, de entuziasm, de dureri şi de fericire. În acele cutremure, s-au prăbuşit zidurile despărţitoare, cari tăiau neamul nostru în bucăţi. Nedreptăţile şi asupririle seculare sau chiar milenare s-au surpat. Neamul nostru, aproape în întregimea lui, s-a văzut, ca prin minune dumnezeiască, unit, cum a nădăjduit şi a dorit de veacuri, stăpân pe sine şi scăpat de apăsarea stăpânirilor străine.

Neamul întreg începe acuma o viaţă nouă, cu mari datorii şi cu mari răspunderi înaintea lumii şi a propriului lui viitor, cu dreptul de a trăi pentru sine şi cu datoria de a munci ca să-şi câştige un loc de frunte între neamurile lumii. Nu mai sunt piedicile cari să justifice şi să explice înapoierea noastră. Datoria ne cheamă la muncă încordată, ca să facem să rodească destoiniciile neamului, nu numai pentru a ajunge în rândul celor mai luminate, dar ca să începem a plăti din datoriile de împrumutare pe care le facem de un secol şi mai bine de la ştiinţa lor, de la arta lor, de la cultura lor.

Întocmai precum din lucrarea d-tale filologică ne-ai arătat în măiastra cuvântare de astăzi, cari sunt adevăratele legături de înrudire ale limbii române cu surorile ei romanice, pe baza asemănărilor din organismul fundamental comun şi pe baza deosebirilor între ele, tot aşa, pe baza caracterelor sufleteşti ale neamului, ieşite din moştenirea comună şi din dezvoltarea istorică, trebuie, suntem datori, să înălţăm acum o cultură naţională unitară a neamului întreg, cultură a cărei bogăţie şi înflorire să strălucească între neamurile de aceeaşi familie şi dintr-alte familii.

Acuma, când suntem stăpâni pe puterile noastre şi pe ţara noastră, una din cele mai frumoase şi mai îmbelşugate, nimica nu împiedică năzuinţele spre acest ţel şi nu s-ar mai ierta neajungerea lui.

În organizarea acestei îndrumări a vieţii naţionale viitoare, locul d-tale este în rândul întâi. Aceasta o arată trecutul d-tale, întreaga d-tale activitate de până acum şi chiar situaţia de astăzi.

Plecat de sub poalele măreţilor Bucegi, ai crescut la umbra acelei aripe de munte, în vârful căreia vrăjmaşii vieţii neamului nostru aşezase, ca emblemă a stăpânirii şi a scopurilor lor, figura fantastică, colosală, în bronz, a unuia din căpeteniile lor de invazie turanică venită de peste Ural. Ai alergat, apoi, în şcoalele mari şi la cei mai străluciţi maeştri ai ştiinţei şi ai culturii apusene, unde ai învăţat mai mult decât ştiinţa şi metodele ei, ţi-ai însuşit cultura adevărată, pe care puţini o văd şi o aduc acasă, sorbită în sufletele lor. Ai cucerit, curând, prin ştiinţa d-tale, Catedra de Filologie romanică la Universitatea din Cernăuţii Bucovinei, unde ai profesat opt ani (1906–1914), iar acum, după războiul lumii şi după Marea Unire a neamului, ai organizat şi conduci Universitatea dulcelui nostru Ardeal.

Situaţiunea şi însărcinarea sunt de o însemnătate capitală pentru viitorul neamului nostru.

Cele două universităţi, de la Cluj şi de la Cernăuţi, au fost ridicate de stăpânirile străine pe pământ românesc cam în acelaşi timp, înainte cu aproape o jumătate de secol (1872 şi 1875). Menirea lor nu era numai răspândirea ştiinţei şi a culturii, ele erau, mai presus de toate, cetăţi înaintate pe pământul nostru străbun pentru cucerirea

culturală a românimii rămasă înapoi, înfiinţările lor au fost măsuri agresive în contra acţiunii naţionale a celor două universităţi româneşti, înălţate cam cu un deceniu mai înainte la Iaşi şi la Bucureşti. Deşi aşezate în mijlocul poporaţiunilor româneşti, ele aveau un caracter bine pronunţat agresiv: în Bucovina - austro-german, aici, în Ardeal, - caracter unguresc. Un locuşor foarte umilit se făcuse la Cernăuţi pentru limba şi literatura românească, o batjocură de catedră se lăsase pentru ele la Cluj.

Opt ani ai profesat la Cernăuţi de pe înălţimea catedrei cucerite pentru limba şi literatura română.

Avuseseşi acolo un depărtat predecesor – unul din apostolii deşteptării – în dascălul Pumnul, crescut, ca şi d-ta, în atmosfera asupririi din Ardeal, mânat acolo de la Blajul reînvierii, de valurile Revoluţiei de la 1848. A găsit viaţa culturală românească cu totul stinsă în acea parte ruptă din Moldova, cei câţiva puţini, în frunte cu neuitaţii Hurmuzaki, care înţelegeau şi simţeau încă româneşte, l-au îmbrăţişat, iar el, din focul inimii lui, a aprins iar făclia aproape stinsă a conştiinţei naţionale. Despre Pumnul a spus, în 1866, Alexandru Humuzaki, că „a ştiut a deştepta în junimea noastră studioasă (bucovineană) înţelegerea şi iubirea ştiinţei naţionale, precum, totodată, a încuiba în inima ei acele principii mari şi mântuitoare… de religiozitate, moralitate şi naţionalitate… care, singure, pot fi temelie solidă şi neclintită pentru viitorul mare şi strălucit al neamului, de care nici el, nici noi nu ne-am îndoit vreodată". „Prin el (prin Pumnul) – adăuga Hurmuzaki – s-a probat, încă o dată, s-a întărit şi s-a consimţit solidaritatea, care este şi trebuie să fie, acum şi până în capătul zilelor, între toţi fraţii români din toate părţile şi din toate ţările".

Aşa a fost şi în acest spirit a lucrat apostolul ardelean, antemergătorul d-tale, în Bucovina. În acelaşi spirit ai pornit d-ta lucrarea cea nouă, după 40 de ani.

Ai dezvoltat, între fraţii de pe pământul cel mai sfinţit prin marile amintiri ale gloriilor vechii Moldove, o activitate învietoare a culturii naţionale şi de avântarea ei spre înălţare şi spre unificare peste toate ţinuturile româneşti. Catedra d-tale a devenit o tribună, din tânăr profesor de filologie te-ai făcut repede un apostol al culturii naţionale.

La 1912, ai spus marele adevăr: „Pentru ca acele mase compacte, cari încing regatul României ca un brâu puternic să poată însă trage în cumpăna viitorului, e necesar ca ele să nu fie legate întreolaltă numai prin limbă, ci şi prin toate acele mii de legături, care se cuprind în lozinca «unitatea noastră culturală»".

Cum ai lucrat în Bucovina pentru acest scop o spune unul din cei mai distinşi ucenici ai d-tale, urmaşul d-tale în catedră şi conlucrătorul la *Dicţionar*, Alexe Procopovici, într-o solemnă cuvântare:

„În toate colţurile Bucovinei – zice dânsul – a răsunat cuvântul d-lui Puşcariu, vestitor al adevărului şi propagator al frumosului. A fost un cuceritor de suflete prin pilda lui de muncă uriaşă, prin expunerile sale clare, susţinute de un organ care îţi fascinează auzul, prin comparaţiile scânteietoare cari învăluiesc, într-un belşug de lumină, adevărurile susţinute de el, prin concepţia lucrurilor pătrunsă de o superioară moralitate".

Adică ştiinţa şi cultura d-tale din secolul XX, încălzite de talentul înnăscut – toate, însă, conduse şi colorate de acelaşi spirit de devotament apostolic neobosit şi neadormit pentru cultura naţională, care a condus înainte cu o jumătate de secol lucrarea antemergătorului Pumnul!

Aşa ai lucrat în Bucovina şi acuma – după înfăptuirea dorului după care au ars inimile şi au scânteiat minţile celor mai buni dintre ai noştri secoli întregi – ai mers să lucrezi încă mai mult în ţara de naştere a Ardealului nostru, scăpat de sub călcâiul stăpânirii străine.

Cele două universităţi, ridicate de străini pe pământul nostru strămoşesc cu scopuri vrăjmaşe nouă, sunt acuma în a noastră stăpânire; ele au, de acum înainte, menirea nu de a împiedica cultura înaltă românească, ci, dimpotrivă, de a o susţine, de a ajuta la dezvoltarea, la înălţarea şi la răspândirea ei. În această lucrare, partea d-tale este de mare însemnătate.

Casa lui Sextil Puşcariu din Cernăuți

În frumoasa cuvântare de astăzi aţi arătat, atât de luminos, care este locul limbii noastre între surorile ei romanice, cari sunt asemănările cu ele şi cari deosebirile şi aţi conchis, cu logica firească, că astăzi, când – după secole lungi şi grei de viaţă trudită – „stăm ca un popor de multe milioane adunaţi într-un stat naţional, rolul nostru între popoarele lumii nu poate fi decât cel pe care ni-l indică însăşi limba noastră: straja civilizaţiei şi a sufletului latin în inima Europei răsăritene".

Îndeplinirea acestui rol se impune faţă de celelalte popoare ale lumii ca o mare datorie naţională întregului nostru neam; ni se impune faţă de sufletele strămoşilor noştri, cari, secole după secole, au muncit şi au suferit asprimile amare ale stăpânirii barbarilor veniţi peste ei în pământul lor; se impune faţă de fiii fiilor noştri, cărora suntem datori să le dăm şi să le lăsăm o îndrumare sănătoasă, spre a sta cu cinste în rândul neamurilor de frunte din aceeaşi familie şi dintr-alte familii.

A venit timpul când suntem datori să dăm şi noi, cât mai curând şi mai bogat, tributul nostru la cultura popoarelor, de la cari, până acum, am tot împrumutat. Aptitudinile sufleteşti naturale ale neamului nostru s-au arătat puternice şi bogate în toate domeniile culturii omeneşti: artă, poezie, ştiinţă. Datoria de a cultiva aceste aptitudini, de a le face să rodească bogat şi înflorit cade mai întâi asupra

învăţământului superior de toate felurile şi în locul întâi asupra universităţilor. Am avut până acum două universităţi trecute peste jumătate de secol de activitate. Avem acuma patru. Trebuie să recunoaştem, însă –, în ceasul solemn la care am ajuns – că prea puţină îngrijire s-a dat până acum celor două universităţi, cât şi celorlalte câteva şcoli superioare cari au mai fost înfiinţate în ţară. Dezvoltarea lor, rămasă departe în urma ştiinţelor şi în urma trebuinţelor ţării, instalaţiile cu totul neîndestulătoare şi înzestrarea lor săracă sunt o dureroasă dovadă despre aceasta. Prea mult ne-am lăsat să ne folosim de şcoalele superioare ale altor ţări. Nu s-a înţeles îndeajuns până acum că exportaţia de tineri pentru studii superioare, împreună cu sumele însemnate necesare, este un sistem nepotrivit pentru dezvoltarea culturală şi a conştiinţei naţionale, căci, dacă mulţi tineri se înapoiază cu diplome şi cu cunoştinţe, o bună parte din sufletele celor mai mulţi din ei se înstrăinează, se pierd în parte sau de tot.

Precum pentru literatură Kogălniceanu a strigat, la 1840, „traducţiile nu fac o literatură", tot aşa este timpul suprem să se înţeleagă de toţi că înalta cultură a neamului nu se poate dezvolta prin importaţie din şcoalele altor popoare, ci numai prin şcoalele şi institutele făcute în ţară. Cu străinătatea să întreţinem relaţii şi legături continue, să mergem acolo pentru învăţături speciale, dar să nu mai umplem cu sutele şcoalele lor pentru studii pentru cari fiecare ţară are şi trebuie să aibă şcoalele sale acasă. Să nu mai fim, cum am fost până acum, cea dintâi ţară din lume la exportul de tineret la şcoalele străine pentru importaţie de diplome.

În reorganizarea vieţii celei nouă a României întregite această datorie se impune ca un imperativ categoric, ca o necesitate inexorabilă pentru viitorul neamului.

Această mare lucrare d-ta ai început-o când ai luat asupră-ţi organizarea Universităţii româneşti din Cluj şi conducerea activităţii ei. Nicăieri nu era mai necesară, pentru cultura neamului nostru, organizarea unui învăţământ superior universitar ca în Ardeal, pentru că nicăieri cultura noastră naţională nu fusese mai puternic atacată decât tocmai în acea ţară, de unde pornise ideile de renaştere şi de reînviere a conştiinţei naţionale întunecate.

Rar se întâmplă ca, pentru o lucrare aşa de grea şi de însemnată, să se găsească omul aşa de potrivit. Ai ştiut şi ţi-a succes să aduni din tineretul cel mai învăţat, din toate părţile patriei întregite, o pleiadă de fraţi în apostolatul cultural organizat la Cluj, cari vor face din acea universitate un centru puternic de ştiinţă şi de cultură superioară, ale cărui raze binefăcătoare vor întinde acţiunea lor învietoare nu numai asupra românimii din jurul ei şi de sub nemijlocita ei influenţă, dar până departe, la hotarele neamului nostru întreg.

Academia aceasta, care înaintea tuturor a închegat în organizarea şi în lucrarea ei ideea unităţii şi a conştiinţei active a neamului, urmăreşte, cu acelaşi interes, totdeauna mai viu şi mai conştient decât oriunde, activitatea d-voastre pe amândouă terenurile arătate, adică atât pe terenul filologic, pe care înălţaţi limbii noastre măreţul monument al *Dicţionarului*, cât şi pe terenul înaltului învăţământ, cu menirea de a înviora, a înălţa şi a răspândi cultura naţională românească, tocmai acolo de unde pornise întâiele ei raze, dar unde lucrarea vrăjmaşilor o întunecase şi ameninţa să o stingă cu totul.

Iubite coleg,

Când Academia v-a dat, în anul jubiliar 1906, însărcinarea de a organiza şi a

conduce lucrarea *Dicţionarului*, prin chiar acea însărcinare v-a chemat în sânul ei. Astăzi se consfinţeşte, deci, în mod solemn, o situaţiune veche de patrusprezece ani, în care aţi dezvoltat o activitate atât de bogată şi de o însemnătate aşa de mare, încât sunteţi socotit ca una din cele mai preţuite puteri de muncă din sânul acestei instituţiuni. Nu vă mai zicem, deci, obişnuitul „fiţi binevenit", ci vă urăm ani mulţi, ca să vedeţi *Dicţionarul* terminat şi să daţi *imprimatur* pe cea din urmă pagină a suplimentului; să vedeţi învăţământul superior românesc atât de înălţat şi de îmbogăţit, încât să poată satisface, prin el însuşi, toate trebuinţele progresului neamului pe toate terenurile şi stând astfel cu cinste alăturea de ale naţiunilor din întâiul rând al culturii omenirii.

Să trăieşti!

NOTE

1 Cf. în amănunte cele două lucrări citate de Gröber şi Meyer-Lübke şi bibliografia dată acolo.

2 *Grammatik der romanischen Sprachen*, ed. III, p. 1.

3 Saggi ladini, p. 131, *Achiva glottologico*, I, p. 475. El o numea limba ladină; numirea reto-romană, mai proprie, i-a dat-o Th. Gartner, *Rätoromanische Grammatik.*

4 Archeografo triestino, a. 1903, p. 131 ş.u. Das Dalmatische, I, 297 ş.u. *Alle fonti del neolatino (Estratto dalla Miscellanea di studi in onore di Attilio Hortis)*, Triste, 1910.

5 *Archiv für lateinische Lexicographie*, I, p. 204 ş.u. (cu introducere la studiul său Vulgärlateinische Substrate).

6 Zur *Rekonstruktion des Urrumänischen*.

7 Mai bine ne vom face o idee despre aceşti străromâni dacă ne dăm seama despre felul cum trăiesc şi cum sunt răspândiţi astăzi aromânii în Peninsula Balcanică. Dacă aruncăm o privire pe harta etnografică, publicată de Weigand în cartea sa Die Aromunen, vedem că între colorile predominante: albastru (albanezi), galben (greci), verde (slavi) şi portocaliu (turci), găsim pretutindeni pete mai mari sau mai mici trandafirii (aromânii). Masa cea mai compactă e în Epir, dar ei sunt răspândiţi şi prin Tesalia, în Macedonia, în Albania şi chiar în Tracia. Între diferitele regiuni locuite de români se întind ţinuturi mari, munţi înalţi, râuri şi popoare de altă limbă. Cu toate acestea, comunicaţia între aromânii din diferitele regiuni n-a încetat niciodată. Cu turmele lor, picurarii aromâni călătoresc din munte în munte şi din ţară în ţară; o parte din ei locuiesc vara în cătunele din munţi, iar iarna se coboară în satele şi orăşelele cu climă mai caldă, de la şes. Limba pe care o vorbesc aceşti aromâni, deşi are, firește, colorit dialectal în diferitele regiuni, e aceeaşi în toate părţile, cu toate că, în sute de ani de când îi putem urmări istoricește, ei au trăit tot aşa de răzleţiţi. În cursul timpului, ei au schimbat adesea locurile şi nu sunt rare cazurile când comune înfloritoare au fost părăsite din cauza persecuţiilor, de locuitorii lor, care au înfiinţat, în alte părţi, sate şi orăşele nouă sau au sporit aşezări existente. Aceste migraţiuni necontenite au contribuit, de bună seamă, ca deosebirile de limbă să se şteargă şi graiul să se uniformizeze.

8 Linia despărţitoare între cele două imperii trecea, după Jireček (*Geschichte der Serben,* I, p. 48), prin mijlocul Iliricului, aproximativ de la golful de Cattaro, la Belgrad, Moesia superior, Dardania şi Praevalis aparţine Imperiului de Est, Dalmaţia şi cele patru Pannonii, la cel de Vest.

9 Ele au fost adunate, în urmă, de Bartoli, op. cit., § 140 ş.u. şi 541.

10 *Dicţionarul Academie*i, s.v.
11 Draco în celelalte limbi romanice însemnează „balaur”.
12 Totuşi, se pare că, în cazuri excepţionale, ne-au venit şi nouă, mai târziu, câte un termen bisericesc din vest. Acesta ar fi cazul cuvântului sineca – „a-şi face cruce”, care presupune un *SIGNICARE, cu evoluţiunea caracteristică a romanilor de vest a grupei gn (cf. articolul meu, Probleme nouă în cercetările lingvistice, II, p. 538 ş.u.).
13 Cf. Bartoli, op. cit., § 141.
14 Deşi asemenea încercări s-au făcut. Astfel, R. Löwe a încercat să dea o listă întreagă de cuvinte vechi germanice în limba noastră, în *Zeitschrift vegl. Sprachwissenschaft* XXXIX, p. 265–334, dar toate etimologiile lui au fost respinse de Meyer-Lübke, ibid., p. 593, Weigand, J*ahresbeircht über die Fortschritte der rom. Sprachwissenschaft*, în raportul pe anul 1904 şi de mine, în Conv. lit. XXXIX, p. 53.Meyer-Lübke, Rom. Wb., nr. 5 839–5 840 desparte pe românescul nasture şi pe abruzz. nassele < NASSULA de ital. nastro etc. de origine germană.

SUMMARY

On 19th of May 1941, during his reference speech, held at the Romanian Academy, Ioan Bianu spoke about Sextil Puşcariu as a scientist, who ’through his work and talent, secured a position of big significance to our national culture.’

The future linguist and philologist graduated from the Braşov college, then Leipzig University (1895–1899), where he became a fellow member of the Romanian Language Institute, founded by the University. He continued his preparation in Vienna (1899–1901) and Paris (1902–1904). In 1899, he sustained his PhD thesis „Die Rumänische Diminutivsuffixe” in Leipzig and, his associate professor title in 1904 in Vienna, with a work in Romance Studies.

After the retirement of the professor Ioan Gh. Sbiera, the successor and disciple of Aron Pumnul, the founder and member of the Romanian Academy, Sextil Puşcariu has been appointed as lecturer of Romanian language and literature at the Philology d-nt of the University of Cernăuţi (1906–1919). It had been a time of big achievements in the Romanian philology. Sextil Puşcariu becomes the founder of the education institution and is named among the devoted philologists of those times. His scientific activity had been interrupted by the hostilities of war, which he fought as a call of duty. He returns to Cernăuţi after the war. He is one of the founders of the journal „The Voice of Bukovina”. The first edition of the journal appeared in Cernăuţi on 22nd of October 1918.

The journal reproduces some fragments of the speech by Sextil Puşcariu in regard to the classification of the Romance languages, as well as the place and specifics of the Romanian language among those.

REGELE MIHAI I AL ROMÂNIEI

Alexandrina Cernov
Cernăuți

Câtă vreme a fost în viaţă, Regele a fost un simbol politic – pentru admiratorii, dar şi contestatarii săi. *Prin moarte, Mihai iese din politică şi reintră în istoria ţării.*

Adrian Cioroianu

La 5 decembrie 2017 a murit regele Mihai I al României. Au venit cu zecile de mii ca să-l petreacă în ultimul drum, arătând că este regele memoriei românilor. Şi el a păstrat memoria istoriei ţării, care a rămas vie în conştiinţa sa toţi aceşti ani ai exilului, memoria poporului său. Acum, Majestatea Sa s-a întors în ţară pentru a se odihni alături de străbunii săi, la Curtea de Argeş. Destinul tragic al Regelui Mihai I a fost şi destinul României. Ceremoniile funerare dedicate Regelui Mihai I al României au fost impresionante. Ultimul drum al suveranului a reflectat în mod sugestiv că memoria poporului a reţinut importanţa pe care a avut-o monarhia în istoria ţării. Mihai I a fost rege oriunde a trăit, el nu uitase nimic.

Patriarhul Daniel, care a oficiat slujba de înmormântare a Regelui Mihai la Catedrala Patriarhală, împreună cu un sobor arhieresc format din opt mitropoliţi, preoţi şi diaconi, a afirmat, în cuvântul rostit la ceremonie, că fostul suveran a fost toată viaţa sa un om profund credincios: „Credinţa sa nu era una formală, ci una existenţială şi practică. Regele l-a simţit pe Dumnezeu prezent şi lucrător în viaţa sa mai ales în momentele grele ale vieţii sale. Credinţa în Dumnezeu era pentru el lumină şi ajutor pentru viaţă”.

La slujba de la Catedrala Patriarhală au fost prezenţi, alături de Familia Regală a României, preşedintele României, Klaus Iohannis, premierul Mihai Tudose, preşedintele Senatului, Călin Popescu-Tăriceanu, şi preşedintele Camerei Deputaţilor, Liviu Dragnea, ministrul Afacerilor Externe, Teodor Meleşcanu, ministrul Apărării Naţionale, Mihai Fifor, reprezentanţi ai Comisiei Europene, Georgiei, Macedoniei, Marii Britanii, Turciei şi Sfântului Scaun. De asemenea, la slujbă au fost prezenţi reprezentanţi ai Familiilor Regale din Marea Britanie, Suedia, Spania, Belgia, Iordania, Luxemburg, Liechtenstein, Bahrein, Bulgaria, Grecia, Serbia, Albania, Franţa, Prusia, Italia şi Portugalia. Au participat la slujbă membri ai Familiilor Imperiale din Rusia, Austria şi Germania, Familia Mare Ducală de Baden, Familia Regală de Wurttemberg şi Familia Princiară de Ligne.

Mihai s-a născut în seara zilei de 25 octombrie 1921, o zi de marţi, la castelul Foişor. Moştenise din naştere o afecţiune a cerului gurii, numită palatochizis, ceea ce i-a îngreunat vorbirea. Se zice că din cauza acestei afecţiuni cititorii în stele sau ursitoarele i-au prorocit „semnul unui destin rătăcitor, de rege fără palat”[1].

Carol I, primul rege al României, fusese chemat să conducă România, prinţul Karl Eitel Friederich Zephyrinus Ludwig din Casa de Hohenzollern-Sigmaringen, şi-a construit la Sinaia o reşedinţă regală. Prima clădire construită a fost o cabană de vânătoare, numită Foişor. Semăna cu un conac boieresc cu saloane, dormitoare, birouri şi sală de spectacole. Mai târziu au fost construite şi castelele Peleş şi Pelişor. După moartea lui Carol I, suverani ai României au devenit nepotul său Ferdinand şi soţia Maria, nepoata reginei Victoria a Marii Britanii şi a fostului ţar al Rusiei. Părinţii lui Mihai sunt Carol, fiul lui Ferdinand, moştenitorul tronului, şi principesa Elena, fiica regelui Constantin I al Greciei şi nepoata împăratului Wilhelm II al Germaniei. Este o prinţesă anglofonă cultivată şi educată în bunele tradiţii ale epocii victoriene în spiritul datoriei faţă de familie şi ţară. Mama ei, Sofia, prinţesa Prusiei şi apoi regină a Greciei, şi regina Maria a României sunt verişoare primare. Tatăl reginei Maria, ducele Alfred de Edinburgh, şi mama Sofiei este prinţesa Victoria a Marii Britani. Prin urmare, Carol şi Elena sunt veri de-al doilea. Ţarina Alexandra Feodorovna este verişoară primară cu regina Maria.

Odată cu alegerea primului rege, Carol I, România a devenit monarhie constituţională. Regalitatea a fost un semn al modernităţii, al europenizării ţării.

Regele Ferdinand I îi dă moştenitorului nou-născut numele istoric de Mihai, după Mihai Viteazul, primul voievod care uneşte Principatele Române (1600-1601). În aceeaşi zi este publicat comunicatul de presă: „Ferdinand I prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională Rege al României. La toţi de faţă şi viitori sănătate! Astăzi Pronia Cerească a hărăzit Dinastiei un nou vlăstar. ASR Principesa Moştenitoare Elena a României a dat naştere unui fiu care a primit numele de Mihai. Sunt încredinţat că întreg poporul român, care în clipele de bucurie ca şi cele de griji, a fost totdeauna sprijinul Tronului şi Dinastiei, va sărbători cu însufleţire fericitul eveniment împreună cu Mine şi Familia Mea. Dragostei poporului meu prea iubit încredinţez pe principele nou-născut. Dat în Palatul Regal în ziua de 25 octombrie 1921”.

Mihai a fost rege între 1927 şi 1930 şi între 1940-1947, una dintre cele mai grele şi controversate perioade nu numai pentru România, ci şi pentru întreaga lume. În 1927 când, după moartea bunicului său, Regele Ferdinand întregitorul, Mihai a devenit rege, avea doar 6 ani neîmpliniţi. E clar că nu era pregătit încă să devină

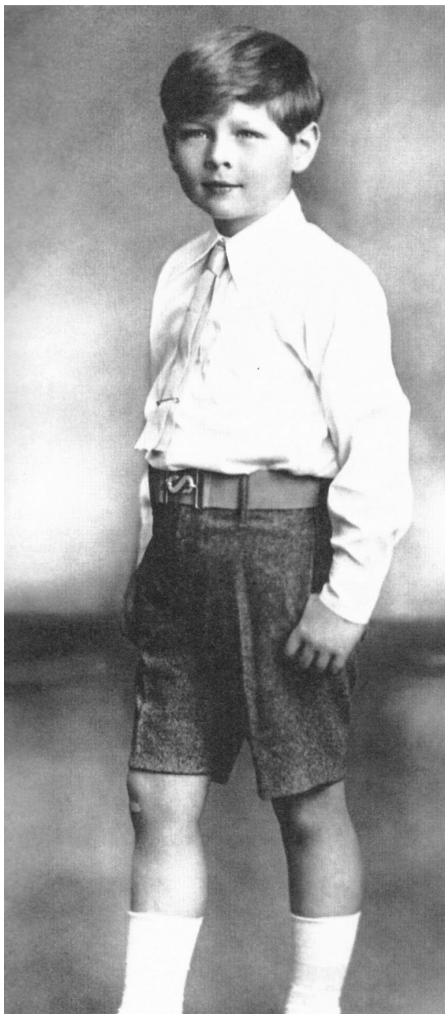

rege. În calitate de regenţi au fost desemnaţi prinţul Nicolae, fratele mai mic al lui Carol, patriarhul Miron Cristea şi preşedintele Curţii de Casaţie, Gheorghe Buzdugan. Dar tatăl său, prinţul Carol, renunţase atunci la tron, preferând să plece în străinătate cu iubita sa, Elena Vulpescu. El a declarat totuşi mai târziu într-un *Manifest,* că doreşte să se întoarcă în România: „Vreau să mă întorc lângă fiul meu, pentru a face din el un adevărat succesor al dinastiei. Fie ca Dumnezeu să binecuvânteze România şi să vă ferească de vărsarea de sânge între fraţi”[2]. În 1930, se întoarce în ţară detronându-şi fiul. Ţara răsuflă uşurată. În sfârşit avea un rege. Mihai, „regele-copil”, şi mama sa Elena află despre acest eveniment de la radio. Tatăl, în aplauzele parlamentare, şi-a detronat fiul. Prim-ministru este numit Iuliu Maniu. Întâlnirea dintre tată şi fiu este tensionată.

Amintindu-şi mai târziu de acea perioadă, Mihai mărturisea: „M-aş fi lipsit bucuros de acele obligaţii pe care le suportam fără a le înţelege. A-ţi îndeplini datoria, atunci când ai şase ani, este întotdeauna o corvoadă. Asistam la parade sau la treceri în revistă militare, ceea ce – departe de a mă distra - îmi provoca un sentiment de plictiseală şi de stinghereală”[3]. La rândul său, tatăl nota: „Revenind acasă, am găsit un copil retras şi singuratic”. Când tatăl său devine rege, Mihai poartă titlul de Mare Voievod de Alba Iulia. Nemulţumit profund de educaţia pe care i-o dăduse mama sa, principesa Elena, cere ca rege şi tată „să schimbe radical viaţa şi educaţia fiului său”[4]. I se face un program strict. La Palat îl aşteptă lecţiile de gimnaziu şi liceu (de la ora 8 până la 16), alături de colegii selectaţi de către tatăl său din familiile apropiate lui, perfect sănătoşi, „de nota 10”, aleşi din felurite pături sociale şi din diferite provincii ale ţării, inclusiv doi reprezentanţi ai minorităţilor maghiară şi germană[5]. Paralel cu educaţia primită la Palat, Mihai a trecut şi un curs de pregătire militară, la vârsta de 16 ani a devenit sublocotenent la Batalionul I Vânători de Munte. Dorea însă să înveţe să piloteze şi să se specializeze în navigaţia marină, însă regele nu fusese de acord. De fapt, el tindea în permanenţă să înăbuşe personalitatea fiului, obligându-l să se perfecţioneze în alte domenii.

Fiind un bun vânător, Carol căuta ca Mihai să-l însoţească la vânătoare pe domeniile coroanei. În timpul liber i se permitea să se ocupe de pasiunea sa pentru

mecanică, pentru care manifestase un interes deosebit din fragedă copilărie, „şofând aşezat pe genunchii şoferului său, împreună cu care conduce, fie un automobil Morris englezesc, fie un Ford mai vechi a lui Carol. Avea un program foarte încărcat: participă, alături de rege, la parade militare, la ceremoniile militare

pe aerodromul Pipera şi pe vasele de război la Constanţa, la Expoziţia Internaţională de Aero-Auto-Radio-Electricitate de la Bucureşti, la comemorări şi aniversări istorice, la Curtea de Argeş, la partide de vânătoare, călătoreşte mult prin ţară etc. Toate activităţile l-au pregătit pentru a fi un rege ce-şi cunoaşte ţara, dar şi pentru viaţa din exil, pe care i-o hărăzise soarta. Întors în ţară, Regele Carol „face vizite pretutindeni, e prezent la tot felul de inaugurări, expoziţii ori lansări de proiecte. Supraveghează înfiinţarea de cămine culturale săteşti, biblioteci, muzee. Se ocupă de dezvoltarea editurilor şi susţine publicarea de reviste şi cărţi de popularizare a ştiinţei şi culturii. Socoteşte, pe bună dreptate, că numai printr-un program masiv de educaţie şi culturalizare, România poate să scape necontaminată de propaganda bolşevică a vremii. Carol al II-lea creează, sub preşedinţia sa, Uniunea Fundaţiilor Culturale Regale, dedicată, în special, cercetării ştiinţifice şi tehnologice, literaturii şi artei”[6].

Mihai îl însoţeşte pretutindeni, cu toate că relaţiile dintre tată şi fiu rămân încordate din cauza relaţiilor familiare, despărţirea de mamă şi singurătatea pe care o simte după exilarea ei (1932) în străinătate. Referitor la plecarea mamei sale, Regele Mihai îşi amintea: „În toate ocaziile el i se opunea pe faţă, şi astfel poziţia ei devenise de nesuportat. Şi atunci, într-o zi din vara anului 1932, a plecat. Nu îmi aduc aminte data exactă, îmi amintesc doar un gol imens, deoarece relaţiile dintre noi erau mai mult decât dintre o mamă şi fiul său, fiind singura persoană în care aveam încredere deplină. Discuţiile dintre noi erau de o sinceritate totală”[7].

Nu este liber. Tatăl îl controlează la fiecare pas. Regele Carol primeşte constant informaţii despre preocupările fiului său, care suferă enorm din cauza despărţirii de mama sa, pe care Carol o exilase. „Împărţit între mamă şi tată, băieţelul redescoperă încăpăţânarea pe care i-o observase regina Maria în prima copilărie şi o rezistenţă psihică pe care nimeni nu i-ar fi bănuit-o. Pe de altă parte, educaţia caracterului şi instrucţia corpului la care îl obligă Carol îl vor căli pentru vremuri grele”[8].

În 1940 începuse cel de al Doilea Război Mondial. În interviul acordat lui Sorin Alexandrescu, republicat în revista „Memoria”[9] în 2017, regele Mihai rememorează evenimentele acelor ani. La întrebarea: „La 5 septembrie, regele Carol al II-lea îl

eliberează pe generalul Antonescu din închisoare şi acesta îi cere să demisioneze în favoarea Dvs." Regele Mihai răspunde: „Tatăl meu a acţionat sub presiunea din partea Gărzii de Fier. În noaptea de 5 spre 6 septembrie eram cu toţii împreună şi tatăl meu a primit scrisoarea lui Antonescu, în care acesta îi cerea să demisioneze. N-am luat parte la discuţie, dar am fost prezent la ea". Antonescu îl considera pe Mihai, la vârsta de 23 de ani, încă prea tânăr şi neexperimentat, un copil şi, prin urmare, uşor de manipulat. Din 1930 până în 1940 Mihai fusese ocupat cu studiile şi cu serviciul militar: „Din păcate, a afirmat regele în acelaşi interviu, nu am fost niciodată informat despre treburile statului şi mi-era foarte greu să câştig astfel de informaţii militare. Am fost surprins de evenimentele din 5 septembrie pentru că nu ştiam nimic de situaţia de fapt". Mihai îl acuza pe tatăl său că nu-l informa despre treburile statului, ceea ce i-a dăunat mult în situaţia dată. Antonescu cunoştea acest fapt şi, chiar în aceeaşi zi, îi cere proaspătului rege să-l numească premier şi „conducător" al Ţării, declarând că acesta ar fi prea tânăr, un copil, ca să conducă ţara: „El a pregătit totul, eu am primit doar hârtiile şi a trebuit să le semnez, neavând nimic de zis". În dimineaţa zilei de 6 septembrie 1940, Mihai a fost încoronat rege cu Coroana de Oţel al Regelui Carol I şi uns cu Sfântul şi Marele Mir în faţa Patriarhului Nicodim. Tatăl său fusese exilat. Antonescu îi interzisese chiar să-l conducă, el totuşi, intră demonstrativ în maşină şi-şi conduce tatăl până la graniţă.

Desigur că una dintre întrebări s-a referit şi la relaţiile cu Antonescu despre care ştim foarte puţin din cărţile de istorie şi în diferite interpretări: „A fost o relaţie destul de curioasă. Relaţia mea cu el a fost totdeauna foarte rece. Autoritatea lui se răsfrângea asupra tuturor domeniilor, el numea funcţionarii de la palat, se amesteca chiar în viaţa noastră privată. Noi nu puteam face nimic. Eram ţinut complet în afara treburilor de stat. Antonescu ne întrebuinţa, ca să zic aşa, drept faţadă pentru parăzi şi alte festivităţi. Mama mea a auzit pentru prima oară de declaraţia de război împotriva Uniunii Sovietice, de pe 22 iunie 1941, la BBC, iar eu, a doua zi dimineaţa la Radio Bucureşti". Situaţia nu mai putea fi schimbată. Antonescu nu l-a informat despre planurile lui de război alături de Hitler. Istoricul Adrian Cioroianu[10], consideră că Antonescu dorea ca după victoria, în care a crezut până în 1943, să-şi asume toate meritele. Regele Mihai îl acceptase în 1945 pe comunistul Petru Groza care era susţinut de sovieticii care şantajau cu problema Transilvaniei şi forţa armată brutală. „Retragerea în greva regală, scrie Adrian Cioroianu, a lui Mihai i-a adus sprijinul Patriarhului Nicodim al Bisericii Ortodoxe Române (care a făcut în context declaraţii foarte interesante) şi ai studenţilor care au ieşit în centrul Bucureştiului în noiembrie 1945, de ziua Sfântului Mihail; dar ea a însemnat simultan înfrângerea politică a regelui – nu de către comuniştii lui Georghiu-Dej sau al Anei Pauker, nu de către miniştrii lui Groza, ci de către Stalin, care se afla în spatele tuturor acestora". Mihai devenise „un rege într-o ţară în proces accelerat de stalinizare"[11].

A reuşit totuşi, împreună cu mama sa să-l convingă pe Antonescu „să-i aducă înapoi pe evreii deportaţi în Transnistria (...). Astfel au fost salvaţi vreo 400 de mii de evrei. Tot datorită intervenţiei noastre nu a fost trimis în România niciun evreu la vreun lagăr de concentrare şi nu a trebuit nici să poarte steaua lui David pe haină. Greşeala lui Antonescu cea mai mare a fost că a înaintat până la Stalingrad. Acest lucru nu l-a putut accepta nimeni în România. Ce căutam noi acolo? Toată lumea, inclusiv noi, eram de acord cu decizia de-a intra în Basarabia, dar nici un centimetru

dincolo de Nistru". Regele a încercat să-l convingă pe Antonescu de necesitatea de a ieşi din alianţa cu nemţii şi să întoarcă frontul. Soldaţii din armata română erau epuizaţi, regele făcuse câteva vizite pe front, convingându-se de situaţia dezastruoasă a armatei române. Îi prinseseră bine obiceiurile tatălui său de a vizita singur satele şi de a cunoaşte viaţa poporului pe viu. Antonescu nu voia însă să-şi trădeze aliaţii.

El îl considera în continuare pe rege copil şi a rămas surprins de hotărârea lui de a întoarce frontul. Nu-i rămânea decât o singură soluţie – să-l aresteze pe Antonescu. Îl închisese într-o cămăruţă din Palat de unde Antonescu fusese scos în absenţa regelui din Bucureşti de către Bodnăraş şi predat ruşilor. După aceasta Mihai intră în „grevă regală": „Era imposibil. Ruşii erau mult mai numeroşi decât germanii. Bucureştiul viermuia de tancuri ruseşti, ei se ocupau de dezarmarea şi trimiterea acasă a trupelor româneşti, cu excepţia brigăzilor comuniste formate în Uniunea Sovietică..." Petru Groza devine premier. Regele din nou nu mai are nici o putere executivă, fiind în dezacord total cu Guvernul Groza. Occidentul nu reacţionase la cele ce se petreceau în România: „Poziţia oficială a Angliei şi a Americii, afirmă regele în interviul dat, era atunci o indiferenţă totală. Acum ştim că se înţeleseseră cu Stalin să-i dea mână liberă în România. 10% influenţă în România nu însemna pentru ei nimic în practică. Toate celelalte ţări din Europa de Est au nimerit de altfel în aceeaşi situaţie...".

Un alt episod din acea perioadă, despre care de asemenea ştim mai puţin din cărţile de istorie comuniste, se referă la exilarea Regelui Mihai şi a mamei sale Elena din ţară. România rămăsese ultimul bastion al monarhismului în Europa de Est, ocupată de sovietici. „Regele Mihai, scria istoricul Florin Constantiniu, a reprezentat un bastion al democraţiei şi a dat o adevărată bătălie de ariergardă comunizării României. Soarta suveranului era însă pecetluită: încă de la 7 martie 1945, a doua zi după instaurarea guvernului Groza, susţinut de sovietici, un grup de activişti sovietici au remis reprezentanţilor PCdR, Ana Pauker, Constantin Pârvulescu şi Constantin Doncea, un plan de comunizare a României care prevedea, printre altele, „abdicarea regelui şi exilul familiei regale". Măsurile fixate în plan urmau să fie realizate în următorii trei ani"[12]. A. I. Vâşinski, adjunct al ministrului de Externe al URSS, a sosit la Bucureşti în data de 27 februarie 1945 şi a început să aplice toate presiunile asupra

guvernului român şi a regelui. Regele Mihai îşi amintea: „Când Vâşinski a plecat de la mine era în culmea furiei. Lovise cu pumnul în masă şi acum afirma urlând că s-a săturat să aştepte. L-am urmărit cu atenţie pentru că fusesem informat despre calmul său proverbial. Era clar că joacă teatru. Nu m-am speriat. Vâşinski a ieşit din încăpere trântind uşa. A trântit-o aşa de tare, încât zidul din preajma canatului s-a fisurat”[13]. Uneori gestul devine grăitor, nu are nevoie de comentarii. Vâşinski nu fusese încântat de propunerea regelui de a se consulta cu partidele politice, încă existente în acea vreme. Propunerea de prim-ministru a lui Petru Groza fusese tot a ruşilor. Toate acţiunile lui I. Vâşinski şi concluziile lui erau imediat raportate la Moscova, lui Molotov. Nu mai era altă ieşire din situaţie. Ameninţarea fusese următoarea: „Dacă până în după-amiaza zilei ce urmează, regele nu-l acceptă pe Petru Groza, el, Vâşinski nu mai poate răspunde de continuitatea României ca stat independent”[14]. Anglo-americanii au acceptat guvernul Groza. Regele s-a văzut nevoit să iasă din greva regală, considerând că trebuie să atragă atenţia poporului „în ce primejdie se află”. Groza, susţinut de Kremlin, şi-a continuat nestingherit guvernarea. Regele însă devine din ce în ce mai mult o persoană incomodă. Partidele politice nu mai aveau nici o valoare. Regele este forţat să abdice.

Pe 30 decembrie 1947, regele şi regina mamă Elena sunt chemaţi de Petru Groza de la Sinaia la Palatul Elisabeta din Bucureşti, sub pretextul unei discuţii legate de chestiuni de familie. În realitate însă Regele a fost forţat să abdice, fiind ameninţat că cei aproximativ o mie de studenţi care se aflau în acel moment în închisorile din Bucureşti ar putea fi executaţi şi s-ar putea produce „o baie de sânge”, iar responsabil va fi suveranul. Peste ani, Emil Bodnăraş, a evocat evenimentele produse atunci: „Înarmat era el [Gheorghiu-Dej] cu partea teoretică, iar pentru partea practică i-am dat un pistol în mână, putea să-l bage în buzunar, i-am dat unul mai mititel să-l dea şi lui Petru Groza, care îl însoţea în această misiune…”[15].

Regele Mihai şi regina mamă erau izolaţi în palat. I s-a pus în faţă documentul deja scris şi a fost avertizat că, dacă va refuza, va fi vărsare de sânge şi o mie de studenţi vor fi ucişi. Regele este nevoit să semneze documentul de abdicare forţată (Pe deplin conştient de importanţa actului ce fac în interesul poporului român, abdic, pentru mine şi pentru urmaşii mei de la tron), document pe care l-a declarat valid chiar în primele zile ale exilului. În aceeaşi zi, România a fost proclamată Republică Populară. Începea, de fapt, o nouă eră – dictatura comunistă.

Actul de abdicare al regelui Mihai:

La toţi de faţă şi viitori, sănătate!

În viaţa statului roman s-a produs în ultimii ani adânci prefaceri politice, economice şi sociale, care au creat noi raporturi între principalii factori ai vieţii de stat.

Aceste raporturi nu mai corespund astăzi condiţiilor stabilite de actul fundamental - Constituţia ţării – ele cerând o grabnică şi fundamentală schimbare.

În faţa acestei situaţiuni, în deplină înţelegere cu factorii de răspundere a ţării, conştient de răspunderea ce-mi revine, consider că instituţia monarhică nu mai corespunde actualelor condiţiuni ale vieţii noastre de stat, ea reprezentând o piedică serioasă în calea dezvoltării României.

În consecinţă, pe deplin conştient de importanţa actului ce-l fac în interesul

poporului roman, Abdic Pentru mine şi pentru urmaşii mei la tron la toate prerogativele ce le-am exercitat ca rege al României.

Las poporului roman libertatea de a-şi alege noua formă de stat.

Mihai

Dat la Bucureşti, astăzi 30 decembrie1947

A fost sfârşitul unei epoci. România intra în necunoscut.

Apoi, Regele şi Regina Mamă Elena au părăsit forţat România. Regele Mihai I nu a recunoscut acest act ca fiind legal deoarece a fost obţinut cu forţa şi cu ameninţări nepermise nu numai la persoana regelui şi a mamei sale, dar şi la ameninţarea de a masacra populaţia Bucureştiului. În interviul acordat lui Sorin Alexandrescu, el a declarat: „Sunt în mod legal şeful statului România". Când în decembrie 1947 a fost forţat să abdice de către noul guvern comunist Petru Groza, impus de ruşi, România era ocupată de trupele armatei sovietice. La întrebarea: „Dacă nu aţi fi fost obligat să renunţaţi la tron, aţi mai fi rămas în România?" A răspuns categoric: „Desigur. Abdicarea mea a fost impusă prin arestarea gărzii Palatului şi înlocuirea ei cu o unitate militară comunistă, plasarea de arme într-un al doilea cerc în jurul Palatului şi tăierea legăturilor telefonice. În timpul discuţiei, Groza şi-a arătat pistolul din buzunar mamei şi i-a spus în germană: ţin asta în buzunar ca să nu mi se întâmple şi mie ce i s-a întâmplat lui Antonescu... Totuşi nu ameninţările lui Gheorghiu-Dej şi Groza m-au făcut să renunţ la tron, ci şantajul că ei altfel ar fi dezlănţuit o baie de sânge în toată ţara". În 1948, imediat după exilare, Regele Mihai a declarat la Londra că „un act săvârşit sub presiune fizică nu este considerat valid" şi se consideră în continuare „şeful legal al statului", ceea ce înseamnă că şi descendenţii lui au rămas moştenitorii tronului.

În aprilie 2002, de Paşti, când M.S. Regele Mihai a putut intra în ţară, după 45 de ani de absenţă, mergând la Mănăstirea Putna, şi apoi la Bucureşti la slujba de la Biserica Sf. Gheorghe Nou, sute de mii de cetăţeni au înconjurat biserica.

Cu ocazia ultimului drum al majestăţii sale au fost recapitulate toate acţiunile şi simbolurile regilor României. Regele Mihai I al României a ajuns pentru ultima oară în ţara pe care a iubit-o nespus, interesele căreia le-a susţinut toată viaţa.

NOTE

1. Tatiana Niculescu Bran, *Mihai I – ultimul rege al României*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2016 p. 15
2. Citat după Tatiana Niculescu Bran, *Mihai I – ultimul rege al României*, p.52.
3. *Ibidem,* p. 70.
4. Idem.
5. Idem.
6. Mihai Ciobanu, *Convorbirile cu Mihai I al României*, Humanitas, Bucureşti, 2008, p. 144.
7. Tatiana Niculescu Bran, *op. cit.*, p. 76.
8. *Mihai al României. O domnie întreruptă. Conversaţii cu Philippe Viguié Desplaces*, traducere de Ecaterina Stamatin, Bucureşti, Editura Litera.
9. Sorin Alexandrescu, *Convorbire cu regele Mihai*, revista „Memoria", p.8-16.
10. „Historia", An. XVII, nr. 191, decembrie 2017, p.8-12.
11. *Ibidem, p 12.*
12. Citat după: Alexandra Şerban, *Au fost ani grei, obositori, cu puţine satisfacţii,* „Historia", An. XVII, nr. 191, decembrie 2017, p. 32-36.
13. *Ibidem*, p. 32.
14. Idem.
15. Iulian Simbeteanu, *Abdicarea regelui Mihai*, „Historia", An. XVII, nr. 191, decembrie 2017, p. 37-38.

ANEXĂ

Discursul Regelui Mihai I în Parlamentul României, la data de 25 octombrie 2011

„Sunt mai bine de şaizeci de ani de când m-am adresat ultima oară naţiunii române de la tribuna Parlamentului. Am primit cu bucurie şi cu speranţă invitaţia reprezentanţilor legitimi ai poporului. Prima noastră datorie astăzi este să ne amintim de toţi cei care au murit pentru independenţa şi libertăţile noastre, în toate războaiele pe care a trebuit să le ducem şi în evenimentele din Decembrie 1989 care au dărâmat dictatura comunistă. Nu putem avea viitor fără a respecta trecutul nostru.

Ultimii douăzeci de ani au adus democraţie, libertăţi şi un început de prosperitate. Oamenii călătoresc, îşi împlinesc visele şi încearcă să-şi consolideze familia şi viaţa, spre binele generaţiilor viitoare. România a evoluat mult în ultimele două decenii.

Mersul României europene de astăzi are ca fundament existenţa Parlamentului. Drumul nostru ireversibil către Uniunea Europeană şi NATO nu ar fi fost posibil fără acţiunea, întru libertate şi democraţie, a Legislativului românesc de după anul 1989.

Dar politica este o sabie cu două tăişuri. Ea garantează democraţia şi libertăţile, dacă este practicată în respectul legii şi al instituţiilor. Politica poate însă aduce prejudicii cetăţeanului, dacă este aplicată în dispreţul eticii, personalizând puterea şi nesocotind rostul primordial al instituţiilor Statului.

Multe domenii din viaţa românească, gospodărite competent şi liber, au reuşit să meargă mai departe, în ciuda crizei.

Încearcă să-şi facă datoria oamenii de artă, militarii, diplomaţii şi funcţionarii publici, deşi sunt puternic încercaţi de lipsa banilor şi descurajaţi instituţional. Îşi

fac datoria faţă de ţară instituţii precum Academia Română şi Banca Naţională, deşi vremurile de astăzi nu au respectul cuvenit faţă de ierarhia valorilor din societatea românească.

Sunt mâhnit că, după două decenii de revenire la democraţie, oamenii bătrâni şi cei bolnavi sunt nevoiţi să treacă prin situaţii înjositoare.

România are nevoie de infrastructură. Autostrăzile, porturile şi aeroporturile moderne sunt parte din forţa noastră, ca stat independent. Agricultura nu este un domeniu al trecutului istoric, ci al viitorului. Şcoala este şi va fi o piatră de temelie a societăţii.

Regina şi cu mine, alături de Familia noastră, vom continua să facem ceea ce am făcut întotdeauna: vom susţine interesele fundamentale ale României, continuitatea şi tradiţiile ţării noastre.

Nu m-aş putea adresa naţiunii fără a vorbi despre Familia Regală şi despre importanţa ei în viaţa ţării. Coroana regală nu este un simbol al trecutului, ci o reprezentare unică a independenţei, suveranităţii şi unităţii noastre. Coroana este o reflectare a Statului, în continuitatea lui istorică, şi a Naţiunii, în devenirea ei. Coroana a consolidat România prin loialitate, curaj, respect, seriozitate şi modestie.

Doamnelor şi domnilor senatori şi deputaţi,

Instituţiile democratice nu sunt guvernate doar de legi, ci şi de etică, simţ al datoriei. Iubirea de ţară şi competenţa sunt criteriile principale ale vieţii publice. Aveţi încredere în democraţie, în rostul instituţiilor şi în regulile lor!

Lumea de mâine nu poate exista fără morală, fără credinţă şi fără memorie. Cinismul, interesul îngust şi laşitatea nu trebuie să ne ocupe viaţa. România a mers mai departe prin idealurile marilor oameni ai istoriei noastre, servite responsabil şi generos.

În anul 1989, în ajutorul României s-au ridicat voci cu autoritate, venind de pe toate meridianele globului. Ele s-au adăugat sacrificiului tinerilor de a înlătura o tiranie cu efect distrugător asupra fiinţei naţiunii. A sosit momentul, după douăzeci de ani, să avem un comportament public rupt complet şi definitiv de năravurile trecutului. Demagogia, disimularea, egoismul primitiv, agăţarea de putere şi bunul plac nu au ce căuta în instituţiile româneşti ale anului 2011. Ele aduc prea mult aminte de anii dinainte de 1989. Se cuvine să rezistăm prezentului şi să ne pregătim viitorul. Uniţi între noi şi cu vecinii şi fraţii noştri, să continuăm efortul de a redeveni demni şi respectaţi.

Am servit naţiunea română de-a lungul unei vieţi lungi şi pline de evenimente, unele fericite şi multe nefericite. După 84 de ani de când am devenit Rege, pot spune fără ezitare naţiunii române:

Cele mai importante lucruri de dobândit, după libertate şi democraţie, sunt identitatea şi demnitatea. Elita românească are aici o mare răspundere.

Democraţia trebuie să îmbogăţească arta cârmuirii, nu să o sărăcească. România, ca şi toate ţările din Europa, are nevoie de cârmuitori respectaţi şi pricepuţi.

Nu trebuie niciodată uitaţi românii şi pământurile româneşti care ne-au fost luate, ca urmare a împărţirilor Europei în sfere de influenţă. Este dreptul lor să decidă dacă vor să trăiască în ţara noastră sau dacă vor să rămână separaţi.

Europa de astăzi este un continent în care popoarele şi pământurile nu se schimbă ca rezultat al deciziilor politicienilor. Jurământul meu a fost făcut şi continuă să fie

valabil pentru toţi românii. Ei sunt toţi parte a naţiunii noastre şi aşa vor rămâne totdeauna.

Stă doar în puterea noastră să facem ţara statornică, prosperă şi admirată în lume.

Nu văd România de astăzi ca pe o moştenire de la părinţii noştri, ci ca pe o ţară pe care am luat-o cu împrumut de la copiii noştri.

Aşa să ne ajute Dumnezeu!

Mihai R".

DUMITRU COVALCIUC – ÎNTRE MAI MULTE NAŞTERI ŞI O FULGERĂTOARE MOARTE

Maria Toacă[*]
Cernăuţi

Sunt oameni a căror moarte ne învaţă mai mult decât experienţa a sute de vieţi. După Eminescu, toţi românii ar putea să-şi adune rostul existenţei trecătoare în atotcuprinzătorul fior: *„Nu credeam să-nvăţ a muri vrodată...”*. Dar asta-i pentru cei care au învăţat să trăiască, să lupte şi să se ridice mai puternici după fiecare cădere. La cei 70 de ani împliniţi, Dumitru Covalciuc era puţin învăţat să moară, deoarece se comporta cu sănătatea sa ca un adolescent, pentru care viaţa-i este înainte şi încă n-are nevoie să înveţe la şcoala morţii.

Ştiut lucru, aparenţele sunt înşelătoare. Posibil, îl sfredelea o lăuntrică presimţire, căci cam începu să spună în ultimul timp că *„noi îmbătrânim, suntem de azi pe mâine şi trebuie să-i atragem pe tineri la investigaţiile de arhivă, valorificarea tezaurului popular, punerea în lumină a adevărului istoric...”*. Desigur, prin acest modest „noi” se avea în vedere pe sine, conştient fiind că nu este nimeni pe aproape arzător în dorinţa de a-i lua locul întru continuarea apostolatului.

„Noi” ceilalţi, mai puţin gata să ne sacrificăm pentru o fărâmă de adevăr scoasă din ferecatele arhive, mai slabi, mai lenţi, şi (de ce n-am recunoaşte-o?) poate şi indiferenţi faţă de ce-am avut şi ce-am pierdut, contam pe hărnicia, pe nepotolita-i sete de a cerceta şi a cunoaşte ce-l ţinea într-o permanentă agitaţie pe Dumitru Covalciuc. La ce mai trebuia să înghiţim praful arhivelor, dacă el le răscolea pe toate. Iată doar unul din multele exemple. Tradiţional, în fiecare an, la finele lunii

[*] **Maria Toacă** este publicistă şi eseistă din regiunea Cernăuţi. Publică reportaje, eseuri şi schiţe pentru publicaţia „Zorile Bucovinei” din oraşul Cernăuţi. Participă la organizarea diverselor manifestări culturale a românilor din nordul Bucovinei. Membră a comitetului de conducere a Societăţii „Golgota” a românilor din Ucraina.

noiembrie, Societatea „Golgota” a românilor din Ucraina organizează conferinţe consacrate victimelor foametei din Ucraina (1932-1933) şi din nordul Bucovinei (1946-1947). Ca membră a comitetului de conducere, mă interesam cine va pregăti raportul principal, auzind de fiecare dată de la preşedintele Octavian Bivolaru: „Am vorbit cu Dumitru Covalciuc...”.

Prezenţa sa asigura reuşita manifestărilor organizate şi de alte societăţi naţionale, îndeosebi cele ale Societăţii pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu”, al cărui membru fondator a fost, rămânându-i un reper temeinic până în ultima clipă. Se pricepea ca nimeni altul să provoace auditoriul, să incite discuţii aprinse şi, totodată, să potolească spiritele aţâţate de el însuşi cu o glumă inofensivă, dar picată la ţanc, ce bătea direct în ţintă. Cel mai interesant era că nimeni nu se supăra, pentru cei vizaţi fiind o favoare să ajungă protagoniştii glumelor lui. Deşi îşi avea „Arboroasa”, al cărei suflet părea că după Ciprian Porumbescu nimeni n-o să-l reanimeze, se avânta dezinteresat în orice activitate de folos românilor, punând umărul ori de câte ori era solicitat.

Credeam că e nemuritor şi nici nu ne încerca îndoiala că nu va duce la bun sfârşit monografia suburbiei româneşti Roşa, pe care se pregătea s-o lanseze către Sfintele Paşti din acest an, precum şi alte lucrări în care era încadrat cu trup şi suflet. Doar când îl întâlneam la sediul Societăţii „Mihai Eminescu” sau pe strada mult adoratului de el Iancu Flondor, în compania unor prieteni, înveselindu-i cu palavre sau cu evocarea unor întâmplări de poveste, ne întrebam miraţi când mai reuşeşte să stea în arhive, să-şi scrie cărţile, să adune materiale pentru almanahul „Ţara Fagilor”, să cutreiere satele pentru a culege mărgăritarele creaţiei populare... Avea o capacitate de muncă fantastică, observa şi memoriza detalii semnificative din trecutul istoric, precum şi din viaţa noastră de astăzi, pe care, la momente potrivite, le scotea cu măiestrie de magician din lădiţa fermecată a creierului.

Trecute prin fenomenala-i imaginaţie, toate istorioarele ce ieşeau din gura lui Dumitru Covalciuc purtau farmecul pitoresculului, cu o abundenţă frenetică de substanţă şi culoare. I-am savurat hazul, dar şi tristele ironii chiar cu câteva zile înainte de a fi a plecat la veşnica odihnă, la 20 decembrie 2017, în drum spre salonul de carte de la Herţa. Atunci, în relatarea despre acea manifestare, am consemnat că este cel mai prolific condei din spaţiul nostru septentrional, deşi nu face parte din Societatea Scriitorilor Români din Cernăuţi şi, în genere, din vreo altă organizaţie scriitoricească: „Istoricul, autorul de monografii, publicistul şi folcloristul Dumitru Covalciuc a donat bibliotecii din Herţa almanahul „Ţara Fagilor” şi volumul proaspăt scos la lumina tiparului – *Membrii Consiliului Naţional Român din Bucovina ales la Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918*. Autorul a povestit despre procesul dificil, dar şi captivanta aventură de a scoate această extrem de necesară lucrare – una dintre cele mai preţioase realizări editoriale ale anului 2017. Sunt pe calea împlinirii şi alte proiecte-vise de mai demult ale neostoitului cercetător al trecutului românilor din Bucovina înstrăinată – monografia suburbiei Roşa şi cea a comunei Igeşti. Referitor la aşteptarea românilor din Roşa, Dumitru a promis că până la Sfintele Paşti va finaliza lucrarea despre toate durerile românilor de la Roşa. Şi la herţeni a venit cu o recentă descoperire a unui document, din care se adevereşte năvălirea tancurilor sovietice asupra oraşului. Se vede că nici la anul Dumitru Covalciuc nu va avea prilej de relaxare, deoarece herţenii nu-l lasă în pace, solicitându-i să-şi îndrepte cercetările asupra ţinutului lor”.

Când am scris acest articol, colegul nostru, zoristul Dumitru Covalciuc, era cu gândul la cărţile sale ce-şi aşteptau punctul final, la apropiatele sărbători în sânul familiei unite... Cât a durat drumul până la Herţa şi înapoi, precum şi în vreo două ore de aşteptare a prietenilor din Suceava, am avut timp să ne amintim de momente vesele şi triste din viaţa redacţiei „Zorilor Bucovinei”, să-i pomenim pe cei plecaţi dintre noi... La 20 decembrie 2017, la Salonul de Carte Românească de la Herţa, inima lui Dumitru Covalciuc bătea optimist, în ritmuri vesele, cu chef de glumă. În polemica despre perspectivele cărţii în format clasic, Dumitru a pledat pentru dăinuirea scrisului tipărit pe hârtie, mărturisind că nu se implică în lumea virtuală, că toate cărţile sale le „ciocăneşte” la maşina de scris. „Când voi muri, să-mi puneţi şi maşina de scris alături în mormânt”, a glumit el cu seninătate, fără urmă de rea presimţire.

Revenind la aşteptările românilor de la Roşa, Herţa şi din alte localităţi care n-au avut norocul de un cronicar al istoriei vetrelor lor, trebuie să recunoaştem că Dumitru Covalciuc le era animatorul, sfătuitorul şi speranţa. Îşi sacrifica timpul şi proiectele sale pentru a-i ajuta pe alţii să încropească o monografie, fiind ferm convins că prin acestea vor dăinui urmele româneşti în actuala regiune Cernăuţi. Profesorul de română Vasile Bizovi şi-a încheiat drumul vieţii şi apostolatul întru deşteptarea neamului, fără a reuşi să-şi vadă finalizată şi editată monografia vetrei străbune – Boianul. Cu gură de moarte i-a lăsat lui Dumitru rugămintea testamentară să nu se piardă munca sa de ani şi ani. Iată o frântură din postfaţa la această carte: „În acea zi aveam mult de lucru şi mă gândeam la serviciu, dar şi profesorul se grăbea să-mi destăinuiască că materialul adunat pentru monografia Boianului urma să fie ordonat, clasificat... M-a rugat să-l ajut, căci, pe undeva, la anumite capitole, informaţiile de care dispunea i se păreau insuficiente. Am strâns din umeri, apoi am zâmbit înveselit şi i-am răspuns că, dacă aş avea timp, aş lucra la monografia satului meu de baştină. Profesorul s-a ridicat, m-a privit ţintă în ochi şi mi-a zis pe ton dojenitor: «Nu râde, că ai să mă ajuţi». Am observat că era slăbit...”.

Din acest pasaj se profilează caracterul acestui neostenit cercetător al trecutului, care se înfoca, respingea propunerile de colaborare, dar până la urmă se „îmbuna” şi urnea carul din loc. Faţă de Vasile Bizovi a fost „loial” de la bun început, pentru că îi preţuia erudiţia, hărnicia, sinceritatea, avându-l de colaborator dezinteresat la revistele „Mioriţa” şi „Codrul Cosminului”, la almanahul „Ţara Fagilor”... Dna

Eleonora Bizovi îi poartă o profundă recunoştinţă, la lansarea monografiei Boianului, dar şi cu alte prilejuri neîncetând să menţioneze rolul decisiv al lui Dumitru Covalciuc. „Era modest şi harnic ca o albină. Soţul meu Vasile, deşi era mai în vârstă, a avut cu acest om deosebit relaţii de prietenie până la momentul plecării din această lume. Dumitru a înnoptat o dată la noi, de multe ori a stat la masă în casa noastră. Aveau ce discuta împreună. Nu voi înceta să amintesc că după moartea soţului mi-a ajutat să duc la bun sfârşit monografia Boianului. Când i-am propus să fie coautor, a refuzat categoric. Cinstit până la măduva oaselor, a avut mult de pătimit în timpul studiilor la Universitatea din Cernăuţi. Sincer vorbind, mergeam la unele festivităţi ale românilor mai mult ca să-l ascult pe Dumitru. Înzestrat cu har oratoric extraordinar, tot ce vorbea el ajungea la inima fiecăruia. El şi-a mistuit inima în rugul trudei, materializate în fapte ce vor rămâne veşnic pe pământul Bucovinei. Dacă ar fi fost posibil o astfel de minune, i-aş fi dat zilele mele, căci el avea încă multe de îndeplinit pentru viitorul românilor...", ne scrie, la ziarul „Zorile Bucovinei", dna Eleonora Bizovi, îndurerată de aflarea tristei veşti.

E o mărturie edificatoare, sub care şi-ar pune semnătura foarte multă lume ce-i simte ireparabil plecarea. Jurnalistul Ion Creţu, colegul de la „Zorile Bucovinei", care i-a fost şi profesor la Şcoala Medie din Tereblecea, ne-a transmis cu vocea tremurândă de nepotolite emoţii că odată cu trecerea timpului vom simţi tot mai acut această mare pierdere: „Ne întâlneam rar în ultimul timp, însă cu sufletul eram aproape. Lucrând zeci de ani alături la „Zorile Bucovinei", împărtăşind aceleaşi nelinişti pentru identitatea noastră naţională, fiind vecini cu satele de baştină, Dumitru Covalciuc nu putea să-mi fie străin. Mai ales, că mi-a fost şi elev la Şcoala din Tereblecea, unde a urmat studiile medii. De fapt, şi cei care-l cunoşteau numai din publicaţiile sale sau din luările de poziţie la manifestările de respiraţie românească aveau o stimă şi afecţiune deosebită faţă de Dumitru Covalciuc, pentru că era o personalitate care electriza atmosfera, ne mobiliza prin cuvinte şi fapte. Nu-mi imaginez că mai este cineva în comunitatea noastră care să muncească atât de sârguincios şi conştiincios pentru valorificarea trecutului, scoaterea din anonimat a înaintaşilor noştri. Nu pot să cred că Dumitru nu mai este printre noi, că nu-l voi întâlni în drum spre Oprişeni sau pe strada Domnească din Cernăuţi. Dar, din nefericire, trebuie să-i doresc somn liniştit în braţele eternităţii".

Când corpul neînsufleţit i se afla încă la Iaşi, iar sufletul (nu avem de unde şti, dar mult am vrea să credem) îi plutea deasupra românităţii întregite, m-a sunat o profesoară din Mălineşti, Elena Carabulea. Nu-şi putea opri plânsul, dictându-mi la telefon câteva cuvinte: „Cu mare durere am aflat din ziarul „Zorile Bucovinei" despre trecerea în eternitate a scriitorului, publicistului, istoricului, bunului român **Dumitru COVALCIUC**. Această tristă veste mi-a răscolit amintiri şi multe întrebări referitoare la rostul omului pe pământ. Înzestratului exponent al comunităţii româneşti din Bucovina i se potrivesc de minune versurile: *„După chip cunoşti o floare,/ Ciocârlia după cânt/ Aurul după culoare,/ Iar pe om după cuvânt"*. Cuvântul său, frumos aşezat, bine gândit, de o înaltă tensiune artistică, pătrundea în sufletul fiecăruia. Viaţa lui Dumitru Covalciuc ar trebui să ne servească drept model de slujire poporului. El a avut un suflet de adevărat patriot al neamului. A vâslit mereu în vâltoarea evenimentelor ce au marcat comunitatea românească. L-am cunoscut în anii când lucra la „Zorile Bucovinei". Îmi amintesc un episod de pe la începutul anilor '90. Eram la Cernăuţi cu două eleve de-ale mele, care susţinuseră examenele

de admitere la Facultatea de Limbi Străine a Universităţii de Stat din Chişinău. Pe atunci selecţia se făcea la Şcoala Medie nr. 29, în prezent Gimnaziul „Alexandru cel Bun”. După ce am aflat rezultatele, de bucurie că tinerele au fost admise la facultate, ne-am decis să vizionăm un film, pornind spre cinematograful „Cernivţi”. În drum ne-am întâlnit cu jurnalistul Dumitru Covalciuc şi i-am împărtăşit bucuria noastră. El a ridicat mâinile la cer, rostind în surdină: *„Mulţumesc, Doamne, că ai ajutat aceste două romăncuţe să devină studente”*. Am vorbit despre multe atunci. Adresându-se

proaspetelor studente, le-a povăţuit cu cuvintele: „Să păstraţi cu mare grijă credinţa noastră ortodoxă şi să vă întoarceţi la baştină după studii”. Aşa a fost el, om cu credinţă mare în suflet, care se bucura de viaţă şi de tot ce respiră românește”.

Din pioasele omagii de adio, scrise şi rostite de personalităţi de aleasă prestanţă, le-am cules cele citate mai sus, deoarece vin de la oameni simpli, pentru care el nu vorbea în gol, în inimile cărora îndemnurile lui Dumitru Covalciuc aveau rezonanţă. Desigur, durerea cea mai mare este a familiei, însă de netămăduit vor rămâne rănile prietenilor apropiaţi, pentru care Dumitru era o „enciclopedie vie”, o carte mereu deschisă cu răspunsuri la orice întrebare. Întristat, ca după pierderea unui frate, îl întâlnesc pe Octavian Voronca, fostul director al Şcolii Medii Mahala. Deplângând stingerea stelei unui susţinător înflăcărat al românismului, mare patriot şi animator cultural, prozator, publicist, istoric literar, folclorist, el, pe bună dreptate, susţine că apostolatul lui Dumitru Covalciuc pe ogorul propăşirii naţionale, început în 1970 la „Zorile Bucovinei” şi continuat până în ultima zi de viaţă, n-are asemănare. A fondat şi a condus Societatea „Arboroasa”, a fost membru fondator al Societăţii „Mihai Eminescu”, din 1992 şi până în 2017 a editat almanahul „Ţara Fagilor”, a scos la lumina tiparului 20 de volume de folclor şi o serie de monografii ale localităţilor din nordul Bucovinei. A tradus peste 25 de manuale pentru şcolile cu predare în limba română, este autorul a două romane – *Revolta* şi *Tinereţea lui Doxachi Hurmuzachi*. S-a învrednicit de vreo 40 de premii şi menţiuni speciale pentru activitatea-i publicistică şi literară. În semn de recunoştinţă, propunem ca din partea tuturor societăţilor şi asociaţiilor naţionale româneşti din regiunea Cernăuţi să se înainteze un demers către Academia Română, solicitând să i se acorde post-mortem titlul de

membru al Academiei Române. De fapt, o propunere similară a fost făcută publică şi din partea membrilor Societăţii „Arboroasa”.

Original în toate, Dumitru Covalciuc avea şi două zile de naştere. În actele de stare civilă se indică data de 2 ianuarie 1947, iar el considera 26 decembrie 1946 adevărata zi a venirii sale pe lume. Oricum, şi unul şi altul au fost cei mai cumpliţi ani ai foametei în teritoriul ocupat de sovietici, baştina sa Oprişeni, aruncată peste noapte la o margine de ţară, nefăcând excepţie. E un miracol faptul că a supravieţuit un copil născut în acele timpuri de groază. Dumnezeu îşi avea planurile sale pentru el, fericindu-i pe părinţi cu un sprijin de nădejde la bătrâneţe, iar pe românii din teritoriul ocupat cu un luptător curajos pentru renaşterea naţională.

E un fapt cunoscut că a fost atras de profesia de medic şi chiar a făcut un an de medicină la Chişinău. Mai interesant apare în biografia sa detaliul că părinţii, Vasile şi Eleonora Covalciuc, români din neam de panduri, cu credinţă curată în suflet şi nestinsă dragoste creştină, îşi vedeau fiul mai mare preot. Cunoscându-i ardoarea şi conştiinciozitatea cu care se avânta în orice muncă, nu ne îndoim că ar fi fost un medic bun. Dar şi mai bine i-ar fi stat în veşminte preoţeşti, căci nu întâmplător întotdeauna s-a aflat în legături de suflet cu slujitorii bisericii, aducând cuvântul duhovnicesc în paginile „Zorilor Bucovinei”. Însă i-a fost predestinat alt drum, în care s-au contopit vocaţia pentru medicină şi cea pentru lucrurile sfinte, devenind doctorul care tratează sufletele de indiferenţă. Deşi a absolvit Secţia de Limba şi Literatura Franceză a Facultăţii de Limbi Romano-Germanice a Universităţii de Stat din Cernăuţi, s-a dedicat studierii istoriei Bucovinei şi valorificării tezaurului folcloric al ţinutului natal. A cutreierat prin anii ‘70 satele bucovinene, adunând perle folclorice din diferite zone. Le-a păstrat pentru zile mai bune, cu toate că slabă îi era speranţa să le scoată vreodată la lumina tiparului. Rădăcina sănătoasă de acasă i-a dat puteri să renască, să-şi reia viaţa de la început, atunci când, în 1972, fiind chemat pentru recrutare în armata sovietică, este învinuit de „naţionalism burghez român” şi internat într-un spital de psihiatrie la Baku (Azerbaidjan).

Într-un fel, Dumitru Covalciuc a îndreptăţit aşteptările părinţilor săi, slujind nu în Casa Domnului, ci la altarul cuvântului românesc. Întreaga sa biografie de muncă ţine de gazetărie la „Zorile Bucovinei”, devenind recunoscut ca un ziarist militant pentru renaşterea naţională. Printre primii, el a dat naştere mai multor publicaţii româneşti, „Ţara Fagilor” dovedindu-se cea mai durabilă. Important este că publicaţiile sale au pus la dispoziţia cititorului pagini inedite din istoria poporului român, necunoscute, ascunse în „izolatoarele” imperiului sovietic. Ajungând în şcoli, „Ţara Fagilor” şi alte reviste, cărţi ale sale i-au animat pe tineri să studieze istoria adevărată a ţinutului natal. În istoria Bucovinei aproape că nu au rămas pagini nestudiate de istoricul, folcloristul, publicistul, scriitorul Dumitru Covalciuc. Acum, în anul Centenarului Unirii avea să le scoată rând pe rând la lumină, îndeosebi cele legate de artizanul Unirii Bucovinei, Iancu Flondor.

Nu ştiu cum e mai corect să numesc ardoarea cu care pleda Dumitru pentru aşezarea lui Iancu Flondor la locul ce-l merită în istoria României – „simpatie”, „slăbiciune”, „pasiune”... Oricum aş defini-o, totuna nu voi reda întocmai prinosul, eforturile sale continue ca idealurile lui Iancu Flondor să devină şi ale noastre. Incontestabil este rolul său la „descoperirea” mormântului lui Iancu Flondor de la Maidanul Storojineţului. Crucea de marmură albă de la mormântul unificatorului Bucovinei, de asemenea, a fost adusă din România, la solicitarea lui Dumitru

Covalciuc. Aici, la mormânt, în 1990, împreună cu un grup de părtaşi de idei, a jurat credinţă pe Biblie, să constituie Cercul cultural „Arboroasa”, devenit mai târziu Societatea culturală „Arboroasa”, preşedinte al căreia a fost până în ceasul din urmă. E dureros că n-a reuşit să-şi vadă împlinit visul sacru, de a-l aduce pe Iancu Flondor, în anul Centenarului, în faţa Catedralei Unirii de la Alba Iulia.

S-ar cere să amintim şi de Institutul obştesc de istorie, restituiri literare şi folclorice „Dimitrie Onciul”, fondat de Dumitru Covalciuc în 1990, de ziarul „Codrul Cosminului”, revista „Mioriţa”, „Calendarul poporului”, „Calendarul ortodox al românilor bucovineni”, de cele două volume *Oprişeni, un sat la răspântiile istoriei* (2008); *Pagini oprişenene* (2014) şi seria de monografii ale localităţilor nord-bucovinene. Desigur în această bogată moştenire cel mai important este ultimul volum *Membrii Consiliului Naţional Român din Bucovina ales la Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918*, pe care a reuşit să-l lanseze la Cernăuţi, Herţa, Târgu Mureş şi Piatra Neamţ, şi a fost menţionat cu Premiul Special al Saloanelor „Liviu Rebreanu – 2017” (proză) din Bistriţa-Năsăud.

Nu vom uita că Dumitru Covalciuc se află printre iniţiatorii pelerinajelor la Stejarul lui Ştefan cel Mare din Codrii Cosminului, că lui i se datorează instalarea primei Cruci de piatră pe gropile comune de la Fântâna Albă, unde au fost masacraţi românii cu dor de Ţară, precum şi publicarea mărturiilor românilor deportaţi în Siberia şi Kazahstan, pe care vroia să le adune în *Cartea Neagră a neamului*.

Nu i-a fost dat să-şi vadă toate proiectele împlinite, le-a mai lăsat celor doi fii ai săi, ne-a mai lăsat şi nouă din arzătorul zbucium, ca să nu lâncezim, să nu murim de vii. El şi-a găsit liniştea, căci n-a fost coborât în mormânt, aşa cum a glumit la Herţa, cu maşina de scris. A fost redat ţărânei materne din Oprişeni acoperit de Tricolor – onoare pe care puţini dintre românii din acest ţinut o merită.

MIHAI EMINESCU ȘI IDEALUL NAȚIONAL DE UNIRE

Catinca Agache*
Köln

Eminescu este o conștiință de cultură completă
Constantin Noica

Revenim iar și iar la Eminescu, ca la un reper fundamental, atunci când este vorba despre limbă, istorie, biserică, tradiție, neam, unire, cultură, de valori care ne pot reprezenta în lume ca popor creator și nu demolator. La opera lui poetică de dimensiune cosmică, topită în vers nemuritor ce străbate secolii, ori la publicistica sa ce nu și-a pierdut nimic din forța vizionară, parte din ea fiind dureros de actuală și azi. Se poate reproșa că mergem pe un drum bătătorit, dar afirmația filozofului creștin, umanistului Constantin Noica și anume că „nu ne întoarcem niciodată cu mâinile goale când îl căutam pe Eminescu și îl consultăm" îndreptățește acest apel continuu la Poetul național[1] (sintagmă taxată de delatorii săi drept clișeizată, didacticistă, dar care exprimă percepția generală a românilor de oriunde s-ar afla în lumea globalizată), la gazetarul și gânditorul de geniu. Căci Eminescu, poetul - prim mare jurnalist din istoria țării a cărui înălțime și profunzime a gândirii a depășit granițele națiunii sale din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, este în același timp imaginea-simbol a zbuciumului pentru idealul unirii provinciilor istorice românești, parte din care se aflau sub stăpâniri străine, identificat cu însuși sufletul poporului din sânul căruia a ieșit ca un miracol spre a-l înălța în cultura universală. A cuprins cu mintea sa ascuțită, simțul critic și profund patriotic, problemele majore ale epocii în care a trăit, o perioadă istorică de mari frământări, când națiunile europene își

* **Catinca Agache** este doctor în filologie, cercetător în domeniul limbii și literaturii române. A absolvit Facultatea de Litere din Iași. A fost bibliotecar, șef de serviciu la Biblioteca „Gheorghe Asachi" din Iași. Debutează în presa literară în 1976. Colaborează la „Cronica", „Symposion", „Revista Română", „Convorbiri literare", „Glasul Bucovinei" ș.a. Activitate susținută în domeniul biblioteconomic prin studii, articole, anchete de sociologia cărții, bibliografii. Îngrijește o serie de ediții. Premiul Festivalului „Mihai Eminescu" (2001), Premiul „Tibiscus" (1997, 2000). Diplome ale Saloanelor de carte de la Chișinău, Cernăuți și Iași.

conturau statalitatea, când curentul naționalist – în sensul bun, sănătos al cuvântului, de naționalism patriotic nu șovin – era foarte pronunțat în toate spațiile europene, ca urmare a acelui *„Risogirmento*" promovat de Giuseppe Mazzini și Garibaldi, ceva mai târziu de Giuseppe Verdi, când teritorii locuite de popoare autohtone aflate de multă vreme sub stăpânire străină se treziseră, dorind eliberarea de sub aceste puteri dominatoare și afirmarea aspirațiilor de libertate națională.

Romantismul însuși, al cărui ultim reprezentant european de geniu a fost Eminescu, avea între trăsăturile sale reînvierea perioadelor de glorie din trecutul fiecărui popor, accentul pe tradiții, datini, obiceiuri. La noi, această mișcare literar-politică de trezire a conștiințelor a fost încadrată sub denumirea de „Deșteptătorii neamului", lista reprezentanților ei, până a ajunge la Eminescu, fiind ilustrată cu mari făuritori de cultură și slujitori de țară.

Așadar, din prisma romantismului patriotic, Eminescu, crescut în spiritul patriotismului, al aplecării cu venerație asupra trecutului istoric, al nației sădite la Cernăuți de profesorul său de limba română Aron Pumnul (pașoptist ardelean de frunte), din lecțiile căruia[1] s-a născut dragostea pentru Transilvania (străbătută de la un capăt la altul) și Blajul revoluționar („Romă mică")[2], școlit la înalte universități europene (Viena, Berlin) unde a prins spiritul entuziast și energic al veacului emancipărilor naționale, informat și cu o viziune largă asupra atmosferei generale europene, al pulsului epocii, cu o luciditate fantastică și cunoscător foarte bun al situației dureroase a românilor din teritoriile românești ocupate, Eminescu, înaltă conștiință și spirit vizionar, nu putea să nu se angajeze în lupta pentru o națiune românească modernă. Așa cum s-au implicat alți mari creatori contemporani progresiști din centrul, sud-estul european, pentru propășirea idealurilor naționale și eliberarea statelor lor de sub străinii ocupanți.

Format și afirmat în perioada trezirii fiorilor conștiinței de sine a românilor, după cinci secole de dominație turcească într-o parte a României și alte câteva de ocupație rusă și austro-ungară în cealaltă parte a ei, era firesc să susțină în publicistica sa păstrarea identității naționale. În viziunea sa – urmând linia ctitorului României moderne, Mihail Kogălniceanu – Țara Românească nu era numai Regatul propriu zis, ci cuprindea provinciile istorice locuite de români aflate sub ocupație străină[3], spații pe care le visa unificate politic având în vedere unitatea existentă de limbă, istorie, tradiție, cultură, unitate lingvistică remarcată pe parcursul peregrinărilor sale ca adolescent din „Ducatul Bucovinei" în Ardeal, Banat, Muntenia. De altfel, el folosește pentru prima oară termenul de România în scrisoarea trimisă lui Iosif Vulcan care-l lansase în „Familia"[4] (numărul din 25 febr./ 9 martie 1866) cu poezia *De-aș avea:* „Mult stimate domnule și amice, Mulțumesc pentru onorariul trimis – cel dintâi pentru lucrări literare pe care l-am primit vrodată-n viață. În România domnește demagogia, și în politică și în literatură; precum omul onest rămâne aici necunoscut în viața publică, astfel talentul adevărat e înecat de buruiana rea a mediocrităților, a acelei școale care crede a putea înlocui talentul prin impertinență și prin admirație reciprocă. Iartă-mi, stimate amice, acest ton polemic, dar te asigur că a fost pentru mine o rară mângâiere de-a mă vedea remunerat dintr-un colț atât de depărtat al României, din Oradea-Mare". Același termen susținut de sintagma poetică „poporul mare, românesc" apare apoi în poema ce a înflăcărat inimile a zeci de generații de urmași *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* (în textul original inițial: *Ce-ți doresc eu ție, dulce România),* publicată la vârsta de 17 ani[5], dar care denotă o maturitate și

profunzime a gândirii şi trăirii pentru un ideal mai presus de această vârstă, o rostire sinceră, sensibilă, țâşnită dintr-un suflet pur românesc, ca şi poemele *La Heliade* şi *Horea* („Să privească – Ardealul lunei i-e ruşine / Că-a robit copiii-i pe sub mâni străine"), toate fiind scrise în spiritul romantismului târziu. Aşadar, în viziunea lui Eminescu, România era rotundă, la fel cum o văzuseră Kogălniceanu (la 1843), Dimitrie Cantemir ş.a., întregul teritoriu în care se vorbeşte româneşte, „de la Nistru pân-la Tisa", cum avea să prevestească în nemuritoarea *Doina*.

De foarte tânăr, din perioada cernăuţeană şi mai ales din timpul pelerinajului transilvănean, a trăit intens sentimentul de contopire sufletească cu neamul său percepând acut durerea împărţirii lui de marile puteri, a manifestat acest spirit patriotic, luptând prin scrisul lui pentru trezirea conştiinţei naţiunii sale. Amintim acele versuri („Te plânge Bucovina, te plânge-n voce tare,/ Te plânge-n tânguire şi locul tău natal;/ Căci umbra ta măreaţă în falnica-i zburare/ O urmă-ncet cu ochiul în tristă lăcrimare/ Ce-i simţ naţional!") din prima încercare poetică, dedicată dascălului său cernăuţean preaiubit (*La mormântul lui Aron Pumnul*), sau poeziile din prima fază de creaţie, cele considerate a fi din perioada blăjeană, publicate în „Familia"[6] lui Iosif Vulcan în 1866 – *Din străinătate*[7], *La Bucovina*[8] ş.a. – ce anunţă genialitatea sa poetică (nemaivorbind că la 17 ani traducea deja din Schiller – poemul *Resignatiune*, a cărui carte de poeme o purta „în buzunarul paltonului său ferfeniţit" deşi admiraţia lui pornea mai mult către titanul de la Weimar, Goethe[9]). Despre acest puternic şi statornic, sincer sentiment ce l-a însoţit toată viaţa şi i-a cauzat şi sfârşitul tragic scrie Ioan Slavici[10] în *Eminescu-omul* din volumul, *Amintiri*: „N-am cunoscut om stăpânit deopotrivă ca dânsul de gândul unităţii naţionale şi de pornirea de a se da întreg pentru ridicarea neamului românesc"; „Tânărul poet era un naţionalist (…) şi foarte pornit spre intoleranţă când venea vorba de naţia română şi România". Este de altfel arhicunoscut salutul său „Trăiască naţia!"[11], ca şi răspunsul „Sus cu dânsa!" dat celor care i se adresau utilizându-i originala formulă de salut. Încântat de trecutul românilor, „se uita cu însufleţire în viitorul luminos", afirmând că „Măsura patriotismului va fi dată de faptele pe care vom avea ocazia de a împlini în viitor". Şi-a asumat ca un dat menirea de scriitor naţional, aşa cum au făcut marile spirite europene ale vremii, dedicate naţiilor lor. „…Nu ezita nicio clipă să vorbească despre visele sale măreţe privind soarta la aceea dată a Principatelor Române", îşi aminteşte bunul său coleg şi prieten din perioada cernăuţeană şi vieneză Theodor Ştefanelli.

Triunghiul Blaj[12], oraşul Şcolii Ardelene (unde s-a întâlnit cu Timotei Cipariu şi a venit cu gândul de a-şi da examenele restante din clasa a III-a de gimnaziu), Alba Iulia (ca participant la sesiunea anuală a Astrei, 27-28 august 1866), Sibiu (unde l-a cunoscut pe Nicolae Densusianu[13] şi-ar fi încercat să-şi definitiveze studiile[14]) din peregrinările sale ardeleneşti[15] este cel care i-a întărit convingerea în justeţea slujirii ideii unităţii naţionale şi a culturii române. „Într-o zi frumoasă de vară, îmi făcui legăturica, o pusei în vârful băţului şi-o luai la picior pe drumul cel mare împărătesc…", povesteşte el în romanul autobiografic *Geniu pustiu*[16]. „Întâmplarea a făcut ca din copilărie încă, să cunosc poporul românesc, din apele Nistrului începând, în cruciş şi în curmeziş până în Tisa şi Dunăre", va explica Eminescu în 1882 această înclinaţie precoce spre slujirea idealului naţional. La Târnăveni afirmă public calitatea sa de poet şi scopul acestor peregrinări: „Domnilor, eu sunt poet şi vreau să-mi adun material".

Nu numai că „a dat o viaţă nouă întregii noastre limbi"[17], el a avut de foarte tânăr ca deviză acel echilibru între trecut, prezent şi viitor. Perioada studenţiei vieneze

(1869-1872[18]) când, printre cei o sută de studenți români aflați la studii în capitala imperiului ce îngloba o mare parte din țară, întâlnește tineri bucovineni și blăjeni, când l-a cunoscut pe Slavici (voluntar la un regiment din Viena și student la drept) care avea să-i devină statornic prieten (deși diferiți)[19], cuprinde nu numai anii cei mai senini și plini de entuziasm ai studiilor universitare, ci este una de conturare a personalității sale. De o inteligență sclipitoare, impetuos și clocotind de convingerile sale, el atrage atenția lui Slavici care-l descrie ca fiind „copt înainte de vreme", „deși era mai mic de ani, era mult mai mare ca știință, strivitor ca superioritate intelectuală și mai presus de toate om cu inimă deschisă și totodată plină de căldura sfântă a celor aleși" (*Fapta omenească*). Dragostea pentru poporul român, mai ales pentru partea aflată sub ocupație străină (bucovinenii și basarabenii, ardelenii și bănățenii), a fost cea care i-a apropiat pe cei doi sudenți vienezi, viitori mari clasici ai literaturii române, Eminescu fiind nu numai „maestrul" care-i conduce pașii în literatură, ci și cel care-l atrage în slujirea cauzei românilor. Este perioada nu numai a studiului și lecturii cu nesaț, a colaborării la „Convorbiri literare"(cu poeme ce au stârnit un extraordinar ecou în sânul junimiștilor, ceea ce l-a determinat pe Iacob Negruzzi să-l viziteze la Viena) – piatră de hotar în afirmarea sa poetică –, ci și a debutului ca publicist (ziarul „Albina" din Pesta), cu articolul *O scrisoare critică* (7/19/21 ian. 1870) în care critică broșura lui D. Petrino și ia apărarea fostului său profesor Aron Pumnul: „Dar ceea ce la Viena nu-i periculos, în Ungaria e din contra un sâmbure de distrugere a statului unguresc, căci, precum se știe, *Lepturariul*, în aparență inocent al lui Pumnul, îi oprește pe românii din Transilvania și Ungaria de-a se face maghiari" (M. Eminescu, *Opere*, IX, p. 421).

În noua calitate, se implică cu frenezie și curaj în problematica românilor din Imperiu, animat de un singur gând: unirea acestora și eliberarea de sub stăpânirea austro-ungară. După înființarea (împreună cu alți tineri) a cercului „Orientul" (1 aprilie 1869), care avea ca scop strângerea textelor referitoare la cultura și istoria națională, publică în 1970 în „Federațiunea" din Pesta[20], sub pseudonimul Varo, articolele incendiare *Să facem un congres*[21], *În Unire e tăria*[22] și *Echilibrul*[23], care pun în valoare maturitatea gândirii sale, faptul că era un tânăr foarte bine informat, dovedind o bună cunoaștere a situației politice din imperiu, din Europa și din lecturarea ziarelor nemțești, un condei publicistic și polemic bazat pe o solidă cultură și spirit european, poliglot[24] „cu mintea luminoasă, cu sufletul plin de duioșie și cu o extraordinară cultură generală" – cum îl descrie Slavici[25].

În aceste prime articole scrise, el vorbește despre compromisul dualismului austro-ungar, despre „drepturi răpite prin puterea brută", arătând spre „acești oprimători ai autonomiei Transilvaniei[26]" (*Echilibrul*). Susține cu aplomb idei foarte curajoase ce conțin un adevăr istoric crunt având în vedere realitățile acelui timp, idei progresiste, vizionare, dincolo de unele tușe mai groase datorate atât patosului specific vârstei și curentului epocii cât și înclinației polemice a discursului său („Nimeni nu trebuie să fie aicea stăpân decât popoarele însele, și a trece suveranitatea în alte brațe decât în acelea ale popoarelor, ci cu toții uniți trebuie să mergem cu principiul, cu națiunea"; „Un insolent are cutezanța de a spune în camera Ungariei cum că *națiune română nu există.* I se răspunde că există și nimic mai mult"; „Astăzi credem că ar fi venit timpul ca să pretindem și noi ceea ce ni se cuvine de secoli. E timp să declarăm neted și clar că în țara noastră (căci este a noastră mai bine decât a orișicui) noi nu suntem nici vrem să fim maghiari ori nemți. Suntem români, vrem să rămânem români și cerem

egala îndreptăţire a naţiunei noastre. Faţă cu orice încercare de deznaţionalizare ori suprematizare, întrebăm cu răceală şi conştiuţi de drepturile ce ni le dă aboriginetatea noastră şi spiritul secolului: „Cine sunt aceşti oameni şi ce vor ei în ţara noastră?” – *Să facem un congres*: „Cine ar crede cum că Ungurii, chiar de-ar promite-o, vor găsi în ei atâta simţ de dreptate, încât să redea, de exemplu, autonomia Transilvaniei, pe care au răpit-o fără consimtământul Românilor? – Şi apoi nici nu avem noi să cerem

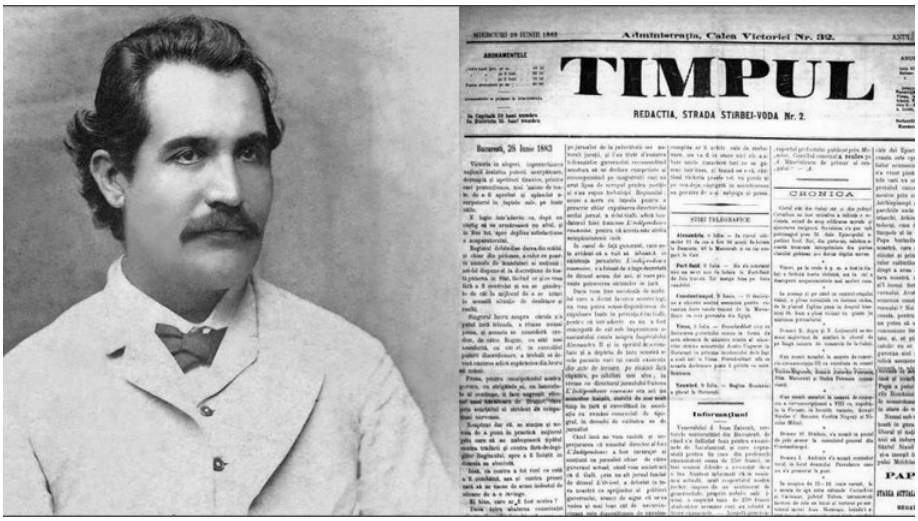

de la Unguri ceva, căci ei nu sunt competenţi să ne dea nimica” - *În Unire e tăria*: „Ungurii nu sunt cu nimica superiori naţiunilor cu care locuiesc la un loc şi acest palat cu spume mincinoase cu care au înşelat Europa e, de aproape privit, forma ridicolă a unei pretenţii ridicole” – *Echilibrul*).

Deşi poate fi (şi a fost) acuzat de naţionalism, el merge pe linia altor figuri europene luminate ale vremii sale care exprimau idei similare. Ia astfel apărarea românilor ardeleni oprimaţi şi supuşi unei crunte deznaţionalizări, cum reiese şi dintr-o scrisoare trimisă din Viena la 6 februarie 1871 („…E destul de tristă starea unui popor când trebuie să lupte pentru limbă şi naţionalitate în numele confesiunii religioase căreia-i aparţine”). În acelaşi timp nu iartă nici neregulile din Regat, criticând orânduirea proastă existentă („nu îmbunătăţirea calităţii a fost ţinta civilizaţiei române, ci menţinerea tuturor neajunsurilor vechi…”), lipsa de atitudine („nepăsarea noastră ne pierde”), lansând îndemnul de revenire la „virtutea şi demnitatea strămbunilor, simplul simţ de demnitate şi mândrie” şi încurajarea că „puterea şi mântuirea noastră în noi este!”. Îndeamnă studenţimea română vieneză la întrunirea într-un congres cu largă participare şi implicare în problematica românilor din imperiu (*Să facem un congres!)*. Ele i-au adus, la 5 luni de la publicarea articolelor, acuzaţia de „delict de presă” din partea procurorului din Pesta[27], mai întâi redactorului-şef Ion Poruţiu[28], întrucât identitatea lui Varo a fost deconspirată (cu acordul poetului) în revista „Familia”, din 13 noiembrie 1870.

Publicistica din această perioadă, în care instigă direct la revoltă împotriva regimului asupritor, dar mai ales cea de mai târziu, a atras asupră-i suspiciuni, marcând începutul urmăririi austro-ungare care nu-l va părăsi până-n ceasul trecerii sale la

poporul stelelor, ca un crucificat. Din Viena, Eminescu i se adresa lui Iacob Negruzzi (11 februarie 1871), descriind situația în sine: „În articolul *Echilibrul* publicat în «Federaţiunea» (Nr. 38 şi 39 – mai 1870) am susţinut autonomia Transilvaniei, fărâmarea dualismului, a unei forme ce contrazice natura obiectivă a monarhiei, dreptul ce-l are fiece popor de a-şi determina viaţa prin legi şi de-a avea un propriu organ pentru formularea acestor voinţe, o legislatură. Acest articol a dat însă (ocazie) procurorului public din Pesta de-a mă cita la judecătoria de instrucţiune (…)".

De gazetele românești din Ungaria se leagă astfel nu numai debutul său poetic ci şi cel publicistic care-l fac cunoscut ca apărător al drepturilor românilor din întreg spațiul etnic locuit de ei.

Vizita făcută exilatului domn făuritor al Unirii Principatelor, Al. I. Cuza, la Döbling[29] (lângă Viena), în ianuarie 1870 (împreună cu L. Năstase, V. Burlă) îl va marca definitiv:[30] „Vor trece veacuri şi nu va exista român căruia să nu-i crape obrazul de ruşine de câte ori va răsfoi istoria neamului său la pagina lui 11 februarie şi stigmatizarea acelei negre felonii va răsări pururea în memoria generaţiilor, precum în orice an răsare iarba lângă mormântul vândutului Domn" („Timpul", 27 februarie 1882).

Cu gândul la nevoia înfăptuirii unității românilor din provinciile ocupate, se zbate, împreună cu Slavici, pentru unitatea culturală a studențimei vieneze, divizată în două societăți roase de discordii, reușind, deloc ușor, fuzionarea în una singură - Societatea Academică Literară „România Junâ", înființată la data de 8 aprilie 1871, ce avea ca deviză *„Uniţi-vă în cuget, uniţi-vă în simţiri!",* cu Slavici ales ca preşedinte, Eminescu, ca bibliotecar, Ștefanelli, în conducerea acesteia, între membrii de vază fiind Titu Maiorescu, Virgil Onițiu, Vasile Goldiș ș.a. „Proiectul de program pentru serbarea națională la mormântul lui Ștefan cel Mare, la 15/27 august 1870" – la care Eminescu a adăugat paragraful în care se menționa întrunirea tinerilor într-un congres după desfășurarea festivităților – și *Apelul* către „fraţii comilitoni" de la universităţile şi academiile din: București, Iași, Torino, Berlin, Pesta etc., lansate la finele anului 1869 şi publicate în revista „Traian", preluate de alte ziare românești, au avut un larg ecou. „Să demonstrăm lumii că geniul poporului nostru viază, să-i arătăm că naţiunea noastră înţelege misiunea sa", susţinea tânărul Eminescu.

Noua societate, dinamizată de Apelul pentru serbarea de la Putna, de articolul *Să facem un congres*, a stat la baza organizării primului Congres al studenţilor români de pretutindeni în cadrul Marii Serbări de la Putna, concepută ca o mare serbare națională prilejuită de sfințirea mănăstirii ștefaniene ce împlinea 400 de ani de la ctitorire, aflată sub ocupaţia austriacă. În „Convorbiri literare" din septembrie 1870, Eminescu preciza că „exteriorul acestei festivităţi are să fie de-un caracter istoric şi religios; interiorul ei – dacă junimea va fi dispusă pentru aceasta – are să cuprindă germenii unei dezvoltări organice, pe care spiritele bune o voiesc din toată inima"; „Deși desfăcuți unii de alții în privința politică, ne unește, totuși, aceeași limbă, aceleași obiceiuri și datine, aceeași religiune și credință politică și socială, de la Tisa până la Marea Neagră, de la Nistru și până la Balcan; scopul nostru comun […] este, însă, o necesitate imperioasă pentru conlucrarea la același scop, ca să ne coadunăm din toate unghiurile spre a ne cunoaște unii pe alții, a ne uni în cuget și simțiri, a ne conțelege despre interesele noastre comune, pentru care suntem și existăm, pentru progres și cultură națională", sublinia Eminescu. Congresul însă a fost amânat pentru anul următor din cauza războiului franco-prusac și a falimentului băncii în care fuseseră depuși banii. Vorbind despre această amânare, Eminescu menționa că serbarea a fost

„…pornită dintr-un sentiment de pietate către trecutul nostru pe cât de glorios, pe atât de nefericit" („Convorbiri literare", toamna anului 1870).

În 4/16 sept. 1870 i se adresa lui Negruzzi rugându-l să publice în „Convorbiri literare" *Apelul* privind proiectata întrunire la Putna, la mormântul lui Ştefan cel Mare. „N-are să fie serbarea unui comitet, nu a unei junimi, serbarea de la Putna trebuie să fie un act produs de o naţiune întreagă; serbarea de la Putna are să fie întrunirea naţiunii române în suvenirile trecutului, în însufleţirea prezentului şi speranţele viitorului!" scria în *Serbarea de la Putna, apel către onoratul public roman*[33], semnat de V. Bumbac și Ioan Slavici. Noul comitet ales (8 martie 1971), format din Ioan Slavici, preşedinte, Mihai Eminescu, secretar, Vasile Morariu, Pamfil Dan ș.a., reuşeşte să organizeze, la 15/27 aug. 1871, această primă mare manifestare colectivă de unitate spirituală a studenţimei române, să determine participarea entuziastă a unei mase largi de români din toate provinciile româneşti la evenimentul rămas în istorie sub denumirea de *Serbarea de la Putna* cu participarea unor mari personalităţi[34] (M.Kogălniceanu[35], Gr.Tocilescu, C. Istrati, G. Dem. Teodorescu, o delegaţie a Mitropoliei Moldovei, pictorii C. Popp de Szathmáry, E. Bucevschi ș.a.).

Au rămas ca momente deosebite: cuvântarea lui Slavici în deschiderea Serbărilor din faţa porticului înălţat în faţa mânăstirii; procesiunea spre mânăstire în frunte cu Părintele arhimandrit Arcadie Ciupercovici, egumenul mănăstirii Putna; toasturile lui I. G. Sbiera, din partea „Societăţii Academice Române", a episcopului Filaret Scriban la festinul al cărui preşedinte de onoare a fost Kogălniceanu; Corul studenţilor teologi din Cernăuţi care a interpretat *Imnul lui Ştefan cel Mare* pe versurile lui Vasile Alecsandri[36] („imnul religios al lui Alecsandri, compus anume pentru serbare", cum scria reporterul Eminescu) şi muzica de Flechtenmacher şi Claudella; cuvântarea festivă[37] a studentului berlinez A. D. Xenopol la mormântul domnitorului în prezenţa a peste 3000 de oameni; depunerea urnei de argint cu pământ din toate provinciile româneşti (păstrată până astăzi în muzeul mănăstirii) de către junii vienezi; balada elevului Ciprian Porumbescu din cadrul serbării câmpeneşti ce a urmat și vorbele adresate tatălui său Iraclie Porumbescu (fost stareţ al acestei mânăstiri): „Tată, am cântat Daciei întregi".

„Purtau panglici care simbolizau culorile drapelului României libere, în timp ce Comitetul de organizare îi întâmpina încinşi cu eşarfe tricolor", reda Eminescu atmosfera entuziastă de atunci. Descris de contemporani ca „activ şi pios, totodată entuziast şi grav, apăsat parcă de răspunderea unui atât de răscolitor moment istoric", Eminescu împarte foi volante cu poezia *La mormântul lui Ştefan cel Mare* de Dimitrie Gusti, tipărită la Iaşi la iniţiativa sa, în care se vorbea despre toate acele „româneşti pământuri".[38] „Crist a învins cu litera de aur a adevarului şi a iubirei, Ştefan cu spada cea de flăcări a dreptului. Unul a fost libertatea, celălalt apărătorul evanghelului ei. Vom depune deci o urnă de argint pe mormântul lui Ştefan, pe mormântul creştinului pios, al românului mare", a cuvântat Eminescu.[39]

Prin această Serbare s-au marcat nu numai sfinţirea sfintei Mânăstiri ştefaniene, ci s-a reuşit să se împlinească retrezirea ideii unităţii naţionale, având o importanţă deosebită în consolidarea Statului Român modern.

Într-o scrisoare deschisă adresată lui D. Brătianu, publicată, împreună cu Pamfil Dan, în „Românul" din 3/15 aug. 1871, Eminescu explica simbolistica acestei întruniri a tineretului la Putna: „Dacă o generaţie poate avea un merit, e acela de a fi aginte al istoriei, *de a purta sarcinile cu necesitate de la locul pe care îl ocupă în înlănţuirea*

timpilor". Cu luciditatea și clarviziunea ce-i era un dat natural, a apreciat rolul deosebit al acestui moment istoric: „Se va ridica simțul național, aproape adormit până acuma, și va lua alt avânt, iar studenții ce-au sosit din toate părțile și-au făcut cunoștință și legături de prietenie între dânșii… vor fi propagatorii cei mai zeloși ai ideii că, lucrând uniți și conduși de același ideal, vor contribui la deșteptarea și mărirea neamului lor în provinciile de unde se trag"; „A fost și foarte multă inteligență tot bărbați marcanți din toate țările locuite de români. Și ei au făcut cunoștință mai de aproape, și între dânșii au urmat un schimb de vederi și nu se poate ca acest fapt să nu influențeze activitatea lor publică și să nu aibă urmări binefăcătoare pentru neamul întreg"; „studenți, popor și inteligență cu toții au văzut și s-au convins că hotarele nu pot impiedica manifestările entuziaste ale unui popor pentru o idee pe care au urmărit-o și serbarea de la Putna. Deși despărțiți prin hotare toți știu că *sunt unul și același neam*, și această convingere va mări puterea lor de rezistență și îi va oțeli în lupta pentru neam, lege și țara"[40].

Congresul studențesc propus de Eminescu, ținut în seara aceleași zile de Sf. Maria în trapeza mănăstirii și în turnul porții,[41]a cerut „restabilirea unităţii în viaţa culturală a Românilor, cultura să fie naţională şi pretutindeni aceeaşi"(cum specifică Slavici în *Amintirile* sale). „Trebuie să fie omogenă la Prut şi la fel în sânul Carpaţilor cărunţi şi pe malurile Dunării bătrâne" – arăta Eminescu ale cărui neastâmpăr intelectual și idei transmise celor din jur Slavici le considera ca fiind profetice, providențiale, concluzionând și fixând esența acestui eveniment: „De fapt, restabilirea unităţii în viaţa culturală a Românilor, era un mijloc adecvat, în vederea unirii politice a Românilor într-un singur stat"[42].

„Una din cele mai frumoase serbări întocmite de societatea academică *Romania Jună* din Viena, a fost serbarea de la Putna din 15/27 august 1871 în memoria lui Stefan cel Mare", menționează Theodor Stefanelli, participant la Congresul de la Putna. „Toată suflarea românească a primit cu cea mai deplină însufleţire mareaţa idee, spre a aduce omagii de pietate şi veneraţiune aceluia ale cărui oseminte se odihnesc de trei secole şi jumatate în vechea mânăstire zidită de dânsul. A fost întâia serbare la care au luat parte românii din toate ţările locuite de dânşii şi ideea aceasta a purces de la Eminescu (…) Cel mai de seamă lucru pentru Eminescu era însă rezultatul moral al acestei serbări..."[43] Și acesta s-a văzut, întrucât dintre cei care au fost prezenți s-a înfiripat generația („Cercul studențesc Arboroasa") ce va lupta pentru Unirea Bucovinei cu Țara. S-au împlinit astfel cuvintele lui Mihai Eminescu adresate lui Dumitru Brătianu la 3 august 1871: „Dacă serbarea întru memoria lui Ștefan va avea însemnătate, aceea va fi o dovadă mai mult cum că ea a fost cuprinsă în sufletul poporului românesc și s-a realizat pentru c-a trebuit să se realizeze".

În toamna aceluiași an, însă, Slavici și Eminescu demisionează din conducerea societății înființată de ei. Titu Maiorescu îl apreciază deja ca „poet în toată puterea cuvântului", situându-l imediat după Alecsandri în cunoscutul studiu *Direcţia nouă* ... publicat în acel an în „Convorbiri literare".

Din perioada ieșeană (1874-1877) a poetului și publicistului de geniu Mihai Eminescu, mai exact din 1875, datează un alt episod emoționant de asumare de către acesta a unor riscuri pentru românii din teritoriile românești înstrăinate. El se referă la trecerea frauduloasă prin vama austro-ungară, în drum spre Cernăuți, unde se înființa Universitatea germană, unui „maldăr" din lucrarea *Răpirea Bucovinei*, nesemnată, dar alcătuită de Kogălniceanu, ce milita pentru unirea Bucovinei cu țara mamă, pe carte a distribuit-o românilor bucovineni.

Deşi n-a fost un revoluţionar în sensul strict al cuvântului, ci „cel mai adesea se pierdea în lumea ideilor” (cum îşi aminteşte Slavici), Eminescu a fost mereu o minte trează şi aplecată să asculte inima poporului său, un răzvrătit în poezie, dar mai ales în publicistică, luptând neobosit pentru binele neamului românesc, un militant, prin pana sa, pentru unitate naţională, o forţă intelectuală de excepţie, cu întreg „evantaliul lui de deschideri către lume şi cultură”.

Ajuns jurnalist printr-un joc al destinului, a slujit această profesie, care s-a potrivit foarte bine structurii sale combative, cu o înaltă şi rară devoţiune, neabdicând niciodată de la adevăr, morală, justeţe. Prin articolele sale (multe, polemică de presă), orientate spre viitor, a abordat probleme fundamentale, propunându-şi să îndrepte starea de lucruri, să facă educaţie politică, etică şi mai ales să trezească conştiinţa naţională, fiind prin toate înfăptuirile sale „un arhitect (în sens spiritual) al României moderne”, cum susţine acad. Ioan Aurel Pop.

Scrisă într-o perioadă traversată de evenimente fundamentale pentru istoria ţării (Războiul de Independenţă, Proclamarea Independenţei, Congresul de la Berlin şi condiţiile nedrepte impuse de acesta pentru recunoaşterea proclamării Regatului), publicistica sa[44] este una de excepţie. Atât cea din perioada ieşeană, de la „Curierul de Iaşi” (13 mai 1876 – noi. 1877, corector şi redactor al părţii neoficiale), cât mai ales cea din perioada bucureşteană, de la „Timpul” [45](noi. 1877[46] – febr. 1880, simplu redactor ca şi I. Slavici, I. L. Caragiale, R. Roman; 16 febr.1880 – dec. 1881, redactor-şef, perioada de maximă intensitate a sa; 1981-1983, prim-redactor pentru partea politică). De la acea primă privire sintetică privind *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate,* publicat în „Convorbiri literare” în 1876, la o altă primă expunere sistematică, de data aceasta privind situaţia social-politică din ţară, *Icoane vechi şi icoane nouă,* ori la primul amplu studiu despre *Basarabia* – replică documentată temeinic dată ziarului panslavist „Le Nord” din Bruxelles, publicistica sa este dinamitardă. Ea este o foarte atentă şi cuprinzătoare radiografie a epocii cu toate frământările din plan naţional şi internaţional, dovedind o foarte actuală şi amplă informaţie, spirit viu, un scris vibrant într-o limbă a cărei expresivitate, claritate şi modernitate uimeşte şi astăzi, o rigoare şi o forţă a expresiei uluitoare[47]. Are în centru ideea „conservării naţionalităţii şi a ţării”, a eliberării de sub dominaţie străină a provinciilor surori înstrăinate, a drepturilor românilor, a reîntregirii României, chiar dacă ne folosind expres aceste cuvinte. Toate gândurile sale de jurnalist dedicate adevărului, emancipării poporului său, se învârt în jurul noţiunii de conştiinţă de neam, Eminescu notând că românii sunt îndreptăţiţi „să aibă libertatea spiritului şi a conştiinţei lor în deplinul înţeles al cuvântului”, deoarece în „spirit şi limbă sunt aproape identice, iar limbă şi naţionalitate, asemenea” („Curierul de Iaşi”, noi. 1876). Tot în „Curierul…” sublinia, a câta oară, unitatea românilor din Regat cu cei din provinciile ocupate: „Nu există nici o deosebire între rasa română din Muntenia, Moldova, din cea mai considerabilă parte a Ardealului şi a Ţării Ungureşti. E absolut aceeaşi rasă, cu absolut aceleaşi înclinări şi aptitudini”[48].

Din cele aproximativ 1500 de articole publicate majoritar în „Curierul de Iaşi” şi „Timpul”[49] reiese înalta sa conştiinţă de gazetar profesionist şi scriitor român care „a luat parte la tragedia neamului românesc” (Mircea Eliade) şi şi-a asumat menirea să fie vocea acestuia din iubire sinceră de ţară. „Eminescu s-a făcut simţit de cum a intrat în redacţie prin universul de idei al culturii ce acumulase singur, prin logică şi vervă” – nota Maiorescu la sosirea poetului în redacţia ziarului conservator „Timpul”.

Același Slavici, coleg de redacție, ni-l descrie din perioada de la „Timpul”: „Mintea luminată, cu sufletul plin de duioşie şi cu o extraordinară cultură generală, era nesecat în gândire…”.

„Cel dintâi gânditor politic român” cum aprecia George Călinescu vocația sa de gazetar, Eminescu și-a demonstrat nu numai abilitățile sale polemice (în principal, cu ziarul „roșu”, „Românul” condus de liberalul C. A. Rosetti), ci capacitatea de previziune privind devenirea țării, sângerând pentru toate nedreptățile îndurate de poporul român (pierderea Bugeacului în schimbul Dobrogei: „ne-au luat ceea ce era al nostru şi ne-au dat ceea nu era al lor”) din cauza străinilor „cotropitori”.

Nimeni, nici înainte nici după el, nu a reuşit să abordeze problematica tuturor românilor, din Regat, din cele două imperii în care au fost înglobați cu forța (din Bucovina, Transilvania, Maramures, Crișana, Banat, Basarabia), cât și de pe cuprinsul Peninsulei Balcanice unde trăiesc colectivități insulare de aromâni, meglenoromâni, istroromâni (*Erori istorice și filologice*, „Timpul”, 11 aug.1882; *Macedoromânii*, „Timpul”, 27 aug. 1882), a căror limbă este „numai un dialect al limbii dacoromâne”. Publicistica sa constituie în ansamblu, din acest punct de vedere, un document inegalabil, o sursă unică de informare amplă, exactă, asupra situației acestora în epocă, criticând lipsa de interes a statului român față de soarta lor („noi nu mișcăm nici degetul mic în favorul lor, ci ne frământăm în tulburări interne, amețiți de orgia palavrelor byzantine”). „Nu există un stat în Europa orientală, nu există o țară de la Adriatica până la Marea Neagră care să nu cuprindă bucăți din naționalitatea noastră. Incepând de la ciobanii din Istria, de la morlacii din Bosnia şi Erțegovina, găsim pas cu pas fragmentele acestei mari unități etnice în munții Albaniei, în Macedonia şi Tesalia, în Pind ca în Balcani, în Serbia, în Bulgaria, în Grecia până dincolo de Nistru, până aproape de Odesa si Kiev”[50] („Timpul”, 26 sept.1878), nota el, uimit şi mândru de întinderea în istorie a neamului românesc.

Nimeni nu a consemnat documentat, temeinic, cu atâta însuflețire, temeritate şi intransigență faptele grave care se petreceau în acele vremi: apropierea de Imperiul Austro-Ungar subordonând astfel interesele României şi sacrificând românii aflați sub stăpânire austro-ungară[51].

Nimeni dintre jurnaliştii vremii nu a militat deschis, cu aplomb, ca Eminescu, pentru unirea Transilvaniei cu România şi împotriva alianței cu Viena: „Câtă vreme guvernele de la Budapesta îi oprimă pe români, îngrădind accesul la şcoală şi Biserică, blocând cultivarea limbii materne – apropierea de Imperiu nu este posibilă şi nici recomandabilă”, avertiza el.

Nimeni dintre aceştia nu a purtat cu atâta înflăcărare şi devoțiune adevărate campanii de presă împotriva ocupanților ruși, apărând interesele românilor aflați sub această cruntă asuprire. Deschisă de editorialul *În sfârşit vedem limpede* (publicat în „Timpul”, 25 ianuarie 1878), această campanie privind problema Basarabiei va ocupa un loc central în publicistica sa („… Rusia nu se mulțumeşte de a fi luat o parte mare şi frumoasă din vatra Moldovei, nu se mulțumeşte de a fi călcat peste granița firească a pământului românesc, ci voieşte să-şi ia şi sufletele ce se află pe acest pământ şi să mistuiască o parte din poporul roman, „Timpul”, 1878; „măsurile silnice pentru stârpirea românismului se iau fără de curmare. Administrația, biserica şi şcoala sunt cu desăvârşire ruseşti, încât este oprit a cânta în ziua de Paşti «Hristos a înviat» în româneşte, „Timpul”, iunie 1878; „Cu sabia n-a fost luată însă nici Bucovina de austriaci, nici Basarabia de ruşi, ci prin fraudă”, „Timpul”, 1 martie 1878).

Studiul *Basarabia,* memoriul politic alcatuit de el pentru a fi prezentat la Congresul de la Berlin (1878) de delegația română (care, cum se știe, nu a fost primită), abordează problema dureroasă a retrocedării județelor din sudul Basarabiei, argumentând „cu documentele pe masă", științific și polemic, unitatea statală a Moldovei înainte de 1812, situația celor trei județe anexate samovolnic, românitatea întregului teritoriu dintre Prut și Nistru[52] („Timpul", 1 mart. 1878). Polemica din acest studiu continuă cu editorialul *Argumentul de căpetenie* („Timpul", 1 martie 1878) în care aduce noi argumente în favoarea apartenenței acestui spațiu („Basarabia nu însemnează, scria Eminescu, decât ţara Basarabilor, precum Rusia însemna ţara ruşilor, România ţara românilor"). El face din această chestiune o problemă internațională, încercând să capteze atenția asupra acestei situații nedrepte („Am răsfoit cărţi, ne-am folosit de munca altora, am adunat dovezi şi am arătat că poporul român nu a renunţat la drepturile sale asupra Basarabiei şi că prin urmare nici astăzi nu are dreptul de a renunţa", „Timpul", 30 aprilie 1878).

Nimeni dintre ziariștii contemporani lui nu a luat apărarea Bucovinei[53] cu atâta ardoare, bravură, dublate de o solidă argumentație, cum o face el în articolul *Răpirea Bucovinei*, apărut în „Curierul de Iași" la 30 septembrie 1877 („La anul 1774 au intrat oștirile austriecești, cu disprețul oricărui drept al ginților ‹…›, în partea cea mai veche și mai frumoasă a țării noastre";„fără inimă pune astăzi mâna pe un pământ sfânt, a căruia apărare ne-a costat pe noi râuri de sânge, veacuri de muncă, toată inteligența noastră trecută, toate mişcările cele mai sfinte ale inimei noastre"). Nu i-a închinat acestui mirific ținut un superb poem de dragoste, scris în adolescență, precum *La Bucovina* („N-oi uita vreodată, dulce Bucovină,/ Geniu-ți romantic, munții în lumină,/ Văile în flori,/ Râuri resăltânde printre stânce nante,/ Apele lucinde-n dalbe diamante/ Peste câmpii-n zori").

Nimeni dintre ziariştii vremii nu a argumentat cu atâta tărie şi convingere unitatea poporului român din cele trei mari provincii istorice care-l îndreptățește să aspire la unitatea politică („Există indicii, atât în numirile localităților şi râurilor precum şi în alte împrejurări, care denotă o unitate a neamului românesc preexistentă formațiunii statelor noastre "[54], „Timpul" 1 aprilie 1881)**.**

Făuritor al limbii române literare moderne, el a subliniat că darul cel mai de preț moștenit de la înaintași este *limba națională,* în care românii își exprimă identitatea şi comunică între generații, fiind factor legitim pentru unitatea politică („Dacă mai ținem seamă de unitatea aproape absolută a limbei vorbite de români precum și de unitatea datinelor, amândouă preexistente formațiunii statelor române chiar, am arătat aproape în totalitate cauzele ce se opun în mod constant deznaționalizării românilor", „Timpul", 2 septembrie 1881), condamnând politica de deznaționalizare dusă în provinciile ocupate, realizând, spre argumentație, un amplu tablou al maghiarizării numelor românești în Ardeal („Timpul", iunie 1883).

Puțini din vremea sa i-au adus poporului român un asemenea emoționant omagiu („De când este suflet de român pe fața pământului, românul a fost mândru de a fi român, şi chiar atunci, când lumea îl privea cu dispreţ, el își cânta doina, şi privea mândru împrejurul său", „Timpul", 16 aprilie 1881), subliniind ideea că determinantă pentru conștiința națională este „mărimea morală și sufletească a unui popor". Pentru că a fost sincer preocupat de soarta României, a criticat fără menajamente neregulile din guvernările vremii, dar privind cu încredere spre statul român („Statul român de astăzi a trecut însă prin mai multe zguduiri şi rămâne statornic, fiindcă are două temelii:

conştiinţa românilor şi încrederea marilor naţiuni europene"), fiind un vizionar al naţiunii, ca orice mare scriitor din literatura europeană.

Nimeni dintre scriitorii vremii nu şi-a manifestat ca el respectul şi speranţa în Biserică căreia-i recunoaşte contribuţia fundamentală în dezvoltarea culturii şi limbii române, la păstrarea identităţii şi unităţii poporului român („Biserica lui Matei Basarab şi a lui Varlaam, maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbei şi unitatea etnică a poporului, ea care domneşte puternic dincolo de graniţele noastre şi e azilul de mântuire naţională în ţări unde românul nu are stat", „păstrătoarea elementului latin ‹…› care a stabilit şi a unificat limba noastră într-un mod atât de admirabil, încât suntem singurul popor fără dialecte propriu-zise…", *Liber-cugetător, liberă - cugetare*, „Timpul", 2 februarie 1879)[55]. Poeziile-rugăciuni *Înviere, Rugăciune*[56]*, Răsai asupra mea…* sunt sublime imnuri, vibrând de sacralitate şi tulburătoare, lăcrimândă pioşenie în faţa Divinităţii, a Fecioarei Maria, speranţa şi ocrotitoarea românilor năpăstuiţi („Crăiasă alegându-te,/ Îngenunchem rugându-te/ Înalţă-ne, ne mântuie/ Din valul ce ne bântuie./ Fii scut de întărire/ Şi zid de mântuire./ Privirea-ţi adorată/ Asupră-ne coboară,/ O, Maică Preacurată/ Şi pururea fecioară,/ Marie!")[57] ce şi-au păstrat miraculos unitatea prin limbă şi credinţă.

Visul de adolescent de 17 ani privind unirea tuturor provinciilor româneşti şi refacerea Daciei Mari, eliberarea Transilvaniei, Banatului şi Bucovinei de sub stăpânirea austro-ungară, a Basarabiei, nu l-a părăsit niciodată pe marele creator şi vizionar. Din acest considerent se află, alături de Ioan Slavici, Miron Pompiliu şi alte personalităţi, între fondatorii Societăţii secrete „Carpaţi", care ia fiinţă, în mod simbolic, la 24 ianuarie 1882, la Bucureşti, având ca scop aparent sprijinirea transilvănenilor sosiţi în capitală, în realitate având misia coagulării florii intelectualităţii româneşti naţionaliste, unioniste, militând pentru reîntregire (sens în care desfăşoară o intensă activitate agitatorică: manifeste, etc). Acest proiect al Daciei Mari a iritat puterile austriece care l-au considerat pe Eminescu periculos.

Convingerile jurnalistului şi gânditorului profund, viziunea sa patriotică le întâlnim într-o parte din lirica sa inegalabilă, care, între marile teme pe care le cultivă (Timpul, Cosmicitatea, Istoria, Natura, Iubirea), cuprinde şi poeme dedicate patriei, recitate de generaţii şi generaţii de mari actori, elevi, public obişnuit. Este vorba însă despre o lirică patriotică a simbolurilor istorice (*Scrisoarea III*, *Mureşanu, Muşatin şi codrul, Dragoş vodă cel Bătrân, Umbra lui Istrate Dabija-voievod*), a imaginii marilor domnitori făuritori de istorie (Mircea, Ştefan, Dragoş vodă, Muşatin) suprapuse peste cea a neamului românesc, dar şi despre o lirică patriotică în care la viziunea imnică se adaugă tonalitatea elegiacă ori satirică, meditaţia filozofică, marile idei vizând mitologia dacică şi etnogeneza, societatea şi condiţia geniului, frumuseţile dumnezeeşti ale patriei (*Sara pe deal*), ce conferă unicitatea şi nemurirea acestora.

Poezia care aureolează, ca forţă a mesajului de unitate naţională, această latură a creaţiei sale lirice este celebra *Doina*[60], un inegalabil cântec „de durere şi speranţă" confiscat zeci de ani postbelici, dar care are azi aceeaşi magică putere de pătrundere la sensibilitatea şi conştiinţa românească, un strigăt, „fundamentalul strigăt existenţial al lui Eminescu, identificat în cel mai înalt grad cu cel colectiv - al neamului" (acad. Mihai Cimpoi): „De la Nistru pân la Tisa/ Tot românu plânsu-mi-s-a /Că nu mai poate străbate/ De-atâta străinătate"; o expresie strălucită a idealului poetic de conservare a spiritualităţii româneşti a identităţii neamului, a iubirii profunde faţă de ţara văzută rotundă. Izvorâtă din sentimentele sincere subscrise genialităţii poetice şi uimitoarei

capacități vizionare, această poezie, de un dramatism zguduitor, schițează ideatic Harta lirică a României întregite, anunțată astfel cu 35 de ani înainte, în versuri cu sunet de dangăt de clopot, având un mesaj clar și pătrunzător de unitate națională. „Lirismul ei ardent și sarcastic" (acad. Eugen Simion) a cucerit inimile tuturor românilor, mai puțin pe cele ale căror inimi nu bat la unison cu țara. Publicată pentru prima oară la 1 iulie 1883 în „Convorbiri literare", apărută în anul următor în volumul *Poesii*, ediția *Princeps* alcătuită și prefațată de Titu Maiorescu, ea a fost scrisă pentru a fi citită la festivitatea dezvelirii Monumentului ecvestru al lui Ștefan cel Mare în fața Palatului Domnesc (Palatul Culturii) din Iași, în data de 5 iunie 1883[61], unde Eminescu participa ca observator al ziarului național „Timpul".

„La 5 iunie 1883, se facu în Iași cu mare pompă inaugurarea statuei lui Ștefan cel Mare", nota Negruzzi în *Amintirile* sale. „Suveranul, toate autoritățile statului, corpurile legiuitoare și un public foarte numeros se adunară în Iași din toate părțile țării și chiar din provinciile române ale imperiilor învecinate". Festivitatea a fost marcată de poezia *Odă la statuia lui Ștefan cel Mare* compusă special pentru acest eveniment de Vasile Alecsandri, de discursurile rostite de Bogdan Petriceicu Hasdeu, Nicolae Gane, Petre Grădișteanu[62]. A. D. Xenopol[63], care-și manifestase rezerva față de acele discursuri, opunea lor imaginea discretă a lui Eminescu: „Afară de marele poet Eminescu, cunoscător desăvârșit al poporului, al trecutului, minte adâncă și bogată, inimă cuprinzătoare, de la care pornise și gândul serbării din 1871".

Cert este că Eminescu nu a mai citit *Doina* acolo, ci seara, într-o adunare ad-hoc a Junimii, stârnind ropote de aplauze și un entuziasm general, Vasile Pogor adresându-i celebrele cuvinte: „...Eminescule! Ajunge că ai scris o poezie care va dura cât Moldova...". Momentul este imortalizat de același Negruzzi[64]: „Profitând de imprejurare că un mare număr de membri vechi ai societății literare printre care și Eminescu, se găseau cu acea ocaziune în Iași, Junimea ținu o mare întrunire. În acea seară Eminescu ne ceti cunoscuta sa *Doina populară* scrisă cu ocaziunea serbării și care începe cu cuvintele: „De la Nistru pân la Tisa/ Tot Românul plânsu-mi-s-a/ Că nu mai poate străbate / De-atâta singurătate". Efectul acestor versuri pesimiste care contrastau așa de mult cu celelalte ode ce se compusese cu ocasiunea acelei strălucite serbări, fu adânc indiscriptibil. În contra obiceiului Junimii căreia nu-i plăcea să-si manifeste entusiasmul pentru întâia dată de două zeci de ani de când exista societatea un tunet de aplausuri isbucni la sfârșitul cetirii și mai mulți dintre numeroșii membri presenți îmbrățișară pe poet".

În centrul acestei poezii-emblemă a sufletului românesc stă figura măreață, plină de forță și trăinicie, simbolică, unificatoare, a marelui voievod ce a avut viziunea unității românilor: „Ștefane, Măria Ta,/ Tu la Putna nu mai sta,/ Las-Arhimandritului/ Toată grija schitului,/ Lasă grija sfinţilor/ În seama părinţilor,/ Clopotele să le tragă/ Ziua-ntreagă, noaptea-ntreagă,/ Doar s-a-ndura Dumnezeu,/ Ca să-ţi mântui neamul tău!/ Tu te-nalţă din mormânt,/ Să te-aud din corn sunând/ Şi Moldova adunând".

Acest cântec de dragoste, durere, fulminant și dătător de speranță, strigăt de unire a tuturor românilor, trasează harta lirică a spațiului de românitate: „De la Nistru pân la Tisa.."; „Din Hotin și pân la Mare"; „De la Mare la Hotin"; „Din Boian la Vatra-Dornii"; „Din Sătmar pân-în Săcele"; „Dela Turnu-n Dorohoi"; „Din Boian la Cornu Luncii"; „Din Braşov pân-la Arad" (într-o variantă). O proiectare a viitorului care se va înfăptui odată cu realizarea Unirii – Dacia străveche visată de poet: „Doar s-a-ndura Dumnezău/ Ca să-ți mântui neamul tău!". Un manifest, un testament lăsat

urmaşilor, poetul presimţind parcă că aceasta avea să fie ultima sa „cetire” la Junimea.

Întors la Bucureşti, Eminescu publică în „Timpul” o serie de şapte (cinci) articole despre această festivitate din care reiese nemulţumirea faţă de confiscarea evenimentului de către puternicii zilei: „...s-ar fi cuvenit zicem ca acest mare geniu român, revenit între noi în imagine plastică, în carne şi oase de bronz, să treacă la nemurire în ochii celor vii fără a fi exploatat în trecerea sa”[65].

Gravată la Putna, pe cartea deschisa la baza bustului lui Eminescu, ea stă mărturie şi astăzi că idealul pentru care Geniul nostru creator şi-a consumat toată energia şi şi-a ruinat sănătatea a rămas neîmplinit până la capăt.

La scurt timp, la 28 iunie 1883[66], după ce publicase în „Timpul” articolul *Pentru libertatea presei şi a jurnalistului*[67] şi *Austria şi guvernul nostru* („Timpul”, 26 iunie 1883), marele poet şi creator de geniu este împins pe tragicul drum al golgotei, al martirajului, al cărui semnal îl dăduse P. P. Carp[68] cu formula imperativă adresată lui Maiorecu „Mai potoliţi-l pe Eminescu!”[69], ce care se va încheia prin crucificarea sa. „Mai încălzeşte-ne mintea cu o rază din geniul D-tale poetic, care este şi va rămâne cea mai înaltă încorporare a inteligenţei române”, îi scria Maiorescu în 1884[70], anunţându-l de apariţia primului său volum de versuri, *Poesii,* care l-a făcut „cel mai popular scriitor al României”. Nu boala, ci „lupta pentru neam, lege şi ţara” i-a cauzat acest sfârşit tragic. „Glasul său, unic în concertul politicianismului vremii, trebuia să fie stins. Supăra mult adevărul său, al căutătorului de Absolut! Căci pentru el, nu exista adevărul de conjunctură al partidelor, ci doar adevărul naţiei româneşti pentru care a trăit şi pentru care a fost sacrificat, cu tăcuta complicitate a unor personaje malefice”, conchide dramatic strălucitul eminescolog, acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga[71].

A creat o operă de o valoare inestimabilă, a ars ca o torţă, înscriindu-se în acel „şir neîntrerupt de martiri”[72] ai poporului român, despre care îi scria lui G.Panu, a ridicat neamul său prin exemplul personal dus până la sacrificiu, căruia i-a lăsat în grijă testamentul său de unitate şi iubire sinceră de ţară, de reprezentare în lume prin cultură, prin valori nu mediocrităţi, prin magistrala sa Operă, de aceea este perceput de români ca poet naţional, far nestins al culturii naţionale şi are un loc special, de nezdruncinat, în inimile lor. „A apărut în lumea noastră un om care-a înţeles să fie om deplin”, sublinia eminescologul acad. Constantin Noica acest miracol al ivirii Poetului de geniu pe pământ românesc[73], supranumit Luceafărul[74] poeziei româneşti.

Nu vrem să amintim de acei autointitulaţi „progresişti” care nu-l lasă în pace nici acum (în perioada comunistă a fost interzis până târziu accesul la publicistica sa integrală, la poemul *Doina* ş.a.), urmărind schimbarea modului de receptare a lui, căci nu merită. Înserăm, în replică, câteva gânduri spicuite de pe internet, vocea poporului, cu valoare de fină, sinceră şi reală apreciere a marelui poet, jurnalist şi patriot („Eminescu din cauza dragostei pentru ţară a murit nu de boală”; „Prin adânca lui simţire a fost, este şi fi-va pururea chiar însăşi fiinţa românească”; „Eminescu e însăşi esenţa cuvântului român”; „Eminescu a lăsat o imensă operă în limba română, nu prin mărimea ei ci prin genialitate ”; „Eminescu, inegalabil!!!”; „Lumina neamului nostrum”; *Doina* – „Manifestul unui popor şi al unei ţări pe care vecinii hrăpăreţi au dorit să-i îngenucheze şi să-i prăduiască”; „Acest mainifest al poporului român (DAC) exprimă strigătul de unire a tuturor românilor ori unde se vor afla, precum şi lupta contra duşmanilor neamului românesc şi trădătorii de neam şi ţară şi de subminarea economiei naţionale”; „Numai Eminescu a putut face în trecut şi să fie nemuritor, chiar mai actual”; *Luceafărul* – „Este o capodoperă!”; „nemuritoare poezie”;

„Cea mai frumoasă poezie care s-a creat vreodată!”; *Sara pe deal* – Doamne, câtă frumusețe!; *Mai am un singur dor* – „Expresia genialității liricului poetului național”; „Muzicalitatea versului e genială”; „Toata jalea românilor este în această romanță!!!”; *Odă (în metru antic)* – „geniul Eminescu! Primul vers este intraductibil”; „Versurile lui Eminescu, unice și nemuritoare!”; „Cel mai frumos poet și cel mai mare, nu știu dacă se va mai naste vreounul ca el. Eminescu este România! Eminescu ...Unic!”; „Dragii mei, citiți Eminescu! Mihai Eminescu nu este numai un poet... Este liniștea pe care noi întotdeauna o descoperim în poeziile sale. Indiscutabil, Mihai Eminescu a înscris, prin viața și opera sa, secvența de aur a culturii naţiunii române”.

NOTE

1 Sintagma de poet național este utilizată prima oară de Negruzzi în cererea adresată în 1888 Camerei Deputaților privind o pensie viageră pentru Mihai Eminescu; așa l-a definit Călinescu în a sa *Istorie..,* capitolul „Eminescu, poet național”; așa l-au apreciat marii poeți ai secolului trecut: Arghezi, Blaga, Bacovia, Ion Barbu, Nichita Stănescu.
2 *Lepturariul lui Aron Pumnul*, tipărit la Viena, 1862-1863.
3 „Te salut din inimă, Romă mică, îți mulţumesc, Dumnezeule, că m-ai ajutat s-o pot vedea!”, a afirmat poetul de pe dealul Hula, în 1866.
4 Ţara Românească (Oltenia, Muntenia/ Valahia), Principatul Moldovei (teritoriul ciuntit dintre Carpaţi şi Prut) – sub dependența Imperiului Otoman; Moldova de Est (dintre Prut şi Nistru) – din 1812, la ruși ; Ţara de Sus, Bucovina – din 1775, sub austrieci; Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul – din 1688, sub Habsburgi; Dobrogea – sub ocupaţie turcească.
5 Constituţia adoptată în 1866, odată cu instalarea regalității, numea noul stat România.
6 „Familia”, cu sediul în Pesta (1865 – 1880), Oradea (1880 – 1906), condusă de Iosif Vulcan (1841 – 1906), redactor, editor şi proprietar, cel care, așa cum se știe, i-a românizat numele din Eminovici în Eminescu. Începând cu această dată, va semna M.Eminescu. G.Călinescu va impune varianta Mihai (Mihai Eminescu).
7 „Familia”, 2/14 apr.1867.
8 Semnată *Eminescu, privatist*, publicată în broșura „Lăcrămioarele învățăceilor gimnazişti” în ian.1866.
9 14/26 aug. 1866
10 11/23 sept.1866.
11 „O traducere din Shakespeare, din Molière sau din Goethe e un merit,...”
12 Ioan Slavici l-a întâlnit pe Eminescu în iarna anului 1869 la Viena, unde amândoi urmau cursurile universitare, devenindu-i un bun și loial prieten și admirator.
13 Cf. celor descrise de bunul său prieten cernăuțean Theodor Ștefanelli.
14 Unii cercetători susţin că Eminescu a fost la Blaj în 1863; Dimitrie Vatamaniuc afirmă că Eminescu era la Târgu-Mureş în mai 1866, iar în iunie aceluiași an se afla la Blaj.
15 Studentul Densușeanu l-a ajutat, prin preotul Bratu – bunicul poetului Octavian Goga, să treacă granița în România, pe potecile răşinarilor, întrucât nu avea paşaport pentru Transilvania.
16 Cf. unui înscris în care se arată că în 1864 şi-a luat aici clasa a treia de gimnaziu, cu predare în limba germană, înscris contestat de unii cercetători.
17 Prin Sibiu, Braşov, Alba Iulia, Avrig, Beiuş ș.a. În *Eminescu, expresie integrală a sufletului românesc* din „Istoria literaturii româneşti” (1929), Nicolae Iorga consemnează rolul Transilvaniei în viaţa şi opera lui Eminescu; Vezi și: Dimitrie

Vatamaniuc, *Eminescu şi Transilvania*; Graţian Jucan, *Eminescu şi Ardealul*.

18 Drum construit de austrieci, el venind pe traseul Vatra Dornei, Bistriţa, Reghin, Târgu-Mureş, Târnăveni, Mediaş, Blaj, fără a mai merge la Ipoteşti unde era epidemie de holeră.

19 Ion Druță, *Eminescu poet național*.

20 Urmând Facultatea de Filozofie şi Drept ca „auditor extraordinar".

21 „Limba pe care o vorbea Slavici şi simpatia lui pentru Austria produceau iritaţie şi dispreţ în Eminescu", menționa George Călinescu.

22 „Federaţiunea" (gazetă politică şi literară, apărută la 2 mai 1868, proprietar, director şi editor: Alesandru Roman, profesor de limba şi literatura română la Universitatea din Pesta, deputat de Bihor în Parlamentul de la Pesta, închis la Vacs, pentru politica ziarului care milita pentru egalitatea în drepturi a românilor cu celelalte naţionalităţi din Ungaria, recăpătarea autonomiei Transilvaniei în baza existenţei populaţiei majoritar româneşti; conducerea ziarului a preluat-o Ion Poruţiu, redactor responsabil.)

23 „Federaţiunea", Pesta, nr. 33-365, din 5/17 aprilie 1870.

24 „Federaţiunea", Pesta, nr. 34-366, din 10/22 apr. 1870.

25 „Federaţiunea", Pesta, nr.38-370 din 22 apr./4 mai 1970: nr.39-371 din 29 apr./11 mai 1871.

26 Cunoştea patru limbi: germana, franceza, greaca veche, sanscrita.

27 „Slavici lucrează mereu la studiul asupra Ungariei", îi scria Eminescu lui Iacob Negruzzi în 11 februarie 1871 de la Viena.

28 „Cu scandaloasele lor stări escepţionale, cu torturele lor ca în evul-mediu, cu jurămintele sacrilege, oameni ce mistifică unde nu pot contesta şi mint unde nu pot combate".

29 În art. 33 din Legea presei XVII din 1848 din Ungaria.

30 Invitaţia fiind reprodusă în nr. 105- 457 din 26/14 octombrie 1870 din „Federaţiunea"

31 Joc al destinului, acesta va fi și locul tratamentelor sale din toamna anului 1883.

32 Vezi: Vasile Gherasim în „Adevărului literar", 15 aprilie 1923

33 Ioan Slavici, *Opere*, vol.10, Editura Minerva, 1981.

34 Titu Maiorescu fusese înștiințat de Eminescu aflat la Ipoteşti, în 6 august același an, de istoricul eveniment.

35 Alecsandri nu a mai ajuns rămânând într-un sat din Bucovina.

36 „Etern, atotputernic, o creator sublime,/ Tu dai lumii viaţă şi omului cuvânt, / În tine crede, speră întreaga Românime, / Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!"

37 Realizată din timp, sub îndrumarea lui Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi şi Vasile Pogor.

38 Poezia *La mormântul lui Ştefan cel Mare* a fost atribuită lui Eminescu cf. T.V.Ştefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, p. 111-112, unde e publicată fără să indice autorul, Perpessicius rectifică eroarea în *Alte menţiuni de istorie literară şi folclor*.

39 Vezi: Mihai Eminescu, reportajul *Serbarea de la Putna întru memoria lui Ştefan cel Mare,* apărut în „Curierul de Iaşi", anul IV, nr. 92, 93 din 25 şi 26 august 1871.

40 Membrii Cercului studențesc „Arboroasa", înființat în anul 1875 la Cernăuți de Theodor Stefanelli, au așezat lângă biserică, în anul 1926, Bustul lui Mihai Eminescu realizat de Oscar Han, pe piatra căruia figurează versurile *„Ce-ți doresc eu ție, dulce România.../ La trecutu-ți mare, mare viitor!"*

41 Turnul care va fi denumit în secolul XX – „Turnul Eminescu".

42 Slavici Ioan, *„Amintiri – Eminescu, Creangă*, Bucureşti, 1924, p. 16-19.

43 *Amintiri despre Eminescu*, 1914.
44 Constantin Noica, *Eminescu* sau gânduri despre omul deplin al culturii românesti,1975.
45 Cuprinsă şi publicată în patru volume din *Opere*: X, noiembrie 1877 - februarie 1880 (1980); XI, februarie 1880 - decembrie 1880 (1989); XII, ianuarie 1881 - decembrie 1881 şi XIII, ianuarie 1882 - iunie 1883.
46 Cotidian bucureştean întemeiat în 1876.
47 Slavici, care l-a chemat pe Eminescu de la Iaşi, fixează data venirii lui Eminescu în Bucureşti ca fiind de Sf. Dumitru, în orice caz nu mai devreme de 25-27 octombrie 1877.
48 Este presărată cu dictoane şi expresii latine, expresii în limba franceză, însemnări în limba germană.
49 „Curierul de Iaşi", 17, 19, 21, 26, 28, noiembrie 1876, în *Opere*, vol.IX.
50 Se apreciază că ar exista aproximativ 2000 de articole; acad D. Vatamaniuc se opreşte la 1200 de articole certe şi vreo 70 de articole incerte.
51 A mai publicat la „România liberă"(1888), „Fântâna Blanduziei"(1888-1889).
52 *Românii din afara graniţelor Ţării şi unitatea spirituală naţională*, Editura Saeculum LO, Bucuresti, 2000.
53 Tratatul secret de alianţă dintre Romania şi Tripla Alianţă, formata din Austro-Ungaria, Germania şi Italia, care prevedea că România să se alieze cu Austro-Ungaria, interzicând protestele pentru eliberarea Ardealului, condiţia pusă fiind anihilarea revendicării Ardealului, tratat care va fi semnat în 1883, toamna, după internarea samovolnică a poetului jurnalist de marcă la ospiciu.
54 Vezi: Vezi: *Basarabia – pământ românesc, samovolnic răpit*, Saeculum, 2013, ediţie îngrijită de D.Vatamaniuc.
55 Vezi: *Răpirea Bucovinei*, Saeculum, 1996.
56 *Opere* , vol. XII p. 122.
57 *Opere*, vol. X, 1989, p.187.
58 Recitată în limba română de către Papa Ioan Paul aI II-lea în Piaţa Sfântul Petru de la Vatican, înainte de vizita efectuată în România, în anul 1999.
59 De o frumuseţe şi sensibilitate unice, ele au fost lumina deţinuţilor politici din perioada bolşevică.
60 Are 10 variante după unii cercetători, 8 după Perpessicius, una singură articulată. Vezi şi: Mihai Eminescu. *Poezii tipărite în timpul vieţii*, vol. III, note şi variante, ediţie critică îngrijită de Perpessicius cu reproduceri după manuscrise, Editura Fundaţiei Regale, Bucureşti, 1944.
61 Actul de inaugurare a statuii lui Ştefan cel Mare. Provine din Arhivele regale de la Sinaia. La data edictului, „5/17 Iuniu, 1883, la Iaşi".
62 Preşedinte al Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor, discursul său, în care vorbea despre „provinciile surori Bucovina, Banatul şi Transilvania, cari ar fi lipsind încă, din nefericire, Coroanei României, dar cari poate nu-i vor lipsi totdeauna", deranjat Austria.
63 Care avea să prefaţeze volumul *M.Eminescu*. *Poesii alese*, Iaşi, 1893, ediţia Şaraga.
64 „Convorbiri literare" din iulie 1889.
65 „Timpul", 11 iunie 1883.
66 Coincidenţă sau nu, în aceeaşi zi Austro-Ungaria rupe relaţiile cu România pentru 48 de ore, la Bucureşti urmând percheziţii la sediul Societăţii „Carpaţii"; Tratatul cu Tripla Alianţă împotriva căruia s-a pronunţat Eminescu se va încheia pe 18/30

octombrie 1883, dată după care Slavici este nevoit să plece din Bucureşti, în anul următor înființând, la Sibiu, ziarul ,,Tribuna".

67 În care se pronunța împotriva închiderii ziarul ,,L'Independance Roumaine" şi expulzării directorului acestuia, Emil Galli.

68 Trimisul ţării la Viena, unde se hotărau termenii Tratului secret dintre România şi Austro-Ungaria.

69 „Ia mai opriți-l pe Eminescu ăsta!"

70 ,,Scrisoarea lui Maiorescu către Eminescu", februarie 1884.

71 Autor al unor cărți fundamentale dedicate Poetului: *Eminescu*, 1963; *Eminescu – cultură şi creație,* 1976; *Eminescu şi romantismul german*, 1986; *Eminescu. Viață-Creație-Cultură*, 1989 (retrasă în 1989 la Mănăstirea Văratec, călugărită sub numele de Maica Benedicta, înmormântată la Putna, mai 2006)

72 Gheorghe Panu, *Amintiri de la Junimea din Iaşi*, 1908.

73 El însuși mărturisește: ,,Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor, cum soarele soarbe un nour de aur din marea de amar".

74 Așa l-a numit Miron Cristea, viitorul patriarh al României, în prima lucrare de doctorat dedicată Poetului *Mihai Eminescu: viaţa şi opera – studiu asupra unor creaţii mai noi din literatura română*" , susținută la Universitatea din Budapesta, în limba maghiară, 1895.

SUMMARY

Mihai Eminescu was the first well-known journalist of the country's history, whose scale and depth of thought had surpassed the boundaries of his nation in the second half of the XIXth century. The publicity of this period, in which he had directly instigated against the oppressive regime, especially the one taking place later, drew suspicions, marking the following Austro-Hungarian spying on himself. Becoming a journalist through a game of destiny, he had fairly served this profession, which matched his combative nature quite well.

No one, before or after him, had ever managed to approach the problem of all Romanians, from the Kingdom, from the two empires which were embedded by force (out of Bukovina, Transilvania, Maramureş, Crişana, Banat, Bessarabia), as well as the Balcan Peninsula. No one had ever noted, neither through documenting nor classifying, with so much passion, the serious events which took place at that time: the annexation to the Austro-Hungarian Empire, by subordination of the Romanian interests and sacrifice of the Romanians under the Austro-Hungarian administration.

No journalist of that time, like Eminescu had militated openly, with so much aplomb, for the union of Transilvania with Romania and against the alliance with Vienna, …,,as long as the governments from Budapest oppress the Romanians, blocking the access to education and Church, interfering with the native language cultivation – getting closer to the Empire is not an option or a possibility", he had been warning. No one had carried out the real press campaigns against the Russian occupants, with so much ardency and devotion, as he had, truly defending the interests of the Romanians under this cruel oppression.

POVESTEA BUCOVINEI

(Manuscris dactilografiat)*

Vol. III
de Filip Țopa

FAMILIA HURMUZACHI

A scrie despre viața și activitatea iluștrilor bărbați din legendara familie bucovineană Hurmuzachi înseamnă a vorbi despre un capitol din istoria politică și culturală, nu numai a Bucovinei, ci și a României moderne.

În casa acestei familii, pribegii moldoveni și ardeleni, refugiați de pe meleagurile lor după 1848, găsesc cea mai largă ospitalitate.

Totodată, toate evenimentele politice și culturale de la 1848-1880 stau în strânsă legătură cu numele familiei Hurmuzachi.

Familia Hurmuzachi este foarte veche și are rădăcini adânci în pământul Moldovei. Din timpuri depărtate, coborâtorii din această familie au ocupat ranguri înalte în ierarhia Moldovei și au fost promovați până în divanul domnesc. Nici deprinderea cărturărească n-a lipsit în această familie, când știm că la 1760 un membru al ei, vornicul Alexandru Hurmuzachi, ne-a dat o culegere de documente istorice.

Membrii familiei aveau moșii întinse în Moldova și în partea ei, devenită mai târziu Bucovina. La răpirea Bucovinei, moșiile situate în această parte au fost, pentru moment, abandonate.

Unul din descendenții familiei, și anume Doxachi Hurmuzachi, vine în Bucovina la 1804, în vârstă de 22 ani și se stabilește la Cernauca, lângă Cernăuți, moșie ce face parte din domeniul părintesc încă din anii 1680-1690.

Doxachi Hurmuzachi (1782–1857) ridică la Cernauca o curte boierească și o capelă pe care le împrejmuiește cu un parc feeric. Doxachi rămâne în continuare în strânse legături cu Moldova, devenind la 1819, căminar, la 1827 – vel agă și la 1856 – mare vornic. Acest boier moldovean era înzestrat cu o cultură respectabilă pentru acele vremuri și cunoștea și limba greacă.

În Bucovina austriacă, în lumea aceasta nouă, Doxachi Hurmuzachi, a rămas și mai departe patriarhalul boier moldovean în port, în obiceiuri și în limbă. „Îmbrăcat cu antereu de arsenic de mătase, încins cu șal scump de Bagdad, care ajunge până sus pe piept, cațaveică cu blană de jder, deasupra cu giubea de cel mai fin postav, în cap cu fes roșu, de sub care se vedea retezat părul alb ca laptele, iar peste fes – pălăriuță sură, în mână cu o vărguță de gutapercă cu bold de aur la mănunchi”.

În această casă de la Cernauca în acel mediu, patriarhal și cucernic, Doxachi asista în fiecare dimineață și seară la rugăciunile din capela familiară.

* Continuare. Începutul vezi „Glasul Bucovinei”, An. XIX, nr. 2 (74), 2012; An. XIX, nr. 3-4 (75-76), 2012; An. XX, nr. 1-4 (77-80), 2013; An. XXI, nr. 1-2 (81-82), 2014; An. XXI, nr. 3-4 (83-84), 2014; An. XXII, nr. 1 (85), 2015; An. XXII, nr. 2 (86), 2015; An. XXII, nr. 3 (87), 2015; An. XXII, nr. 4 (88), 2015; An. XXIII, nr. 1 (89), 2016; An. XXIII, nr. 2-3 (90-91), 2016; An. XXIII, nr. 4 (92), 2016; An. XXIV, nr. 1 (93), 2017; An. XXIV, nr. 2-3 (94-95), 2017, An. XXIV, nr. 4 (96), 2017.

Aici s-au născut și și-au luat zborul în lume cei cinci fii și cele două fiice. Aceștia au avut parte în casa părintească de o creștere îngrijită, îndrumată de preotul Porfiriu Dimitrovici, iar tovarășa de viață și de năzuință a lui Doxachi, soția sa, Elena, și ea descendentă din neamul mare al Movileștilor, spunea adeseori către bărbatul său: „Să grijim, iubite soțule, ca în acest amestec de limbi, copiii noștri să rămână aceea ce sânt".

Pe patul de moarte, Doxachi Hurmuzachi lasă fruntașilor români faimosul său testament, reprodus în întregime mai jos, din care se vede ce fel de sentimente a stăpânit acest mare român.

Testamentul lui Doxachi Hurmuzachi

„Prieteni și scumpi compatrioți, vă mulțumesc de cercetare. Eu poate nu voi mai trăi mult, Domniile voastre însă veți trăi și trebuie să trăiți, dară să nu uitați că aveți de îndeplinit trei datorii mari și sfinte, pentru care aveți a răspunde în fața lui Dumnezeu, înaintea oamenilor și a urmașilor voștri.

Aceste trei datorii sunt: patria, limba și biserica. Românească este țara aceasta în care trăim, câștigată și păstrată cu sângele strămbunilor noștri și înzestrată cu drepturi românești, care n-au putut să apună, pentru că sunt o proprietate nepieritoare a ei. Limba română, sufletul naționalității noastre, pe care ne-au păstrat-o strămbunii noștri în timpul barbariei chiar cu răpunerea vieții, a fost totdeauna și este adevărata limbă a acestei țări, nici un drept nu s-a aflat în putere ca s-o desființeze.

Biserica țării noastre este biserica ortodoxă, odorul cel mai scump al sufletelor noastre, care cu totul are drepturile cele mai frumoase, se află totuși în împrejurările de față cu amenințarea de niște jurstări nefavoritoare și cere ajutorul fiilor săi ca să o apere. Deci vă jur pe Dumnezeu, pe fericirea voastră și pe tot ce aveți mai prețios și mai sfânt, ca să fiți urmași demni de strămbunii și părinții voștri într-o stare mai înfloritoare decât le-ați primit.

Iar pentru binele și fericirea națiunii române să depărteze Dumnezeu din mijlocul românilor sămânța intrigii și a invidiei, spiritul de partid, egoismul și pofta de a domni cu stricăciunea binelui public și să le insufle spiritul armoniei, al frăției și al bunei înțelegeri între sine spre înființarea mărețului scop ce le stă înainte".

Doxachi Hurmuzachi a lăsat și o carte scrisă de el, intitulată *Datoriile arhiereilor și a proistoșilor bisericii*, o traducere din grecește și dedicată clerului Bucovinei (martie 1848).

Tot la stăruința acestui român s-a ținut acea memorabilă adunare a clerului bucovinean (martie 1848), în care acesta impune episcopului șovăitor și ambițios Eugenie Hacman, câteva cereri mai energice, cereri care au fost în întregime adoptate de episcop.

Ceva mai târziu s-a introdus limba română ca limbă de predare la Institutul Teologic din Cernăuți (septembrie 1848).

Doxachi Hurmuzachi și soția sa Elena au avut, precum s-a arătat mai înainte, cinci fii și două fiice și anume: Constantin, Eudoxiu, Gheorghe, Alecu și Nicolae. Iar fiicele au fost Eufrosinia și Eliza.

Constantin Hurmuzachi (12.XI.1811 – 15.II.1869) a trecut la vârsta de 33 ani (1844) în Moldova unde a ocupat un loc de frunte în magistratura țării, ajungând ministru de justiție și apoi președinte al Curții de Casație. A avut un rol important în luptele politice pentru unirea Principatelor.

E înmormântat la Dulcești (Roman).

Ceilalți trei frați: Eudoxiu, Gheorghe și Alecu, denumit trifoliul, au terminat liceul german din Cernăuți și apoi au studiat dreptul la Viena.

Fratele cel mai mic dintre băieții lui Doxachi, **Nicolae** (19.III.1826 – 1909), n-are importanță pentru cultura românească.

Eufrosinia măritată după boierul Petrachi Petrino din Basarabia, e mama poetului Dimitrie Petrino.

Eliza sau **Săftica**, măritată după logofătul Gheorghe Sturza. s-a stabilit la Dulcești.

Eudoxiu Hurmuzachi (29.IX.1812 – 10.II.1874)

Încă de când era student la Viena și mai târziu, ori de câte ori îi dădeau răgaz variatele sale ocupații, prin tot timpul vieții sale, Eudoxiu Hurmuzachi, cu pasiunea unui fanatic și cu răbdarea unei albine, a cules și a copiat din arhivele Vienei, document cu document, acea mare mulțime de documente, 3000 la număr, care au fost în stare să aducă lumină nouă în multe și controversate pagini din istoria românilor și mai ales să ridice vălul de pe manevrele misterioase ale cedării arbitrare a Bucovinei către Austria.

Conștiincios până la pedantism, urmărea o chestiune până la originea ei. Astfel, când a voit să elucideze chestiunea răpirii Bucovinei, s-a dus până la Constantinopol unde a copiat actele din arhiva Ambasadei Austriece.

Această imensă colecție de documente, despre care au știut puțini până la moartea lui Eudoxiu Hurmuzachi, a fost dăruită Academiei Române și publicată în 7 volume de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii în colecția de documente care poartă numele lui Eudoxiu Hurmuzachi. Această vastă colecție de documente îi poartă cu cinste numele.

Până la el istoria noastră se întemeia mai mult pe cronici și tradiții. Abia Eudoxiu Hurmuzachi, prin vasta sa colecție de documente, a dat material pentru scrierea unei istorii științifice. După el au venit bărbați ca Ion Bogdan, Nicolae Iorga, A. D. Xenopol, Dimitrie Onciul etc. care, în baza materialului pregătit adunat de Eudoxiu Hurmuzachi au scris istoria științifică a românilor.

Lucrarea lui Hurmuzachi mai are meritul de a fi fost cea dintâi de felul acesta și de a fi arătat calea pe care să o urmeze istoricii de mai târziu.

Ministerul Cultelor și Instrucțiunii a publicat după manuscrisul lui Eudoxiu Hurmuzachi în limba germană *Fragmente din istoria Românilor* în 5 tomuri.

Ca deputat al Câmpulungului Moldovenesc a intervenit într-un proces al alegătorilor săi împotriva statului austriac și a publicat plângerile lor într-o broșură

în limba germană *Not und Kilferuf des Moldawisch Kimpulunger Okols Wien 1861*. Intervenția lui energică a avut drept rezultat o învoială între munteni și statul austriac, iar aceștia în amintirea popularului deputat au numit un munte „Movila lui Hurmuzachi".

Gheorghe Hurmuzachi (7.IX.1817 – 1/13.V.1882)

A doua frunză din trifoliu (după Eudoxiu) încearcă împreună cu I. G. Sbiera și Alecu Hurmuzachi să înjghebeze o societate după modelul „Asociațiunii transilvănene". Câțiva tineri au făcut pregătirile necesare în vederea inaugurării la data de 1 mai 1862, a Reuniunii Române de Leptură din Cernăuți, sub președinția lui Alecu Hurmuzachi. După doi ani, aceasta „Reuniune" se transformă în Societatea pentru Literatura și cultura română din Bucovina, al cărei scop a fost promovarea culturii naționale, scrierea de cărți școlare și beletristice, încurajarea autorilor prin acordarea de premii.

Georg iu Hurmuzachi.

Cel dintâi vicepreședinte, apoi președinte al acestei Societăți a fost Gheorghe Hurmuzachi, care rămâne în fruntea ei până la moarte.

Sub conducerea sa energică și destoinică Societatea a putut aduna în sânul ei aproape pe toți intelectualii din Bucovina la ale căror adunări generale veneau membrii până și din creierul munților Carpați, de la Vatra Dornei și de pe Valea Nistrului, veneau boierii români, preoții și funcționarii. Aceste adunări au devenit un fel de parlament al românilor bucovineni. La una din aceste adunări Gheorghe Hurmuzachi, un orator îndrăzneț, la deschiderea unei ședințe, spunea următoarele: „Sistemul austriac, în materie de politică, pe hârtie ne dă toate drepturile, dar în realitate niciunul".

Gheorghe Hurmuzachi a înființat revista Societății cu modestul nume de „Foaia" care a prezentat cel mai trainic monument despre activitatea literară a „Societății". Tot acest literat a fost și redactorul ziarului „Bucovina".

Alecu Hurmuzachi (16.VIII.1823 – 8/20.III.1871)

A treia frunză din trifoliu a fost critic teatral. Grație lui și a comitetului teatral organizat de el s-a angajat, prin Alexandru Costin și fratele său Emanuil, stabiliți în Moldova, pentru douăzeci de reprezentații o companie de teatru în frunte cu Fani Tardini. La 1/13 martie 1864, într-o sală din hotelul „Moldavie" de pe lângă biserica *Sfânta Paraschiva* se ridică cortina pentru întâia dată, pe o scenă din Cernăuții Bucovinei, în sunetul unui puternic cântec.

Stagiunea durează până la 15/27 mai, în care timp s-au dat 27 de reprezentații cu 33 de piese. Repertoriul este aproape complet original, datorită, în mare parte, lui M. Milo, C. Negruzzi și mai ales lui V. Alecsandri.

Stagiunea se încheie cu o reuşită atât de strălucită, încât aceeaşi companie, întărită cu alte puteri, începe în toamna aceluiaşi an, la 2/14 noiembrie stagiunea a doua, care durează patru luni (până la 9/21 martie 1865). Se dau 58 de reprezentaţii. Contemporanii ne mărturisesc unanim că succesul a fost răsunător, sălile arhipline şi entuziasmul delirant.

Importanţa acestor reprezentaţii pentru publicul românesc este de netăgăduit, iar străinii au fost puşi oarecum la respect. Criticul teatral de atunci, Alecu Hurmuzachi, redând opinia publică, spunea:

„Românii şi străinii recunosc, fiindcă spre norocire, sânt lucruri care nu se pot nega nici din partea celei mai rele voinţe, că teatrul nostru este bun şi demn şi că, deşi ar fi să admitem escepţiuni, el e fără asemănare mai bun decât cele mai multe care s-au văzut pe aici. Iată dar primul rezultat, cu care ne mândrim cu tot cuvântul înaintea străinilor, dându-le ocaziunea de a descoperi adevărul, pe care mulţi din ei poate nu îl aşteptau, aceea adecă că limba noastră e destul de înaintată şi desvălită ca să poată servi de mijloc pentru interpretarea şi executarea artei dramatice şi că cu toată înaintarea culturii străine, pe lângă toată modestia noastră ne putem produce cu o trupă dramatică, cu un teatru cum cel puţin aici în Cernăuţi, că de oraşul şi de ţara noastră vorbim, poate numai rareori a fost unul mai bun. Asta e cu atât mai însemnător, cu cât ştim că actorii străini vin din ţările civilizate, din oraşe mai mari, unde de mult, de mult există teatre. Şi în această privire actorii noştri ne-au făcut onoare şi ne-au mulţumit".

Când auzim de acest succes al teatrului românesc în Bucovina de la 1864, involuntar ne întrebăm care este secretul acestei reuşite? Răspunsul la această întrebare devine cu atât mai pregnant, cu cât ştim din istoria vremii că la 1865 aveam foarte puţini intelectuali în Cernăuţi, câţiva funcţionari la administraţie şi judecătorie, de-i puteai număra pe degete, iar singura clasă mai numeroasă de intelectuali, preoţimea a fost, „probozită" printr-un ucaz al episcopului Eugeniu Hacman, care-i interzicea participarea la reprezentaţiile teatrului românesc.

Graţie corespondenţei întinse dintre Vasile Alecsandri şi Alecu Hurmuzachi ştim că reuşita acestor reprezentaţii revine îndeosebi sprijinului material, venit din partea boierimii noastre, care pe atunci mai simţea românește, cu toate că între acte conversa în limba germană. Ea s-a organizat într-un comitet teatral, pus la cale de Alecu Hurmuzachi.

Peste tot Alecu Hurmuzachi era sufletul întregii acţiuni. El scria dări de seamă elogioase despre teatrul românesc. În „Foia Societăţii", el făcea propagandă în cercurile boiereşti şi mai ales el grijea de un repertoriu potrivit. În acest scop era în neîntreruptă corespondenţă cu cel mai mare poet dramatic din vremea aceea, Vasile

Alecsandri. Alecu Hurmuzachi a înțeles să pună în această acțiune nu numai sforțări personale, ci şi ambiția națională.

Cu astfel de oameni inimoşi, cu un repertoriu compus de poeți dramatici de talia lui Vasile Alecsandri, e firesc ca teatrul românesc de aici să aibă succesul pe care l-a avut. Şi este cazul să constatăm că faza aceasta, întâia a teatrului românesc din Cernăuți, care continuă cu o stagiune a lui Pascaly (1869), cu o a treia a doamnei Fani Tardini (1870) şi cu una a marelui Matei Milo (1871), se încheie chiar în anul morții lui Alecu Hurmuzachi.

Seria primă a reprezentațiilor româneşti încetează şi un contemporan, I. G. Sbiera, ne mărturisește că unele „zâzanii ivite printre dirigenții culturii naționale de către niște înrâuriați necurate şi rivalități neîndepărțite" au curmat continuarea reprezentațiilor.

Şi nu greşim dacă afirmăm că aceste neînțelegeri s-au putut isca numai din lipsa unei persoane împăciuitoare şi autoritare ca Alecu Hurmuzachi.

Alecu Hurmuzachi unifică societățile literare şi ştiințifice în jurul României June (1871). Din familia Hurmuzachi singurul care a lăsat în urma sa un lăstar pe linie bărbătească a fost Nicolae. Acesta, după cum s-a arătat mai înainte, n-a avut rol cultural şi nici politic în schimb fiul său a avut.

Alexandru Baron Hurmuzachi

Dr. Alexandru Baron Hurmuzachi se dovedeşte un urmaş vrednic al înaintaşilor săi. Alexandru Hurmuzachi a jucat un rol important în viața politică a Bucovinei de altă dată în fruntea căreia s-a ilustrat în era austriacă în calitate de mareşal (guvernator); a fost un mare iubitor al trecutului nostru, acordând sprijinul său nenumăratelor societăți istorice şi culturale, al căror membru onorar sau activ a fost, colaborând la numeroase publicații şi reviste.

Alexandru Hurmuzachi n-a fost căsătorit, unicul său frate, fostul profesor universitar, baronul Constantin Hurmuzachi, doctor honoris causa şi membru onorar al Academiei Române, a murit în 1937, în urma sa ne rămâne nepotul său, fiul lui Constantin Nicolae II Hurmuzachi, stabilit la Braşov, ultimul reprezentant al strălucitei familii bucovinene de odinioară.

Dr. Alexandru Hurmuzachi se stinge din viață în Elveția în anul 1946, în vârstă de 77 ani.

(var urma)

O SCRISOARE DE SUFLET DIN EPOCA APUSĂ

Iuliana Luceac
Cernăuți

Bucovinenii din perioada interbelică nu o dată au dat exemple de o cultură extraordinară și rafinată a exprimării într-un stil original în vechea limbă românească, care nu a fost distrusă chiar și de războiul care a urmat, întrerupând vieți, planuri de a trăi, de a studia, de a aspira, de a iubi și a-și exprima emoții, sentimente etc. Mulți dintre acești oameni simpli erau la începutul studiilor, cu multe aspirații, dar fără prea multe posibilități și surse de a-și continua studiile, locuind în baștina părinților-țărani, surprinși de evenimentele istorice de atunci.

Am o deosebită beatitudine să destăinui o scrisoare din arhiva familiei mele cu un parfum sentimental de altădată, datată cu 28 mai 1939, trimisă de un prieten, un tânăr bucovinean din garnizoana armatei române, cu numele Anton (din păcate nu s-a păstrat plicul scrisorii și nu cunoaștem soarta tânărului) către prietena sa din copilărie, o fată de 16 ani, originară din satul Sinăuții de Jos, pe vremuri comuna Mihăileni, județul Dorohoi, care, din fericire, a devenit bunica mea Profira (acum – răposata întru bunul Dumnezeu).

Această scrisoare reprezintă nu doar un *in memoriam* personal, ci și un omagiu adus lumii de altădată, culturii personale a românilor din vechiul Regat, un exemplu de curtare sufletească. Este un exemplu caligrafic al vechii limbi românești, un simbol semnificativ al societății de atunci, a cărei reprezentanți de aceeași generație cu regretatul rege Mihai, se sting din viață, lăsând în urmă un romantism trist, o epocă care nu mai este, dar și un mesaj puternic pentru generațiile viitoare de a păstra ceea ce este sacru, ce este sufletesc, ceea ce nu are limite spațiale, lingvistice sau sociale – un sentiment uman profund și sincer.

Duminică, 28 mai 1939
Garnizoana Dorohoi
Regimentul 29 infanterie
Compania a 8-a Mitralieră
Iubită Domnișoară,

Am onoarea și deosebita plăcere să vă scriu o scrisoare pentru care ți-am făgăduit încă când eram acasă.

Cât despre mine, mă grăbesc să-ți spun că sunt bine, însă acum îmi îngădui împrejurările de a-ți scrie aici asta scrisoare întru amintirea vechii noastre iubiri.

Deși de ești supărată pe mine, caut ca să risipesc toată mânia, pentru că este logic ca toate cele ce au fost să se uite.

Mă gândesc dragostei noastre și îmi părea că nimeni nu ne va despărți și la urma urmelor așa trebuie să fie. Dar gândește-te cine ar fi în stare să desparte două inimi ce se iubesc în mod nevinovat.

Dar înțeleg că doi iubiți ce se iubesc nu trebuie să se despartă niciodată, niciodată unul de altul.

De aceea, eu te rog să nu stai în tăcere, la așteptarea răspunsului meu.

În caz contrar, îți voi urma sfatul ce mi-l dai prin tăcere. Până acum v-am spus ceva despre iubire, acum trebuie să ne ocupăm de chestiuni mai serioase. A-și fi înconștiințat de

D-v. de proiectele mele, dar consimțământul D-v. ar trebui să fie mai întâi ca conducător al pașilor noștri, fără îndoială îți spun, că nimeni nu te iubește cum te iubesc eu, pentru că vreau să facem o schimbare în iubirea noastră de până acum.

Acum sunt gata să unim două inimi făcute una pentru alta. Amorul ne va da cea mai frumoasă perspectivă pentru căsătoria noastră. În sfârșit nu voi mai adăoga mult decât la întoarcerea mea acasă.

Conformitatea stării noastre va fi frumoasă.

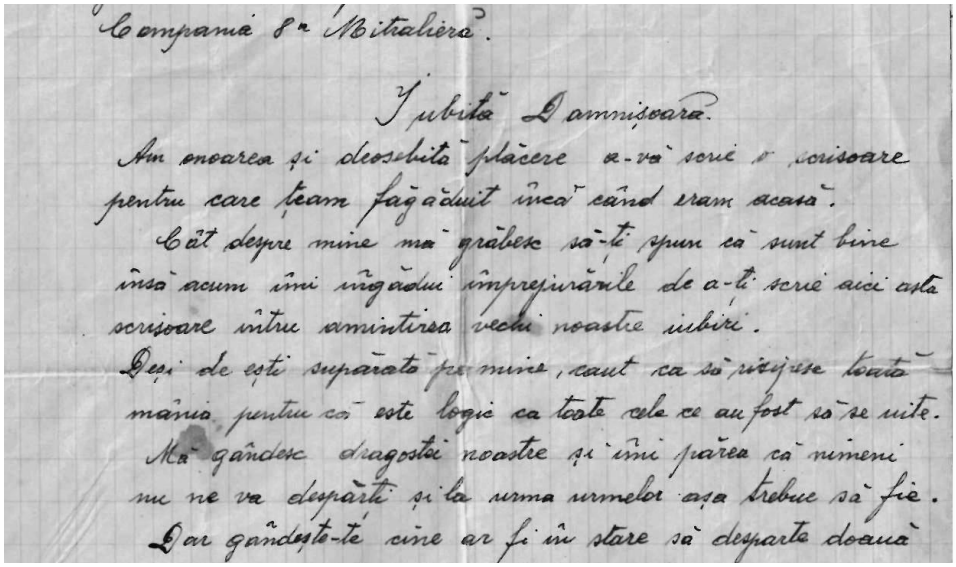

Compania 8a Mitralieră.

Iubită Domnișoară.

Am onoarea și deosebită plăcere a-vă scrie o scrisoare pentru care țeam făgăduit încă când eram acasă.

Cât despre mine mă grăbesc să-ți spun că sunt bine însă acum îmi îngăduiu împrejurările de a-ți scrie aici acta scrișoare întru amintirea vechi noastre iubiri.

Deși de ești supărată pe mine, caut ca să rămâie toată mânia pentru că este logic ca toate cele ce au fost să se uite.

Mă gândesc dragostei noastre și îmi pare că nimeni nu ne va despărți și la urma urmelor așa trebue să fie.

Dar gândește-te cine ar fi în stare să desparta doauâ

Conformitatea stării noastre ne va ajutora în toate împrejurările și clarul inimii D-v. este singurul sprijin, care ne poate mângâia în toată viața noastră.

Nu deznădăjdui, te rog, din diferite cauze, ce le cauți spunând multe de toate așa că fiecare caută să strice vechea noastră dragoste.

Pentru că situația D-v. și a mea trebuie să ne ofere cea mai mare plăcere în toată viața noastră, pentru că pasiunea sinceră și dorința mea este a te pune în fruntea unei case.

Mă grăbesc să-ți spun cât mai repede la cele ce ți-am spus cu încă înainte de a veni pentru care îți aduc cele mai frumoase și călduroase mulțumiri.

Ne vedem cât de curând alături și îți onorez sentimentele mele de iubire și dragoste. Prin urmare faceți ca legătura noastră de căsătorie să fie cât mai fericită în așa fel ca să fie ultimul sentiment ce ai putea să acorzi amorului meu.

Meditați, dar serios și feriți-mă de vești rele ce auziți din partea multora pentru că vor fi propriilor D-v. regrete.

O altă neliniște ce-mi agită dureros spiritul, îmi este pentru că o dată declarând amorul trebuie să meargă spre un rezultat binefăcător. Ce momente plăcute am petrecut noi împreună, dar vom petrece și acum la iarbă verde declarând imediat căsătoria.

Răspunsul D-v. pe care-l aștept cu cea mai mare nerăbdare, dacă făcându-mi fericirea, voi face și pe a D-v. ca inima mea să fie una cu a D-v. și aș voi ca recunoștința ce ai putea simți pentru fericitul D-v. iubit să nu fie unicul sentiment ce ai putea să acorzi amorului.

Mărturisesc că nu m-ar durea inima, cedând în această împrejurare și dorinței să fie în același gând.

În general, iubită Profiră, ar putea să consilieze și interesul grabnic ce ar trebui să cedăm în această împrejurare și modestiei noastre.

Necugetând în altă parte nicăieri, nu pot vedea pe altcineva decât pe Dv. Iată situația și inima mea pe care am dat-o D-v.

Rămânem în liniște și tăcere și îți zic la revedere și îți ofer multe complimente și sănătate.

Rămân al D-v. prieten care doresc a te vedea…

Anton

CONFERINȚE ȘTIINȚIFICE ȘI PROIECTE CULTURALE ALE COMUNITĂȚII ROMÂNEȘTI DIN UCRAINA

Marin Gherman*
Cernăuți

La finele anului 2017 – începutul anului 2018 în Ucraina au avut loc o serie de evenimentele științifice și proiecte culturale, organizate de membrii comunității românești. În mare parte, aceste proiecte au vizat păstrarea identității lingvistice și naționale, recuperarea adevărului istoric despre românii din regiunile Cernăuți, Odesa și Transcarpatia, dar și identificarea unor soluții viabile de rezolvare a problemelor de actualitate social-politică. Le vom prezenta pe scurt în continuare.

Mărțișor – vestitorul primăverii

În martie 2018 la Cernăuți s-a desfășurat o serie de evenimente culturale dedicate sărbătorii Mărțișorului. Societatea pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu" a organizat tradiționala sărbătoare a primăverii „Mărțișor – 2018" (ediția a XXIII-a). Evenimentul s-a desfășurat în sala Palatului „Tineretul Bucovinei". Sărbătoarea a fost deschisă de Corului „Dragoș Vodă" (conducător artistic – Dumitru Caulea). Au apărut în scenă colective artistice din Ucraina, România și Republica Moldova.

La Consulatul General al României la Cernăuți a avut loc expoziția „Obiceiuri, tradiții și superstiții de mărțișor". Evenimentul a fost organizat în baza parteneriatului de promovare a proiectelor culturale dedicate obiceiurilor și tradițiilor de primăvară pe care Muzeul Bucovinei din Suceava l-a încheiat cu Consulatul General al României la Cernăuți. Expoziția a cuprins mărțișoare și felicitări confecționate manual de copii în cadrul proiectului „Atelier de creație: Micii Meșteșugari", cel mai important proiect educativ desfășurat în Muzeul Satului Bucovinean. Expoziția a fost inaugurată oficial de către Eleonora Moldovan, consul general al României la Cernăuți, împreună cu ministrul consilier Ionel Ivan și reprezentanții Serviciului de Etnografie din cadrul Muzeului Bucovinei din Suceava. Reprezentanții instituției diplomatice acreditate la Cernăuți au oferit celor prezenți câte un mărțișor.

Conform reprezentanților Muzeului Bucovinei, mărțișorul, ca simbol care de-a lungul secolelor a reușit să transmită un mesaj puternic de speranță, frumusețe, iubire și renaștere, a întrunit toate condițiile pentru a fi înscris pe lista reprezentativă a patrimoniului imaterial UNESCO.

* **Marin Gherman** este politolog, publicist, poet. Președinte al Centrului Media BucPress, asociație a jurnaliștilor români din Ucraina. Doctor în științe politice (Universitatea Națională din Cernăuți). Editor la Agenția BucPress. Redactor șef-adjunct la revista trimestrială de istorie și cultură „Glasul Bucovinei" (Cernăuți – București). Redactor superior la postul de radio „Ucraina Internațional". Membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Publică studii științifice în reviste de specialitate din România, Republica Moldova, Germania și Ucraina. Este coautorul monografiei *Instituțiile societății civile și capitalul social în noile state membre UE* (Cernăuți, 2015).

În context, în regiunea Transcarpatia, Consulatul României de la Solotvino (Slatina), în colaborare cu Primăria Apșa de Jos și Școala cu gradele I-III din Apșa de Jos, au organizat la 3 martie 2018, festivalul „Mărțișor – vestitorul primăverii Centenarului”. Copiii, aproape toţi îmbrăcaţi cu straie populare specifice locului, au urcat pe scena şcolii din Apşa de Jos, au recitat poezii şi au cântat în limba română. Directorul şcolii, Iuri Botoş, a spus că această sărbătoare a fost reluată anul trecut, cu sprijinul Consulatului României, după o pauză de câţiva ani în care Ucraina a

fost „măcinată de grave probleme”. El a explicat importanţa evenimentului în felul următor: „Orice sărbătoare care se face are un plus. Şi la noi în timpul de faţă sunt pedagogi care spun: de ce avem noi nevoie de sărbători? Dar în timpul de faţă, din şcoala noastră 80 de elevi au fost pe scenă. Aveţi închipuire? 80 de elevi învaţă poezii, cântece, e dezvoltare pe lângă clasă”, a spus Iuri Botoş.

O mie de cărți pentru bibliotecile din Ținutul Herța

Liga Tineretului Român „Junimea” din regiunea Cernăuți împreună cu Centrul Media BucPress a donat Bibliotecii raionale „Gheorghe Asachi” din orașul Herța peste o mie de volume de carte românească. Colectarea acestor cărți a fost posibilă grație eforturilor depuse de parlamentarul român Ștefan Mușoiu, care a organizat la finele lunii august 2017 în municipiul Slobozia din județul Ialomița o campanie de colectă de carte pentru românii din nordul Bucovinei.

La 20 decembrie 2017, asociația „Junimea” și jurnaliștii români de la BucPress au decis să viziteze biblioteca raională „Gheorghe Asachi” din orașul Herța, care duce o mare lipsă de literatură artistică în limba română. „Situația nu este deloc îmbucurătoare nici în bibliotecile sătești din ținutul Herța”, ne-a mărturisit Elena Mihai, șefa rețelelor de biblioteci din acest raion. O parte din cărțile primite vor ajunge în bibliotecile sătești. Lucrătorii de la Biblioteca raională „Gheorghe Asachi” din Herța au transmis un mesaj de mulțumire fraților români din județul Ialomița, care au dăruit literatură artistică în limba română etnicilor români din Ucraina.

230 de ani de la naşterea lui Gheorghe Asachi

În data de 6 martie 2018 biblioteca regională „Myhailo Ivasiuk" din Cernăuți și biblioteca raională „Gheorghe Asachi" din Herța s-au întrunit virtual (prin Skype) pentru a aniversa 230 de ani de la naşterea lui Gheorghe Asachi, poet, prozator şi dramaturg român, care s-a născut la 1 martie 1788 la Herța. La acest eveniment au participat Ilie T. Zegrea, președintele Societății Scriitorilor Români din Cernăuți, Doina Bojescu, poetă, redactor-şef al publicației „Concordia", profesori și elevi din Cernăuți care au evidențiat rolul deosebit de important al scriitorului herțean în viața cultură a poporului român.

Elena Apetri, laureată a premiului raional „Gheorghe Asachi", profesoară de limba și literatura română la Liceul din Herța, le-a mărturisit celor prezenți despre opera lui Gheorghe Asachi, iar scriitoarea Silvia Caba-Ghivireac a recitat cu înflăcărare poezia *Slăvit vlăstar al plaiului herțean*.

Potrivit presei locale, la manifestare a fost prezent Alexandru Platonov, istoric şi jurnalist din Ținutul Herța, care a subliniat importanța luptei pentru păstrarea limbii materne, dar și faptul că în raionul Herța nu există foarte multe străzi care să poarte numele scriitorilor care s-au născut pe meleagurile herțene. Or, Gheorghe Asachi a fost unul dintre întemeietorii nuvelei istorice în literatura română, a condus numeroase reviste literare, a fost îndrumător cultural în diverse domenii: teatru, școală, presă, activitate tipografică ș.a. Asachi a fost și unul din întemeietorii Academiei Mihăilene, a publicat prima gazetă românească din Moldova. A organizat primele reprezentații teatrale în limba romană (1816), conservatorul filarmonic dramatic (1836), a tradus şi adaptat piese de teatru. În poezie, a cultivat toate speciile: odă, elegie, sonet, imn, fabulă, meditație, baladă.

După discuția inițiată de bibliotecarii români din zonă, la 19 martie 2018, în incinta Liceului „Gheorghe Asachi" din Herța a avut loc o manifestare literară închinată împlinirii a 230 de ani de la naşterea „deschizătorului de drumuri" Gheorghe Asachi. Organizatorii manifestării culturale au fost Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți în colaborare cu Consulatul General al României la Cernăuți și Liceul din Herța. Elevii prezenți în sală au avut onoarea de a îi cunoaște și a-i asculta pe scriitorii bucovineni, iar unii dintre ei au recitat poezii și fabule din opera

lui Gheorghe Asachi. „Când vin la Herța mă simt îmbrăcat în haină de sărbătoare”, a afirmat Mircea Lutic. „Hai să știm să ne respectăm valorile, oricât de mici ar fi acestea!”, a precizat Simion Gociu.

Românii din Ismail, regiunea Odesa

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați deschide cursurile unui an pregătitor de limba română la Universitatea Umanistă din Ismail, informează publicația românească „Viața liberă”. 64 de etnici români din Ucraina studiază limba română în anul pregătitor, urmând ca apoi, din septembrie 2018, să se înființeze două specializări de licență: „Limba ucraineană, limba română” și „Secretariat și management”.

„Ni s-a solicitat să deschidem și alte programe, pe științe exacte și în domeniul tehnic, dar, deocamdată, nu există dotările necesare, pentru că Universitatea din Ismail are profil umanist”, a declarat rectorul universității gălățene Iulian Bârsan. Acesta susține că studiile pentru anul pregătitor, dar și pentru programele de licență sunt bugetate de statul român.

Colaborarea dintre universitatea ucraineană și cea gălățeană a început, de fapt, în 2016, când s-au derulat niște proiecte finanțate de Departamentul pentru Românii de Pretutindeni (în momentul de față – Ministerul pentru Românii de Pretutindeni). Proiectul a avut în vedere deplasarea la Galați a unor studenți de etnie română, dar și a unor cadre didactice, care au organizat o serie de activități cu profesorii gălățeni. De asemenea, a mai fost derulat un parteneriat cu profesorii de istorie din ambele instituții, care au participat la conferințe comune. În același timp, 20 de cadre didactice din Ismail au participat la o instruire metodică la Galați. În pregătire este un proiect care vizează ca profesori gălățeni de limba engleză, franceză, economie și științe administrative să meargă la Ismail pentru a preda module de câte 30 de ore. Acordurile semnate între cele două universități prevăd ca studenții de la Facultatea de Istorie să meargă în vară să facă practică arheologică în Ucraina.

De menționat că în anul 2016 a fost inaugurat Centrul de Informare al României din Ismail. „Înființat în baza protocolului semnat între MAE și Universitatea Umanistă de Stat din Ismail, Centrul de Informare al României este primul centru de acest fel

din cadrul universităţii ucrainene. Obiectivul, aflat în imediata apropiere a Catedrei de Limba Română a universităţii, a fost realizat din bugetul Departamentului şi va facilita accesul în regim gratuit la proiectele şi programele de perfecţionare în limba română, punând la dispoziţia mediului universitar informaţii despre România şi Uniunea Europeană", a precizat MAE de la Bucureşti în timpul inaugurării. Obiectivul centrului de informare este de a contribui în mod semnificativ la procesul de extindere a prezenţei limbii române în regiune şi de promovare a culturii şi civilizaţiei româneşti în zonele din jurul graniţelor României unde trăiesc comunităţi importante de români.

În data de 24 februarie 2018 la Ismail s-a desfăşurat un atelier de lucru, iniţiat de Asociaţia Danubiana Galaţi (România) şi Centrul de Informare al României din cadrul Universităţii Umaniste de Stat din Ismail (Ucraina). Atelierul a fost organizat pentru membrii etnicilor români din regiunea Odesa: preşedinţi ai asociaţiilor româneşti din regiunea Odesa, profesori ai şcolilor medii de cultură generală, profesori ai Universităţii Umaniste de Stat din Ismail ş.a.

Subiectele abordate în cadrul atelierului de lucru au fost: orientarea şcolară şi profesională, linia de finanţare a Ministerului pentru Românii de Pretutindeni pentru programe şi proiecte destinate românilor de pretutindeni, oportunitatea înfiinţării unei organizaţii neguvernamentale în Ucraina, alte subiecte de actualitate.

77 ani de la masacrele de la Lunca şi Fântâna Albă

La 4 februarie 2018 Societatea „Golgota" a românilor din Ucraina a organizat conferinţa „Masacrele de la Lunca şi Fântâna Albă – 77 ani". Tot atunci a avut loc un parastas în memoria victimelor masacrelor regimului comunist, iar lucrările conferinţei propriu-zise s-au desfăşurat în incinta Casei de Cultură din Herţa. Conferinţa s-a axat pe o serie de subiecte istorice în contextul împlinirii a 77 de ani de la masacrele de la Lunca şi Fântâna Albă.

În noaptea de 6/7 februarie 1941 circa 400 de ţărani, în majoritate tineri, din satele: Coteni, Buda, Boian, Ostriţa Herţei, Horecea Mănăstirii, Horecea Urbană, Plaiul Cosminului, Ceahor, Corovia, Mahala (toate situate în raioanele Herţa şi Noua Suliţă) au încercat să treacă Prutul îngheţat, prin nămeţi şi pe un viscol năprasnic. Fiind vânduţi de cozile de topor ale satelor, au fost aşteptaţi de grănicerii ruşi care i-au măcelărit. Numai 57 au reuşit să ajungă în România. Sutele de morţi au fost aruncaţi în trei gropi comune din albia Prutului.

Masacrul de la Fântâna Albă a avut loc la 1 aprilie 1941, atunci când între 200 şi aproximativ 2.000-3.000 de români, locuitori ai satelor de pe valea Siretului au încercat să se refugieze din Uniunea Sovietică în România, dar au fost întâmpinaţi de mitralierele sovietice.

În acest context, la 11 februarie 2018, în satul Lunca din Ţinutul Herţa, a avut loc o manifestare de doliu în memoria martirilor neamului, seceraţi de gloanţele grănicerilor sovietici în timpul masacrului sângeros din iarna anului 1941. Manifestarea de comemorare a avut loc la iniţiativa primăriei comunei Mahala, care a organizat în cimitirul satului, în data de 4 februarie 2018, şi o pomenire a eroilor neamului. Românii din regiunea Cernăuţi au aprins o lumânare la Sfânta Cruce ridicată în memoria eroilor căzuţi la Lunca.

Ziua Culturii Naţionale, sărbătorită la Cernăuţi

Omagierea în anul 2018 la Cernăuţi a poetului Mihai Eminescu la 15 ianuarie şi marcarea Zilei Culturii Naţionale s-a desfăşurat în lumina jubileului de la 1 decembrie – centenarul Marii Uniri a poporului român. Manifestările organizate de Societatea Scriitorilor Români din Cernăuţi, Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu", Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi" din Cernăuţi şi alte asociaţii culturale cu sprijinul Consulatului General al României la Cernăuţi au început cu depuneri de coroane şi flori la bustul poetului din curtea casei lui Aron Pumnul şi la statuia Luceafărului poeziei româneşti din centrul oraşului, continuând cu simpozionul „Mihai Eminescu şi unitatea românilor de pretutindeni", desfăşurat la biblioteca ştiinţifică regională „Myhailo Ivasiuk", urmat de o seară de romanţe pe versurile poetului, organizată de Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi" din Cernăuţi.

Scriitorii Mircea Lutic, Vasile Tărâţeanu, Simion Gociu, criticii literari Ştefan Broască şi Ştefan Hostiuc, Vasile Bâcu, preşedintele Societăţii pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu", arhivistul Dragoş Olaru cât şi moderatorul manifestării, Ilie T. Zegrea, au apelat la opera poetului Mihai Eminescu şi la publicistica lui pentru a încerca să găsească cheia unor probleme cu care se confruntă astăzi etnicii români din Ucraina. Printre acestea se numără, în primul rând, păstrarea identităţii naţionale prin limba maternă şi cultură, valorificarea patrimoniului literar şi istoric al poporului român, dezvoltarea învăţământului în limba română.

La 21 ianuarie în sala de festivităţi a Gimnaziului românesc „Alexandru cel Bun" din Cernăuţi a avut loc concursul de declamare a versurilor eminesciene, ajuns la cea de a 13-a ediţie. În acest an la concurs s-au înscris peste 30 de elevi. Din juriu au făcut parte Felicia Vrânceanu, profesor universitar, preşedintele juriului, Mariana Ungurean, specialist principal la Departamentul Învăţământ şi Ştiinţă al Administraţiei Regionale de Stat, Aurelian Rugină, consul la Consulatul General al României la Cernăuţi, Gabriel Cărăbuş, directorul Bibliotecii „I. G. Sbiera" din Suceava, scriitorii cernăuţeni Mircea Lutic, Ilie T. Zegrea ș.a. Potrivit poetului Ilie T. Zegrea, din punct de vedere al pregătirii elevilor, ei au fost superiori colegilor care au participat la această manifestare în anii trecuţi. Iar acest fapt este o demonstrare a seriozităţii cu care sunt pregătiţi copiii de către profesorii de limba şi literatura română, dar şi de prestigiul de care se bucură concursul în rândurile elevilor, al dascălilor şcolari şi al părinţilor, mulţi dintre ei aflându-se în sala unde s-a desfăşurat competiţia declamatorilor.

Cenaclul transfrontalier „Maşina cu poeți" (Cernăuți-Suceava)

Cenaclul transfrontalier „Maşina cu poeți" este o inițiativă a Lectoratului de limba română al Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava din cadrul Universității Naționale din Cernăuți și a Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi" din Cernăuți, în parteneriat cu Clubul de Inițiativă Literară de la Suceava. La Cernăuți au avut loc mai multe ședințe ale acestui cenaclu. În fața unui public fidel în cadrul edițiilor cenaclului poeți, prozatori, jurnaliști și artiști cernăuțeni și suceveni citesc poeme vechi și inedite, fragmente de proză, prezintă recente apariții editoriale, propun idei pentru îmbunătățirea formulei acestei manifestări culturale.

Cea de-a 13-a ediție și prima din anul 2018 a cenaclului transfrontalier „Maşina cu poeți", inițiat în 2016 de Gina Puică, lector de limbă română la Universitatea

din Cernăuți, și de poetul Vasile Tărâțeanu, președintele Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, s-a desfășurat la 21 ianuarie 2018 în sala de ședințe a Primăriei din localitatea Mahala. Ședința a permis lansarea celei de-a șaptea ediții a volumului de memorii *20 de ani în Siberia*. *Amintiri din viață*, scris de Anița Nandriș-Cudla, o țărancă din comuna Mahala. Această a șaptea ediție, prefațată de Ștefan Hostiuc, a apărut la Tipografia „Druk Art” din Cernăuți la sfârșitul anului trecut.

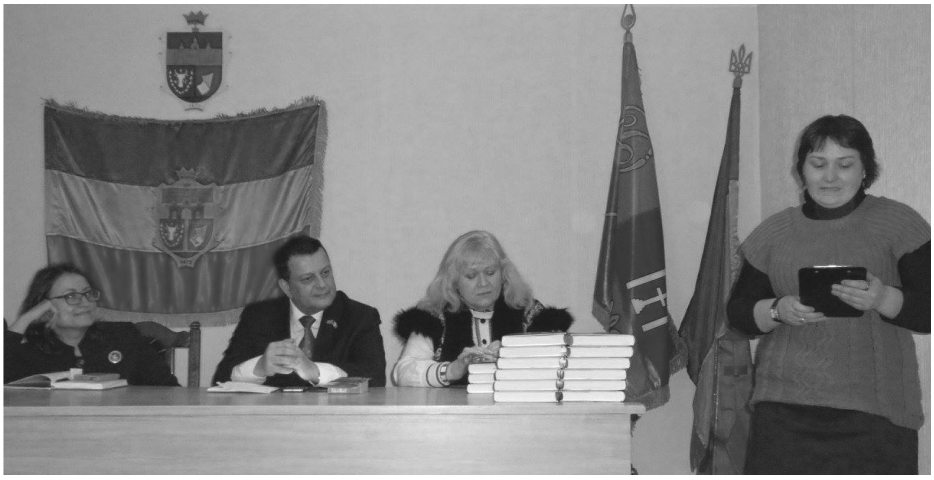

Prezent la lansare, prefațatorul a făcut o amplă expunere asupra cărții, urmată de intervenții ale membrilor comunității mahalene, inclusiv a unui descendent al Aniței.

Pe lângă lansări de carte, care au conferit un statut special ședinței de cenaclu, poeți și alți scriitori din nordul și din sudul Bucovinei au citit din creația proprie sau au intervenit în cadrul dezbaterilor. Este vorba în primul rând de Dumitru Mintencu, născut la Voloca, în nordul Bucovinei, poet și redactor la săptămânalul „Concordia”, care a prezentat un grupaj inedit de poeme ce au fost analizate de Ștefan Hostiuc și Gina Puică. Alături de el, au mai citit sucevenii Doru Mihai Mateiciuc, Marcel Flocea, Constantin Horbovanu, George Sauciuc, Mircea Nanu-Muntean, Cezar Straton și nord-bucovinenii Vasile Bâcu, Gheorghe Bodnariuc, Gheorghe Ungureanu, Ștefan Hostiuc, Vasile Tărâțeanu, Elisabeta Seleț chi, cărora li s-a adăugat și consulul Edmond Neagoe.

Publicul a îmbrățișat cu mare interes evenimentul, prezența în sală fiind foarte numeroasă. Li s-au adăugat localnicilor oaspeți veniți de la Cernăuți, inclusiv un grup de cursanți ai Lectoratului de limbă română din cadrul Universității Naționale.

INTELECTUAL CU O ERUDIȚIE EUROPEANĂ SAU „PERSONALITATE DE CALITATE ÎNALTĂ”

Cristina Paladian*
Cernăuți

[***Cavalerul cuvântului****. Amintiri despre Myhailo Ivasiuk,* alcăt. O. M. Ivasiuk, M. I. Lazaruk; consult. G. M. Ivasiuk-Krysa, Cernăuți, Editura „Bukrek”, 2017, 336 p.]

La finele anului 2017 s-au împlinit 100 de ani de la nașterea lui Myhailo Ivasiuk, scriitor, poet, critic literar, folclorist și profesor universitar, autor a peste o sută de lucrări și articole științifice. Cu această ocazie la editura „Bukrek” din Cernăuți a apărut volumul *Cavalerul cuvântului. Amintiri despre Myhailo Ivasiuk* care cuprinde-n paginile sale evocări, amintiri, articole și versuri dedicate scriitorului bucovinean, precum și o bogată galerie foto care îl reprezintă în diverse momente ale vieții sale.

Myhailo Ivasiuk (25 noiembrie 1917 – 5 februarie 1995) s-a născut în orașul Cozmeni într-o familie de țărani ruteni neștiutori de carte, dar păstrători pasionați ai folclorului ucrainean, capacitate pe care au transmis-o și copiilor săi. S-a format în liceele românești din Cozmeni și Cernăuți, cunoscând limbile română, ucraineană, franceză, germană și poloneză. În toamna anului 1939 era deja poet format și visa să obțină studii la Universitățile din Grenoble ori Sorbona. Din acest motiv, dar și pentru a evita orice risc de a fi înrolat în armata română, trece frontiera româno-ucraineană, sperând la un viitor fericit în țara sovietică. În schimb, ajunge în închisorile din Stanislav, Lviv, Odesa, Harkov, Moscova. Apoi este închis în colibe de gulaguri în Peciorlag, Republica Komi. Dar, chiar și acolo, în condiții antiumane, continuă să crească intelectual. Dobândește abilități medicale datorită medicului Alexandr Shulder, elevul academicianului Pavlov, care i-a salvat viața în urma unui accident pe râul Peciora. Se cunoaște cu oameni inteligenți precum L. O. Zilber, fratele lui Benjamin Kaverin și Svetlana Mihailovna, fiica mareșalului Tuhacevski, ceea ce l-a ajutat să supraviețuiască fizic și moral.

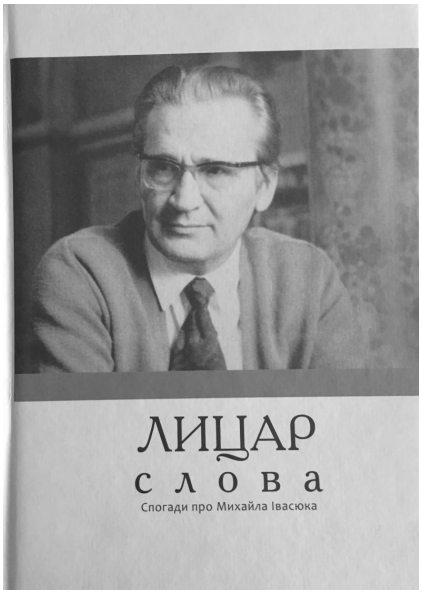

Întors la baștină în 1946, este profesor de limba franceză la școala generală și școala agrotehnică din Cozmeni. În același timp este student la Universitatea din

*__Cristina Paladian__ este doctor în științe filologice (specializarea Teoria Literaturii), scrie teza de doctor habilitat la Facultatea de Filologie a Universității Naționale din Cernăuți, redactor la revista trimestrială „Glasul Bucovinei” (Cernăuți-București). Domenii de cercetare: teoria literaturii, teoria și practica versificației, poetica comparată și teoria traducerii.

Cernăuți la Facultatea de Filologie (specializarea Filologie Romano-Germană) pe care a absolvit-o în 1949. În acești ani obține o mai mare pondere și activitatea sa literară, dedicându-se prozei artistice, în special, romanelor istorice.

În 1964 devine lector, apoi, după susținerea doctoratului, conferențiar la Catedra de Literatură Ucraineană a Universității din Cernăuți, unde timp de 23 de ani și-a desfășurat activitatea pedagogică și cercetările științifice în domeniul literaturii ucrainene din Bucovina.

Este autorul volumului de povestiri *Vîdlamana haluzka (Rămurica frântă)* – 1963; povestirilor *Ciueș, brate mii (Auzi, frate)* – 1957, *Dvobii (Duel)* – 1967, *Vesniani hrmovyți (Furtunile de primăvară)* – 1970, *Monolog pered oblycciam syna (Monolog înfățișării fiului)* – 1988; romanelor *Cervoni troiandy (Trandafiri roșii)* – 1960, *Vyrok (Verdictul)* – 1975, *Serțe ne kamini (Inima nu este piatră)* – 1978, *Balada pro verșnyka na bilomu koni (Balada despre călărețul de pe calul alb*) – 1980, *Lyțar velykoi liubovi (Cavalerul unei mari iubiri)* – 1987; volumelor de proză populară *Kazky Bukovyny. Kazky Verhovyny (Poveștile Bucovinei. Poveștile Verhovinei)* – 1968, *Cervone horneatko (Cănița roșie)* – 1971; volumului de poezii *Elehii dlia syna (Elegii pentru fiu)* – 1991 și romanelor postume *Turnir korolivskyh blazniv (Turneul bufonilor regali)* – 1997 și *U ţarstvi vertuhaiv (În împărăția cerberilor)* – 2008.

Pentru contribuția semnificativă în domeniul literaturii și culturii ucrainene lui Myhailo Ivasiuk i s-a decernat Premiul Literar „Dmitro Zahul" (1992) și Premiul pentru Literatură și Artă „Sydir Vorobkievyci" (1993).

Volumul *Cavalerul cuvântului* evocă personalitatea complexă a lui Myhailo Ivasiuk: renumit scriitor, cercetător, pedagog, folclorist și nu în ultimul rând tată, „Renumitul tată al Renumitului fiu" – Volodymyr Ivasiuk.

Pentru rudele sale, el a fost un tată sensibil și inteligent care a ridicat trei copii talentați, printre ei – renumitul compozitor, autorul celebrului cântec *Cervona Ruta* (*Ruta Roșie*), Volodymyr Ivasiuk, moartea subită a căruia în 1979 a subminat grav sănătatea lui Myhailo Ivasiuk. „Din acel moment, scrie Vasil Dovhyi, părea că și-a pierdut propria inimă – în schimb, purta inima copilului mort în piept și trăia în memoria ei".

În amintirile contemporanilor Myhailo Ivasiuk a rămas un model uman demn de urmat, „inteligent de tradiții și erudiție europeană", „un adevărat cavaler al cuvântului", „omul cărții", „inteligent veritabil", „personalitate cu cunoștințe enciclopedice", „inteligent de calitate înaltă" sunt doar câteva din calificativele care îl caracterizează în paginile volumului. Întotdeauna calm și echilibrat, „fascina prin impasibilitatea

figurii lui frumoase, înalt, suplu, elegant, cu o ținută pedantă de tip austriac", cu „un tembru melodios și fermecător" el „parcă a venit din altă lume, din lumea care a fost inundată de năvala sovieticilor, din lumea în care se prețuia noblețea, onestitatea și bunul simț". „Avea o veritabilă instruire gimnazială și o mare sete de cunoștințe", „extrem de autoexigent" și cu o „conștiință scriitoricească bazată pe o solidă formație culturală pentru care prevala cunoașterea limbilor și a literaturii universale". „Era posesorul unei vaste culturi clasice, cunoștea literatura europeană, în special cea franceză, în mod expres poezia franceză, citând în original din Victor Hugo, Charles Baudelaire, Louis Aragon". Bun cunoscător al limbii materne, „cerceta etimologia și sensurile cuvintelor", susținând că „limba ucraineană, în comparație cu cea franceză, spre exemplu, are mari rezerve neutilizate în dialectele ei și se poate alimenta cu ele mult timp".

A debutat, ca și majoritatea poeților ucraineni cu poezie, scrie profesorul universitar și colegul său Bogdan Melniciuk. Primele versuri au fost publicate în toamna anului 1934 în revista pentru copii „Ukrainska lastivka" („Rândunica ucraineană") din Cernăuți – poezia *Rozkaju tobi kazku* (*Am să-ți spun un basm*) în care citim versuri despre „bătrânul Nipru și nefericita Ucrainâ". „Au fost printre poeziile sale adolescentine și versuri de altă natură. O parte din ele constituie capitolul *Poezii 30-h rokiv (Poezia anilor 30)* din volumul *Elehii dlia syna (Elegii pentru fiu)*... pătruns de un sentiment de mare durere și mare dragoste".

De fapt a avut un dublu debut, aflăm din amintirile distinsului cărturar Mircea Lutic căruia Myhailo Ivasiuk i-a mărturisit că a scris versuri și în limba română. Mircea Lutic afirmă că „în revista liceului din Cozmeni «Cuvinte nouă» nr.1-2 (An.1), lunile noiembrie-decembrie 1935, la paginile 8-10 sunt publicate versurile de debut ale elevului din clasa a VI-a Myhailo Ivasiuk *Cum aș dori*..., *Ești galbenă* și *Sonet*". Publică și în următoarele numere poezia *Căzute-s frunzele* și epigrama *Colegului X, marelui matematic*. A mai colaborat tânărul Ivasiuk și la ziarul cernăuțean „Suceava", „publicând versuri semnate ori cu numele său, ori cu pseudonimul M. I. Grigoriv".

Mircea Lutic menționează că Myhailo Ivasiuk era un bun cunoscător al operelor clasicilor români, dar și a contemporanilor Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Mihail Sadoveanu, Ionel Teodorescu „pe unii din ei auzindu-i la prelegerile publice din Cernăuți". Se cunoștea cu poeții români bucovineni Mircea Streinu, George Drumur, Iulian Vesper. Era prieten cu Aurel Fediuc, Nicolae Tăutu și Gheorghe Bogaci.

Despre polilingvismul lui Ivasiuk își amintește V. Babuh care la o întrunire cu scriitorii români a fost impresionat de cunoștințele prietenului său care și-a ținut discursul într-o română impecabilă, finalizând cu citate din Mihai Eminescu.

De o adevărată valoare sunt articolele de critică literară, semnate de distinși cărturari, critici literari și profesori universitari, care dezvăluie valoarea artistică și expresia poetică a operelor lui Myhailo Ivasiuk. Criticul literar V. Doncik afirmă că „Myhailo Ivasiuk este un prozator cu înclinație distinctă spre realitatea social-psihologică, un observator atent al cotidianului, al moravurilor și un pătrunzător adânc în esența caracterelor umane. Opera lui emană un adevărat colorit bucovinean, atât prin limbaj, cât și prin elementul etnofolcloric, având o manieră specifică a scrisului, pe de o parte simplu, laconic, reținut emoțional, dar cu sentimente de adâncă profunzime".

Numeroase pagini ale volumului reconstituie activitatea științifică a lui Myhailo Ivasiuk. Fostul student și apoi colegul său de la Catedra de Literatură

Ucraineană profesorul B. Antofiiciuk scrie că „În calitate de cercetător, Myhailo Ivasiuk manifesta un interes deosebit literaturii ucrainene din Bucovina, crezând că datoria fiecărui savant bucovinean este de a valorifica opera scriitorilor care era dată uitării într-un regim totalitar”. În acest sens a publicat cu un cuvânt introductiv *Opera* lui Sydir Vorobkievych (Ujgorod, 1986), a pregătit pentru tipar culegeri similare ale lui Grigore Vorobkievyci, Teodot Halipa, Larisa Murovici ș.a... Dar, în centrul cercetării științifice se afla opera scriitorului bucovinean de la sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea Silvestru Iarycevski, aceasta fiindu-i și tema tezei de doctorat pe care a susținut-o cu succes în 1972.

Cuvinte de recunoștință întâlnim în articolele semnate de actualii poeți, foști studenți, membri ai cenaclului literar „Stepan Budnyi”. „El era atent cu fiecare din noi: Lida Gruzinska, Stepan Kostiuk, Zoia Volyneț, Maria Matios, Boris Bunciuk...”, își amintește Vira Kitaihorodska. „Compara poeziile noastre cu clasicii ucraineni și universali, ceea ce ne stimula și ne convingea că noi suntem implicați în mediul artistic contemporan și suntem capabili să creăm o epocă nouă a literaturii ucrainene și, deci, să fim responsabili pentru fiecare cuvânt, fiecare expresie, fiecare virgulă ori punct. El a stabilit un nivel, singur îl demonstra și noi eram convinși că scriitorul în societate e mult mai semnificativ decât un politician ori conducător”.

Pagini încărcate de emoții sunt semnate de fiicele sale Oksana și Galina care relatează că au crescut într-o aură literară deosebită. „În anii 30 ai secolului trecut, tata era deja poet-boem care și-a imaginat în mod clar viitorul, asociindu-l cu literatura și filologia franceză. Cunoștea unsprezece limbi și vorbea liber opt limbi. Spera să studieze la Grenoble ori Sorbona, în schimb, ajunge în gulagurile staliniste...”. Din evocările fiicelor aflăm că ele s-au format într-o casă în care se respira cultură, se citea mult, se făcea muzică, se discuta despre literatură. Tata se ocupa de instruirea copiilor, „era un pedagog atent și foarte delicat, le forma abilitățile estetice și umanitare”. Tata povestea copiilor „despre noutăți în domeniul literaturii și artei și chiar evidența cu creion roșu vreun articol din ziar ori revistă pe care noi, când veneam de la școală, trebuia să-l citim, ne punea la îndemână cărțile necesare lecturii și era atent la ceea ce citim, ...lucra necontenit asupra limbajului nostru și orice greșeală ne-o explica prin definiții și exemplificări”. „Tata se mândrea de Volodymyr, ba mai mult – îl adora, deși chiar și față de fiu, gloria căruia a întrecut faima tatălui, era extrem de exigent”. Iar, marea tragedie din 1979, atitudinea ostilă a autorităților „întețea disperarea și durerea, însă n-a reușit să-l înfrângă, ...fiindcă trebuia să restabilească memoria și adevăratul nume

al fiului său, trebuia să finalizeze povestea vieții lui Volodymyr. Și încă, atât de mult trebuia să scrie despre istoria inedită a Bucovinei...".

Volumul *Cavalerul cuvântului* este un album de amintiri frumoase despre cel care a fost şi va rămâne Omul Cărții. Ba mai mult, este o adevărată istorie a nordului Bucovinei din a doua jumătate a sec. al XX-lea. Acest volum este o mărturie a multiculturalismului, polilingvismului și toleranței specifice acestui colț de Rai numit Bucovina.

SUMAR
Glasul Bucovinei, nr. 1-4, 2017

BUCOVINA - PROCESE ISTORICE ŞI SOCIALE

Cernov, Alexandrina, *Învăţământul în limba română din Ucraina este în pericol*, nr. 1, p. 7.
Cernov, Alexandrina, *Lupta pentru limba română continuă*, nr. 4, p. 7.
Cubreacov, **Vlad,** *Statutul, rolul și funcțiile limbii române în Ucraina. Legislație și practici*, nr. 4, p. 17.
Gherman, Marin, *Regimul fără de vize cu Uniunea Europeană și substituția integrării*. Monitorizarea presei (1 ianuarie – 1 august 2017), nr. 2, p. 60.
Gherman, **Marin,** *Dialogul surzilor cu muții*, nr. 4, p. 13.
Ungureanu, Constantin, *Corpul didactic de la şcolile primare din Bucovina (1869-1918),* nr. 2, p. 73.

IN MEMORIAM
Ilie Luceac a plecat la domnul

Luceac, Iuliana, *Scrisoare către tata*, nr. 2, p. 9.
Cernov, Alexandrina, *Eu nu cred că timpul vindecă rănile*, nr. 2, p. 11.
Suceveanu, Arcadie, *Grea pierdere, precipitată plecare*, nr. 2, p. 15.
Popescu, Dorin, *Testamentul lui Ilie*, nr. 2, p. 17.
Muscalu, **Ion,** *In memoriam – Ilie Luceac*, nr. 2, p. 17
Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți, *O pierdere irecuperabilă pentru cultura română din Bucovina*, nr. 2, p. 21.
Institutul „Bucovina" al Academiei Române, *Ilie Luceac – un exemplu demn de urmat în şcoală şi în societate*, nr. 2, p. 24.
Consultatul General al României la Cernăuți, *La plecarea lui Ilie Luceac dintre noi*, nr. 2, p. 26.
Schipor, **Vasile,** *Un istoric cu vocație, dăruit Bucovinei*, nr. 2, p. 29.
Gherman, **Marin** *Bătălia cu timpul*, nr. 2, p. 31.
Popescu, **Dorina,** *Un iulia ilescian*, nr. 2, p. 36.
Popescu, Dorina, *Gânduri despre literatura română* (interviu realizat în anul 2014), nr. 2, p. 40.
Rachieru, **Adrian Dinu,** *La revedere, Ilie*, nr. 2, p. 47.
Flondor, **Constantin,** *Regăseam în Ilie Luceac parfumul bucovinean*, nr. 2, p. 49.
Valenciuc, **Dumitru,** *Stat sua cuique dies*, nr. 2, p. 51.
Vintilă, **Alexandru Ovidiu,** *La plecarea lui Ilie Luceac*, nr. 2, p. 54.
Purici, **Ştefan,** *Ilie Luceac, omul slovelor şi al faptelor*, nr. 2, p. 56.
Cârlan, Nicolae, *La despărțirea de Ilie Luceac* (poezie) , nr. 2, p. 58.

IN MEMORIAM
Augustin Buzura

Cernov, Alexandrina, *Un mare scriitor s-a stins din viață*, nr. 4, p. 35.

DIALOGURI CU BUCOVINENII

Luceac, Ilie, *Un apărător consecvent al folclorului românesc: bucovineanul Ioan Paulencu, solist al operei naţionale din Chişinău*, nr. 1, p. 19.

TEORIE, CRITICĂ ŞI ISTORIE LITERARĂ

Acatrini, Vladimir, *Manuscrisul lui Aron Pumnul în Biblioteca Universităţii din Cernăuţi*, nr. 4, p. 45.
Agache, Catinca, *Istoricul şi criticul literar Dan Mănucă, model de rigoare academică*, nr. 1, p. 45.
Kravciuk, Olga, *Rose Ausländer – în căutarea identităţii pierdute*, nr. 4, p. 39.
Rachieru, **Adrian Dinu,** *Recitiri: Eusebiu Camilar şi „duhul poeziei”* , nr. 1, p. 39.

ESEU

Popescu, Dorin, *Bucovina – vechile noastre icoane*, nr. 4, p. 51.
Popescu, Dorina, *Şah-mat, domnule preşedinte!*, nr. 4, p. 55.
Romanescu, Paula, *Limba dacilor şi sufletul românesc sunt una*, nr. 2, p. 89.

PROZĂ

Spătaru, **Nicolae,** *Turnul preşedintelui* (fragmente), nr. 4, p. 57.

POEZIE

Lutic, **Micea.** *Versuri*, nr. 4, p. 67.
Gherman, **Marin.** *Versuri*, nr. 4, p. 72.

DIN ISTORIA MUZICII ROMÂNEŞTI

Acatrini, **Vladimir,** *Familia Mandicevschi în contextul vieţii muzicale a Bucovinei*, nr. 1, p. 52.

ARHIVA BUCOVINEI

Acad. Vladimir Trebici: scrisori către inginerul Mircea Irimescu (II), nr. 4, p. 85.
Ţopa, **Filip,** *Povestea Bucovinei,* Vol. II [fragment VIII] (manuscris dactilografiat), nr. 1, p. 66.
Ţopa, **Filip,** *Povestea Bucovinei,* Vol. III (manuscris dactilografiat), nr. 2, p. 92.
Ţopa, **Filip,** *Povestea Bucovinei,* Vol. III, fragment II (manuscris dactilografiat), nr. 4, p. 75.

CĂRŢI. REVISTE. CONFERINŢE

Cernica, **Doina,** *Cartea Voroneţului – o călătorie în timp, geografie şi suflet*, nr. 1, p. 86.
Cernica, Doina, *Colocviul XI de la Putna. Oameni şi cărţi*, nr. 4, p. 95.

Cernov, **Alexandrina,** *Şcoala nr. 10 din Cernăuţi – 200 de ani de la întemeiere* , nr. 1, p. 92
Cernov, Alexandrina, *Apariţii editoriale* [„Lettre Internationale" la 100 de ani; Sergiu Flondor, *Dulce-amar. Povestea unui refugiat din Cernăuţi*], nr. 2, p. 121.
Cernov, Alexandrina, *Personalitatea universală a mitropolitului Visarion Puiu*, nr. 4, p. 110.
Gherman, Marin, *„Motiv de toamnă" – o carte de versuri din spaţiul cultural nord-bucovinean,* , nr. 1, p. 98.
Gherman, Marin *Conferinţe ştiinţifice şi proiecte culturale dedicate românilor din Ucraina*, nr. 2, p. 112.
Gherman, Marin, *Politicieni şi experţi din Ţările Baltice şi din Europa Centrală şi de Est au discutat la Cernăuţi despre proiectul „Intermarium"*, nr. 4, p. 106.

TO CONTRIBUTORS

Authors are invited to send us original studies in the fields of history, literature and culture, essays, literary texts, and reviews of published volumes or magazines, particularly on the subject of Bukovina or relating to authors from Bukovina, and book presentations, lectures or other materials of topical interest that fall within the other headings of the review.

We regret that unpublished manuscripts cannot be returned. Studies or essays shall extend to a maximum of 25-30 pages and shall include a summary (1/2 – 1 page) in Romanian and English. Materials shall be typed up using Microsoft Word. Texts in electronic format can be sent via e-mail as attached documents.

Articles that have not been drafted correctly in Romanian with all the necessary diacritical marks and handwritten texts and summaries will not be considered for publication. The drafting of manuscripts shall follow the standards laid out by the 2007 edition of *Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)*, Editura Univers Enciclopedic sau http://dexonline.ro, and the 2005 edition of *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (DOOM), Editura Univers Enciclopedic. Proposed articles that have been wholly or partly published in other reviews and those that do not have the pertinent academic content and up-to-date and relevant bibliographical apparatus shall be rejected.

Authors bear exclusive responsibility for the content of materials.

The title of articles shall be written in capital letters and shall be followed by the name of the author and his or her town of residence. Bibliographical references shall be made either by using numbers in the text, with the necessary notes positioned at the end of the work in the order in which they are referred to, indicating the page on which the quotation appears respectively. Volume numbers shall be indicated using Roman numerals, in the second position.

Photographs (illustrations, drawings, figures, tables) shall be produced using the appropriate computer programmes and shall be in black and white, with a contrast suitable for print publication. Abbreviations and acronyms shall be explained where they appear for the first time in the body of the text.

Authors are likewise requested to send us a few essential details about their academic activity and important publications (academic title, position, place of work, country, contact details: telephone, e-mail etc.), in order for these to be presented within the issue.

The adress of the editorial offices
Chernivtsi, Ukraine:
Alexandru cel Bun Publishing House,
str. Komarova 30/38
Tel.: 0038 0372/ 90 30 43
Tel. mobil Ukraine: +380 990 731 246; +380 068 086 5524
Editor-in-chief: Alexandrina Cernov
E-mail: alex_cernoff@yahoo.com
maringherman2014@gmail.com; cristina_2007cv@yahoo.com
Postal address: str. Komarova 30/38 (for ,,The Voice of Bukovina" review)
Chernivtsi, 58013, Ukraine

Bucharest, Romania:
The Romanian Cultural Institute (for ,,The Voice of Bukovina" review),
Aleea Alexandru, nr. 38
011824 Bucharest, Romania
Project manager: Mădălina Marcu
Tel. (+40)0317.10.06.34
Fax: (+40)0317.10.06.07

CĂTRE COLABORATORI

Autorii sunt invitaţi să ne trimită studii originale de istorie, literatură şi cultură, eseuri, opere literare, recenzii ale unor volume publicate sau ale unor reviste, cu precădere despre Bucovina sau aparţinând unor autori bucovineni, prezentări de carte, conferinţe sau alte materiale de actualitate ce se încadrează în celelalte rubrici ale revistei.

Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Studiile sau eseurile, însoţite de un rezumat (1/2 – 1 pagină) în limba română sau engleză, vor fi extinse până la maximum 25-30 de pagini. Materialele se vor culege în Microsoft Word, 14 pt. Textele vor fi prezentate în format electronic (CD, stick) sau pot fi trimise prin e-mail, ca fişiere ataşate.

Studiile care nu sunt tehnoredactate corect în limba română, cu semnele diacritice respective, cât şi cele scrise de mână nu vor fi luate în discuţie spre publicare. Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de *Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)*, ediţia 2007, Editura Univers Enciclopedic sau http://dexonline.ro, *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (DOOM), ediţia 2005, Editura Univers Enciclopedic. Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate parţial sau integral în alte reviste, cele care nu au conţinut ştiinţific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante şi de actualitate.

Autorilor le revine în exclusivitate responsabilitatea pentru conţinutul materialelor.

Titlul articolelor se va scrie cu litere mari şi va fi urmat de numele autorului şi oraşul de reşedinţă. Referinţele bibliografice se vor face prin numere în text, notele necesare fiind aşezate la sfârşitul lucrării în ordinea în care se face trimiterea la ele, indicând pagina din care a fost extras citatul. Volumul va fi indicat cu cifre latine, în poziţia a doua.

Fotografiile (ilustraţiile, desenele, figurile, tabelele) se vor realiza cu programe informatice respective, în alb-negru, cu un contrast accesibil publicării. Abrevierile şi acronimele se explică atunci când apar pentru prima dată în corpul textului.

Autorii sunt rugaţi de asemenea să ne transmită şi câteva date esenţiale despre activitatea lor ştiinţifică şi publicaţiile mai importante (titlul ştiinţific, funcţia, locul de muncă, localitatea, ţara, datele de contact: telefon, e-mail etc.), pentru a le prezenta la sfârşitul volumului.

Adresele redacţiei:
Cernăuţi, Ucraina
Editura *Alexandru cel Bun*
str. Komarova 30/38
Tel. 0038 372 / 90 30 43
Telefon mobil, Ucraina: +380990731246; +380 068 086 5524
Redactor-şef Alexandrina Cernov
E-mail: alex_cernoff@yahoo.com
maringherman2014@gmail.com; cristina_2007cv@yahoo.com
Adresa poştală: str. Komarova 30/38, (pentru revista „Glasul Bucovinei”)
Cernăuţi, 58013, Ucraina.

Bucureşti, România
Institutul Cultural Român (pentru revista „Glasul Bucovinei”)
Aleea Alexandru, nr. 38,
011824 Bucureşti, România
Coordonator proiect: Mădălina Marcu
Tel. (+40)0317.10.06.34
Fax: (+40)0317.10.06.07

Bun de tipar: 2018
Apărut: 2018
Traducător: Iuliana Luceac
DTP: Marin Gherman